

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

VOJENSKÁ MYSL

DVACÁTÝ DRUHÝ ROČNÍK

8

**Vojenská mysl je teoretický časopis
diskusní povahy**

**Uvádí osobní názory autorů,
které nelze považovat za oficiální
názory ministerstva národní obrany**

Odzbrojení — — důležitá oblast mírové ofenzívy socialistických států

V projevech našich významných státníků a v tisku nejen socialistických států, nýbrž i v pokrokově zaměřených listech kapitalistického světa, se konstatuje v poslední době, že mezinárodní ovzduší jako celek se znatelně zlepšilo.

Toto zlepšení je patrné vzdor tomu, že pokračuje agrese USA ve Vietnamu a že stále doutná konflikt na Blízkém Východě.

V každém případě však je zlepšení mezinárodní situace výsledkem rozsáhlé mírové ofenzívy socialistických států v čele se SSSR, která vychází ze zahraničně politických závěrů XXIV. sjezdu KSČ, konkretizovaných v projevu generálního tajemníka KSČ s. Brežněva na XV. sjezdu sovětských odborů.

Mírová ofenzíva se rozvíjí ve všech oblastech zahraniční politiky, je patrná v diplomatických jednáních na různé úrovni, v mezinárodních organizacích i v setkání veřejných, zájmových a kulturních institucí všeho druhu. Zvláště výrazně se projevila v setkání představitelů evropského veřejného mínění v Bruselu v červnu t. r., kterou musel vzít na vědomí i ten nejreakčnější kapitalistický tisk.

Některé významné události, jako byla např. schůzka nejvyšších představitelů SSSR a USA v Moskvě v květnu t. r., vyvolávají však ve značné části naší veřejnosti určité názory, které mají někdy značně blízko k pacifismu. Vyvolávání ta-

kových pocitů a názorů však rozhodně není cílem naší mírové ofenzívy.

Je nutné proti nim energicky působit a neustále zdůrazňovat, že v mírové koexistenci jde o formu třídního boje. Je nutné poukázat na to, že socialistické státy budou nadále všemožně podporovat národně osvobozené hnutí kdekoli na světě, nevynechají žádnou příležitost k podpoře komunistických stran v kapitalistických státech a dělnického hnutí vůbec, zkrátka bude morálně i materiálně podporovat pokroková hnutí až do konečného vítězství socialistických idejí. Vládnoucí komunistické strany si plně uvědomují, že i když o vývoji ve směru k socialismu je již dnes v podstatě rozhodnuto, přesto budou vyvíjet značné úsilí k urychlení tohoto trendu.

V každém případě však je mírová ofenzíva socialistických států umožněna především díky mohutnému obrannému potenciálu a takovému poměru sil, který činí globální dobrodružství pro hlavní imperialistické mocnosti neefektivním, nezaručujícím očekávaný výsledek. A tento očekávaný výsledek je v podstatě týž, jako byl za intervence v letech 1918—21 a při rozpoutání 2. světové války — totiž mocensky vyřadit oporu světového socialismu — Sovětský svaz a v současných podmínkách vytvořit příznivou situaci pro mocenský zvrat i v ostatních socialistických státech.

Jedním z nejmarkantnějších a nejtrvalejších výrazů mírové ofenzivy socialistických států v čele se SSSR je úsilí, vynakládané prakticky již po dvě desetiletí v oblasti odzbrojení.

Právě doba trvání a nepolevující intenzita v této oblasti má však i negativní aspekt ve veřejném mínění. Lidé si zvykli na to, že jednání o odzbrojení pokračuje a nevěnuje mu takovou pozornost, jakou by si zasloužilo.

Často se projevují dva extrémní názory; jeden z nich má cynické zabarvení a považuje jakékoli jednání za zbytečnou ztrátu času. Druhý krajní názor se vyznačuje přehnaným optimismem, má blízko k pacifismu a očekává, že v brzké době dojde k všeobecnému a úplnému odzbrojení a k jakémusi druhu všeobecného sbratření bez ohledu na třídní rozdíly. Oba názory je nutné potírat a poukazovat na reálné možnosti v dané oblasti s uvážlením současného stavu a vývoje situace v Evropě i ve světě.

Kde je tedy realita odzbrojení? Na tuto otázku můžeme odpovědět pouze určitou analýzou kvantitativní a kvalitativní stránky problému.

Především je nutné vidět, že odzbrojení je dnes jednou z důležitých oblastí, projednávaných na mezinárodním fóru na různých úrovních.

Problémy odzbrojení jsou hlavní náplní činnosti 1. výboru Valného shromáždění OSN, jsou na pořadu přípravy konference o evropské bezpečnosti a spolupráci, jsou obsahem pokračujících rozhovorů o omezení strategických zbraní mezi SSSR a USA, projednává je ženevský Výbor pro odzbrojení a budou zřejmě i hlavní náplní celosvětové odzbrojovací konference, o jejíž svolání usiluje Sovětský svaz a všechny socialistické státy.

Přitom nemůžeme říci, že by úsilí o odzbrojení nemělo žádné konkrétní výsledky. Stačí vzpomenout mezinárodních smluvních aktů, uzářených v posledních letech. Jde např. o

- smlouvu o nešíření jaderných zbraní,
- smlouvu o zákazu zkoušek jaderných zbraní na zemském povrchu a v atmosféře,
- smlouvu o zákazu umísťování jaderných zbraní na dně moří a oceánů a v jejich podzemí,
- smlouvu o zákazu vývoje, výroby a skladování bakteriologických (biologických) zbraní a toxinů.

Všechny tyto smlouvy jsou výsledkem velmi úporného jednání ve Výboru pro odzbrojení v Ženevě, který pracuje v podstatě od r. 1960. Jeho složení — původně

10 delegací paritně složených z představitelů socialistických a kapitalistických států se stalo po letech vývoje celosvětově reprezentativním v počtu 25 delegací (fakticky 24 pro neúčast Francie), které zastupují všechny hlavní kontinenty i mocenská uskupení. Tento výbor skoro každý rok vypracovává návrh určité smlouvy v oblasti odzbrojení, která se pak zpravidla stává mezinárodním smluvním aktem.

Můžeme tedy konstatovat, že Výbor, v němž je zastoupena i ČSSR, vykonal v oblasti odzbrojení kus dobré práce i když nebyl s to dosáhnout svého hlavního cíle, tj. vypracování použitelné smlouvy o všeobecném a úplném odzbrojení. Tento úkol nebyl splněn pro naprosto nekonstruktivní přístup USA a jejich evropských spojenců a zůstal ve stavu dvou předložených návrhů na všeobecné a úplné odzbrojení, tj. návrhu SSSR na jedné a návrhu USA na druhé straně. Kromě toho byly předloženy i návrhy jiných států, které se však nestaly předmětem seriózního jednání.

Roky 1971 a 1972 znamenaly do značné míry oživení práce Výboru, a to především v oblasti biologických a chemických zbraní. Jednání o přípravě smlouvy, zakazující použití těchto zbraní, vycházela z impulsů veřejného mínění, jehož tlaky našly svůj konkrétní výraz i na Valném shromáždění Organizace spojených národů v letech 1969 a 1970.

Na veřejnosti se totiž projevuje určitý spontánní odpor proti těmto druhům zbraní, datující se již z minulosti. Vychází z názoru, že jde o nečestný, podlý druh zbraně podle starořímského hesla: „Ne jedem, ale zbraní se vedou války“.

Tlak veřejného mínění by však nestačil k tomu, aby jednání bylo dovedeno až ke smlouvě o zákazu aspoň biologických zbraní a toxinů. Vedly k tomu důvody velmi exaktní. V podstatě to byl názor vojenských odborníků Západu na celkovou nevýhodnost použití biologických zbraní ve válce, hlavně pak

- nemožnost prostorového vymezení účinků,
- možnost zasažení i vlastních vojsk a obyvatelstva,
- nemožnost řízení celkové účinnosti a tím kalkulační nepřesnost,
- značná problematická výroby, přenosu a výběru vhodných nosičů.

Socialistické státy původně v letech 1970–71 navrhovaly spojit zákaz biologických zbraní a toxinů se zákazem chemických zbraní všeho druhu. Vycházely z toho, že Ženevský protokol z roku 1925 již zakazuje válečné použití otravných látek a že je třeba tento zákaz doplnit for-

inou výše uvedené komplexní smlouvy ještě zákazem jejich výzkumu, výroby a skladování, popřípadě postihnout ještě otázku jejich předávání jiným státům.

Tento návrh narazil na tvrdý odpor ze strany států NATO, především pak USA, které nejen že nejsou signatáři výše uvedeného Ženevského protokolu, ale hlavně prakticky používají chemické zbraně na vietnamském bojišti. Kromě toho se zabývají rozsáhlým výzkumem, směřujícím k nalezení nových chemických látek, vhodných pro bojové použití. Tento výzkum je v poslední době do značné míry zaměřen na vývoj a výzkum nejen smrticích, ale i takových chemických látek, které přímo nezabíjejí, nýbrž na určitou dobu vyřazují a zneschopňují, nebo mají dlouhodobé účinky a vedou často i k změnám chromosomů v lidském těle a tím k ovlivňování dědičnosti.

Proto se tedy západní státy v čele s USA stavěly za oddělené projednání biologických a chemických zbraní.

Socialistické státy velmi usilovně bojovaly za svůj návrh na uzavření smlouvy o společném zákazu. Poukazovaly i na to, že např. oblast toxinů je v mnohém spojovacím článkem mezi oběma druhy zbraní. Usilovaly nejen o zákaz použití, ale i výzkumu, vývoje a skladování, dokonce i o zničení zásob.

Situace se vyhrotila natolik, že jednání hrozilo uváznout ve slepé uličce. Delegace socialistických států, vedeny snahou o dosažení konkrétních výsledků a udržení konstruktivního jednání, po důkladném rozboru situace přistoupily na návrh západních států na vypracování oddělené smlouvy o zákazu vývoje, výroby a skladování pouze biologických zbraní a toxinů a o jejich zničení. V této situaci se delegace západních států již nemohly stavět proti vlastnímu návrhu a pak tedy došlo k přijetí společného návrhu, který byl pak předložen Valnému shromáždění OSN a po kladném přijetí na jaře 1972 otevřen k podpisu v hlavních městech tří deponitárních států. ČSSR byla jedním z prvních států, které smlouvu podepsaly.

Uzavřená smlouva má jeden rys, který ji odlišuje od dosud uzavřených smluv v oblasti odzbrojení. Vylučuje totiž celou jednu oblast zbraňových systémů z praktického použití a stává se tak prvním skutečně odzbrojovacím opatřením.

Kromě zákazu vývoje, výroby a skladování biologických zbraní a toxinů obsahuje závazek zničení zásob těchto zbraní v určité, smluvně stanovené lhůtě, jakož i převedení výzkumu na mírové využití.

Navíc pak obsahuje i ustanovení nepředávání tohoto druhu zbraní jiným státům a dokonce zakazuje i inspiraci a podněcování jiných států k jejich výrobě.

Smlouva také zakotvuje právo každého účastnického státu podávat stížnost Radě bezpečnosti OSN jakmile zjistí, že některý stát porušuje závazky, vyplývající z dané smlouvy a kromě toho závazek pomoci při daném šetření, vedeném mezinárodními orgány.

Socialistickým státům se podařilo uplatnit ve smlouvě ustanovení o tom, že účastnické státy po jejím uzavření neprodleně přistoupí k jednání i o zákazu chemických zbraní. Vytvořily tím předpoklady k úspěšnému jednání i v této oblasti.

Zdůrazňují však, že přes tyto předpoklady nemůžeme očekávat rozhodující výsledky v krátké době. Již v průběhu dosavadního jednání vyplynula špatně zastíraná neochota západních mocností dospět ke konstruktivní dohodě z důvodů, uvedených již v úvodu. Z toho můžeme s pravděpodobností, hraničící s jistotou tvrdit, že západní státy budou v nelepším případě usilovat o to, aby případnou smlouvou o zákazu chemických zbraní nebyly postíženy všechny druhy zbraní, patřící do této kategorie. Je nutné tedy očekávat velmi úporné jednání s využitím tlaku veřejného mínění a vlivu současného uvolnění mezinárodního napětí s výsledkem, který v dané etapě ještě není možné odhadnout.

Zdržovací taktika západních delegací spočívá v tom, že chtějí jednání z velké části převést do tzv. expertní oblasti, vytvořit prostor pro obsáhlé detailní diskuse profesorů chemie a expertů z výroby a tím protahovat jednání do nekonečna.

V době, kdy probíhá úporné jednání v oblasti zákazu chemických zbraní, se však rýsuje již další oblast odzbrojovacích opatření — zákazu napalmu jako jedné z kategorie zbraní hromadného ničení. Tato tematika vyšla původně z připravované konvence o lidských právech v ozbrojených konfliktech, v níž socialistické státy usilovaly o větší ochranu civilního obyvatelstva a národně osvobozeného hnutí v případných i existujících konfliktech.

Otázka použití napalmu, který byl oddělen od kategorie běžných zápalných látek, se stala předmětem jednání zvláštní komise (nebo-li tzv. „panelu“) generálního tajemníka OSN, složené z expertů různých států v oblasti výzkumu, průmyslového zpracování, medicíny, mezinárodního práva i vojensví. Můžeme očekávat doporučení této komise, aby otázka na-

palmu jako zbraně hromadného ničení byla zařazena na pořad odzbrojovacích jednání.

Zkoumáme-li význam dosud uzavřených smluv a těch, jejichž uzavření — ať již v plném, nebo částečném rozsahu — je otázkou času, nutně narazíme na dvě otázky:

1. Do jaké míry můžeme počítat se závazností a skutečným dodržováním ustanovení uzavřených smluv.

2. Co z těchto smluv vyplývá pro naši další činnost v oblasti příprav k obraně státu.

Pokud jde o první otázku, je třeba vidět, že smlouva je o to účinnější, čím více států k ní přistoupí. Přitom je ovšem nutné uvážit, že účastníky smluv jsou státy s různou specifickou vahou a vlivem na světové dění. Důležité je tedy, aby se účastníky smlouvy staly vedoucí světové velmoci a hlavní průmyslové státy světa, které mají též nejvýznamnější vojenské síly. Hlavně tyto státy jsou zárukou účinnosti uzavřených smluv.

Nemůžeme zapomínat ovšem na další prvek mezinárodního práva, že každý stát má z hlediska své suverenity právo od smlouvy odstoupit za předpokladu, že považuje své svrchované zájmy za ohrožené ustanoveními příslušné smlouvy. Zásady výstupu jsou také zpravidla uvedeny v závěrečných člencích, týkajících se procedurálních otázek. Státy berou na sebe v podstatě jen takové závazky, které jsou v souladu s jejich zájmy, nebo aspoň těmto zájmům neškodí. Je tedy stále otevřená možnost, že některý účastník smlouvy za určitých podmínek odvolá své závazky v příslušné oblasti.

Na druhé straně je ovšem tlak veřejného mínění v současné době tak silný, že odstoupením např. od smlouvy o zákazu biologických zbraní by se příslušný stát stal v očích světové veřejnosti kazimírem v oblasti mezinárodních vztahů, což by mohlo zpětně poškodit jeho zájmy ve sféře politického vlivu i ekonomiky. Proto je takový jev krajně nepravděpodobný. Můžeme tedy s velkou pravděpodobností počítat s tím, že účastnické státy budou své závazky dodržovat.

Politický tlak bude účelně uplatňovat na ty státy, které dosud k uzavřeným smlouvám nepřistoupily a jsou z mezinárodně právního hlediska potencionálními poskytovateli zakázaných prostředků za předpokladu, že jejich vědeckotechnická a průmyslová základna umožňuje výrobu těchto bojových prostředků.

Při zkoumání otázky vlivu uzavřených smluv na přípravu obrany státu je třeba

především vidět, že tyto smlouvy zakazují sice určité prostředky, **nezakazují však ochranu proti nim.**

Z toho vyplývá, že sem nespadá výzkum ochranných opatření a prostředků všeho druhu, ani předpisy a výcvikové pomůcky a ochranné prostředky zavedené v ozbrojených silách.

Vždy existuje určitá — i když neveliká — pravděpodobnost porušení příslušných smluv a bylo by krajně nezodpovědné s touto možností nepočítat.

Proto v žádném případě nepřichází v úvahu rušení vědeckovýzkumných zařízení, zabývajících se otázkami ochrany hlavně proti biologickým a chemickým zbraním, jakož i experimentálních výzkumných úkolů a programů v dané oblasti.

V řádech a předpisech musíme rovněž i nadále počítat s respektováním ochranných opatření při vedení boje a operace ve všech fázích bojové činnosti vojsk.

Rovněž tak musíme jednotlivce i velitele cvičit v praktické realizaci ochranných opatření.

Na druhé straně však není účelné použití biologických a chemických prostředků zvláště výrazně zdůrazňovat a připisovat jim v soudobém vedení války význam, kterého uvedené prostředky reálně nedosahují. Určitá opatrnost bude na místě i ve vojenském — hlavně veřejně přístupném — tisku, který by měl spíš poukazovat na to, že rozhodujícím prostředkem dosažení úspěchu bojové činnosti zůstává sladěné použití všech druhů vojsk, výzbroje a bojové techniky.

V oblasti zbraní hromadného ničení se přitom v podstatě nic nemění na zásadě, že hlavním prostředkem zůstávají jaderné zbraně všeho druhu.

Uzavřená smlouva o zákazu biologických zbraní a toxinů a výše uvedené možnosti uzavření smlouvy o zákazu chemických zbraní mohou však mít velmi závažný vliv na realizaci některých opatření v oblasti civilní obrany, hlavně pak přípravy obyvatelstva k obraně vlasti a branné výchovy obyvatelstva podle usnesení předsednictva ÚV KSČ z 19. března 1971.

Půjde především o vztah obyvatelstva k těmto opatřením. Již nyní se pod vlivem některých událostí projevují určité negativní příznaky. To vyžaduje především zesílení politickovýchovné práce ve všech oblastech, která musí přesvědčivým způsobem dokázat, že zmírnění mezinárodního napětí může mít dočasný charakter a podléhat výkyvům podle situace a zájmů některých států nebo vojenskopolitických seskupení, zatímco trvalý boj v celosvětovém měřítku má trvalý charakter,

i když se nemusí projevovat vždy svoji nejostřejší formou — ozbrojeným střetnutím.

Radu dohadů v naší veřejnosti — vojenskou oblast nevyjímaje — vyvolala v oblasti odzbrojení problematika různých návrhů na snížení stavů vojsk v Evropě, která byla mimo jiné i jednou z podstatných částí projevu generálního tajemníka ÚV KSSS s. Brežněva, předneseného v Tbilisi 14. května 1971.

Tento návrh vyvolal velkou odezvu i na druhé straně, v kruzích řídicích orgánů NATO, které se ovšem hned pokusily operovat v poloze konkrétních opatření a stanovit předběžné podmínky ve smyslu

tzv. „vyváženého snížení počtů ozbrojených sil v Evropě“ („Mutual Ballanced Forces Reduction“). Samozřejmě měly na mysli kvalitativně a kvantitativně větší snížení počtů vojsk na straně států Varšavské smlouvy.

Naše stanovisko v této otázce se opírá o zásadu, že v podstatě souhlasíme s jejím projednáváním, ale až na základě dohodnutého pořadu a tak, aby projednávaná opatření nebyla na úkor žádného z účastníků. Nespojujeme tuto otázku s pořadem případné konference o evropské bezpečnosti i když zásadně nevylučujeme, že by se o ní mohlo jednat i na půdě této konference.

Z uvedeného krátkého přehledu problematiky odzbrojení, který nemůže být vyčerpávající, vyplývá, že otázky odzbrojení mají v současné době světový rozsah. Jsou předmětem prakticky všech důležitých mezinárodních jednání na bilaterálním, evropském a světovém fóru a jsou většinou výsledkem rozsáhlého diplomatického úsilí SSSR a socialistických států.

Svou příměřenou, avšak aktivní a pokrokovou úlohu zde hraje i zahraniční politika ČSSR, která přispívá svým dílem k prohloubení uvedeného úsilí všude tam, kde se k tomu naskytá příležitost. Československé delegace jak v OSN, tak ve Výboru pro odzbrojení i v přípravě konference o evropské bezpečnosti patří k nejinitiativnějším a jejich úsilí kladně hodnotí i naše nejvyšší stranické a státní orgány.

Všechna jednání se vyznačují stále markantnějšími vojenskými aspekty. Je tedy účelné, aby i náš velitelský sbor na vyšších stupních velení věnoval projednávaným otázkám odzbrojení pozornost a na podkladě správného politického přístupu z nich vyvozoval potřebné závěry pro svoji činnost v oblasti propagace, popřípadě i realizace úkolů obrany státu.

Odzbrojení je tedy jednou z dominantních otázek naší zahraniční politiky. Je jednou z forem boje za světový mír, a to nikoli z pozice slabosti, nýbrž z hlediska politicky fundované znalosti směru a intenzity lidské společnosti a jejich konkrétní aplikace v oblasti mezinárodních vztahů.

Má proto i širokou odezvu a podporu světové veřejnosti. Udržení této podpory a neustálé prohlubování úsilí v oblasti odzbrojení zůstává proto i nadále jedním z hlavních cílů zahraniční politiky socialistických států v souladu se závěry XXIV. sjezdu KSSS a jejich aplikací v usneseníh XIV. sjezdu KSČ.

Vojnový program proletárskej revolúcie

Neodmysliteľnou súčasťou teórie a praxe socialistickej revolúcie sú vojenské otázky, ktoré musí marxisticko-leninská teória riešiť v súlade s konkrétno-historickými podmienkami a v záujme splnenia konečného cieľa proletariátu.

V podmienkach imperialismu vojenské otázky socialistickej revolúcie teoreticky rozpracoval V. I. Lenin a správnosť jeho záverov v tejto oblasti potvrdila prax Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, ktorej 55. výročie si tohto roku pripomína všetko pokrokové ľudstvo sveta.

V. I. Lenin a boľševická strana sa pozerali na vojenskú otázku ako na časť všeobecnej, hlavnej otázky, ktorá musí byť podriadená záujmom boja proletariátu za zvrhnutie cárskeho samoderžavia, za odstránenie kapitalistického vykorisťovania, za nastolenie a upevnenie diktatúry proletariátu. Nikdy nezameňovali politické úlohy s vojenskými a revolučným boj nespojovali iba s formou vojenského boja. „Sociálna demokracia“, píše V. I. Lenin, „sa nikdy neznížila na hru na vojenské spriahanie, nikdy nestavala do popredia vojenské otázky, pokiaľ tu neboli podmienky pre začínajúcu občiansku vojnu.“¹⁾ Vzdvihať na prvé miesto vojenské otázky, zdôrazňoval V. I. Lenin, pokiaľ neuzráli objektívne podmienky, pokiaľ nie sú vycvičené oddiely, niet zbraní, pokiaľ vykorisťovateľské triedy nerozpútali občiansku voj-

nu, možno prirovnáť tomu, „ako keby generáli zvolali vojenskú poradu prv, než zvolali vojsko, prv než ho zmobilizovali a zaútočili s ním proti nepriateľovi.“²⁾

Na prelome XIX. a XX. storočia imperialismus však do krajnosti vyostřil všetky protirečenia kapitalizmu, predovšetkým protirečenie medzi spoločenským charakterom výroby a súkromou formou privlastňovania; protirečenie medzi hrstkou imperialistických štátov a početnými kolóniami a polokolóniami; protirečenia medzi jednotlivými imperialistickými štátmi alebo skupinami imperialistických štátov pre znovurozdelenie sveta, čoho odrazom bola i imperialistická vojna v rokoch 1914–1918. „Imperializmus je predvečer sociálnej revolúcie“, tak charakterizoval V. I. Lenin posledné štádium kapitalizmu.³⁾

Imperialistická vojna vyostřila všetky protirečenia v samotnom cárskom Rusku. V krajine narastal hospodársky chaos, hlad a bieda ľudových mas dosahovali nevídaných rozmerov. Rástla nespokojnosť s cárskou vládou a jej politikou, zosilnelo národnoslobodenecké hnutie národov okrajových území Ruska. Pod vplyvom porážok na frontách, revolučných vystúpení robotníckej triedy a roľníctva zosilnelo i revolučné hnutie v armáde. Revolučná aktivita pracujúcich mas hrozila prerásť

¹⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 2, Bratislava 1960, str. 290

²⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 22, Bratislava 1956, str. 162

³⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 8, Bratislava 1957, str. 497

v otvorené vystúpenie proti existujúcim poriadkom v krajine. V Rusku v roku 1916 existovali všetky príznaky revolučnej situácie. Vládnuce triedy, statkári a buržoázia neboli schopní vládnuť po starom a pracujúce masy neboli ochotné znášať strádanie a vykorisťovanie. Nastupovala politická kríza vládnucej moci.

Za týchto podmienok otázky vojenskej teórie a vedenia máv v ozbrojenom boji vystupovali na jedno z prvých miest, dostávali rozhodujúci význam v revolučnej činnosti proletariátu. To zaväzovalo boľševickú stranu a jej vodcu, rozpracovať vojnový program blížiaci sa proletárskej revolúcii, rozvinúť ofenzívnu vojenskú a vojensko-bojovú prácu k vytvoreniu revolučnej armády.

Vojnový program boľševickej strany je tedy výsledkom a zobecnením skúseností revolučného boja ruského a západoeurópskeho proletariátu, je jeho tvorivým rozvinutím na osobitosti epochy a špecifické podmienky spoločenského vývoja Ruska.

Prvoradou otázkou, ktorú bolo treba vyriešiť, bola otázka, aký postoj majú zaujať sociálne demokracie k imperialistickej vojne. V boji proti sociálšovinistom a sociálpacifistom V. I. Lenin a boľševická strana vytýčili a zdôvodnili jedine správny, internacionálny prístup proletariátu k imperialistickej vojne: odmietnutie hesla „obrány“ imperialistickej vlasti; premena imperialistickej vojny na vojnu občiansku; porážku cárskej vlády v imperialistickej vojne.

Heslo premeny imperialistickej vojny na vojnu občiansku bolo rozvinutím a konkretizáciou rezolúcie stuttgartského a bazilejského kongresu II. internacionály, ktoré hovorili o nutnosti využitia vzniklej imperialistickej vojny pre urýchlenie porážky kapitalizmu. Bolo to heslo boja za mier, za likvidáciu vojny vôbec, za víťazstvo proletárskej revolúcie. V. I. Lenin a boľševická strana ukazoval zároveň i na prvé kroky, ktoré bolo potrebné urobiť na ceste premeny imperialistickej vojny na vojnu občiansku: 1. kategorické odmietnutie hlasovať za vojnové úvery a bezpodmienečné vystúpenie predstaviteľov socialistických strán z buržoázných vlád; 2. úplné odmietnutie politiky „národného mieru“; 3. založenie ilegálnych organizácií všade tam, kde vlády a buržoázia ruší ústavné slobody a zavádza vojnový stav; 4. podporu bratania vojakov bojujúcich v zákopoch; 5. podporu revolučných masových akcií proletariátu každého druhu.⁴⁾

⁴⁾ Porovnaj: KSSS v rezolúciách a usneseniach sjezdů, konferencií a plenárnych zasadnutí ÚV, d. I, SNPL Praha 1954, str. 282

Heslo porážky cárskej vlády v imperialistickej vojne žiadalo od strany proletariátu, aby nepodporovala nijaké opatrenia vlády, ktoré ju upevňujú. Toto heslo však nemalo nič spoločného s politikou porážky vlastného ľudu a poskytnutím pomoci protivníkom cárskeho Ruska. Politika porážky vlastnej vlády v imperialistickej vojne znamenala pokračovanie v revolučnom boji, bola smernicou na zabezpečenie víťazstva proletárskej revolúcie, na skutočné víťazstvo ľudu nad statkármi a kapitalistami.

V. I. Lenin pritom zdôrazňoval, že porážka vlastnej buržoáznej vlády v imperialistickej vojne nie je úlohou proletariátu a revolučných socialistov jednej krajiny z koalície zúčastnenej vo vojne, ale všetkých krajín oboch koalícií. Čo sa týkalo cárskeho Ruska, Lenin mal za to, že porážka cárizmu vo vojne pri všetkých podmienkach by bola najmenším zlom, nakoľko jeho víťazstvo by znamenalo zosilnenie reakcie nielen v Rusku, ale na celom svete.

Leninský záver o boji robotníckej triedy za mier a za socialistickú revolúciu v období rozpútania svetovej imperialistickej vojny je i dnes základom revolučnej taktiky komunistických a robotníckych strán. V „Deklarácii“ Porady predstaviteľov komunistických a robotníckych strán v Moskve z novembra 1957 sa zdôrazňuje, že ak sa imperialismus odváži znovu rozpútať vojnu, potom sa „sám odsúdi k zániku, pretože národy nebudú ďalej trpieť zriadenie, ktoré im spôsobuje tak ťažké strádanie a obeť.“ Tento záver je potvrdzovaný v rade uznesení komunistických a robotníckych strán kapitalistických krajín.

V zložitej situácii, ktorá sa vytvorila po februárovej revolúcii 1917 v Rusku, musela boľševická strana s prihliadnutím ku konkrétnym podmienkam riešiť svoj vzťah k heslu premeniť imperialistickú vojnu na vojnu občiansku a k heslu porážky buržoáznej vlády. Stanovisko boľševickej strany k týmto heslám je ukázané v prácach V. I. Lenina „Listy z ďaleka“, „Aprílové tézy“ a v mnohých ďalších, ako aj v uzneseniach boľševickej strany.

Kedže strana v I. etape revolúcie (február—júl 1917) uznala možnosť pokojného vývinu revolúcie v tom zmysle, aby moc prešla do rúk sovietskych a aby sa v boji za diktatúru proletariátu pokračovalo v sovietskych, odsunula na čas aj heslo vytýčené za vojny — premeniť imperialistickú vojnu na vojnu občiansku, čo sa už do určitej miery uskutočnilo po februárovej revolúcii. Držať sa tohto hesla by odporovalo orientácii strany na pokojný vývin revolúcie.

V Aprílových tézach V. I. Lenin objasnil postoj boľševickej strany k imperialistickej vojne po porážke cárizmu. Vysvetľoval, že vojna i za dočasnej vlády zostáva imperialistickou a ukončí ju demokratickým mierom bez porážky vlády kapitálu nie je možné. „Nemožno vybrnúť z imperialistickej vojny, nemožno dosiahnuť demokratický, nenásilnícky mier bez zvrhnutia moci kapitálu, bez prechodu moci do rúk inej triedy, do rúk proletariátu.“⁵⁾ V. I. Lenin a boľševická strana rozhodne vystúpili proti „revolučnému obranárstvu“. Lenin ukázal, že vojna „zostáva i za novej vlády Evropa a spol. nesporné lúpežnou imperialistickou vojnou v dôsledku kapitalistického rázu tejto vlády.“⁶⁾ „... absolútna nedôvera, nijaká podporu novej vláde“, — taká bola požiadavka boľševickej strany.⁷⁾

Po februárovej revolúcii boľševici však upustili od porážky buržoaznej vlády. Neboli ani poražencami, ale ani obranármi. V tom bola zložitá a zvláštnosť politiky strany.

Boľševici nemohli byť poražencami v podmienkach dvojvládia, pretože Rusko bolo po februárovej revolúcii najdemokratickejšou krajinou na svete a heslo porážky buržoaznej vlády by znamenalo nielen porážku Dočasnej vlády, ale aj Sovietskych robotníckych a vojenských zástupcov, porážku revolúcie a víťazstvo zahraničného imperialismu.

Boľševici neboli ani obranármi, lebo to by znamenalo podporovať imperialistickú vojnu a brániť buržoaznodemokratickú moc. Strana však ukazovala, že s revolučným obranárstvom môže revolučný proletariát súhlasiť len za podmienok: a) ak prejde moc do rúk proletariátu a k nemu sa prímknú najchudobnejšie časti roľníctva; b) ak sa skutkami zamietnu všetky anexie, a nielen rečami; c) ak sa proletariát naozaj úplne rozíde so všetkými záujmami kapitálu.⁸⁾ Boľševici boli v krajine jedinou vlasteneckou politickou stranou, ktorá v mene národných záujmov vystúpila proti vojne a ukazovala jedine správne východisko — uchopenie moci robotníckou triedou.

Narastajúca revolučná situácia vo svete v priebehu imperialistickej vojny vyžadovala, rozpracovanie a rozvinutie teore-

tických záverov marxizmu o vojenskej organizácii proletariátu bojujúceho za zvrhnutie buržoázie.

Zakladatelia vedeckého komunizmu, K. Marx a B. Engels ukázali, že robotnícka trieda, ako vedúca sila socialistickej revolúcie, musí vytvoriť revolučnú armádu, ktorá by spojila všetky revolučné sily v ich boji proti kapitálu. Základnou formou tejto revolučnej armády sa malo stať všeobecné ozbrojenie ľudu. Zároveň však zdôrazňovali, že robotníci sú povinní sa ozbrojiť a zorganizovať „samostatne ako proletárska garda so samostatne volenými veliteľmi a samostatne zvoleným generálnym štáбом...“⁹⁾

Na základe týchto záverov rozpracoval V. I. Lenin heslo všeobecného ozbrojenia ľudu s ohľadom na úlohy socialistickej revolúcie v podmienkach imperialistického štádia.

Heslo všeobecné ozbrojenie ľudu, jeho forma, zostalo rovnaké ako v buržoaznodemokratickej revolúcii. Podstatne sa však zmenil jeho obsah, ktorý bol určený novým zostavením triednych síl. Ak v buržoaznodemokratickej revolúcii základom výstavby revolučnej armády bol zväzok robotníckej triedy so všetkým roľníctvom za vedúcej úlohy robotníckej triedy, potom v socialistickej revolúcii základom výstavby revolučnej armády sa stal zväzok robotníckej triedy s chudobným roľníctvom, za hegemonie proletariátu.

Všeobecné ozbrojenie ľudu teda znamenalo ozbrojenie všetkých tried a sociálnych skupín obyvateľstva bez rozdielu. Takýto prístup by viedol k ozbrojeniu nielen revolúcie, ale aj jej potencionálnych nepriateľov. Všeobecné ozbrojenie ľudu znamenalo ozbrojenie všetkých robotníkov a chudobných roľníkov, mužov a žien schopných nosiť zbraň, alebo aktívne pomáhať revolučnej armáde vo chvíli jej bojovej činnosti. Vyžadovalo **prísne triedny výber** pri organizovaní revolučnej armády.

„Akú milíciu potrebujeme my, proletariát, všetci pracujúci?“ pýtal sa V. I. Lenin v „Listech z ďaleka“ a odpovedal: „Potrebujeme milíciu skutočne ľudovú, t. j. po prvé, takú, ktorá by sa skladala z celého obyvateľstva, zo všetkých dospelých obyvateľov obojho pohlavia, a po druhé takú, ktorá by spájala funkcie ľudovej armády s funkciami polície, s funkciami hlavného a základného štátneho orgánu štátneho zriadenia a štátnej správy.“¹⁰⁾

⁵⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 24, Bratislava 1955, str. 53—54

⁶⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 24, Bratislava 1955, str. 11

⁷⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 23, Bratislava 1956, str. 272

⁸⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 24, Bratislava 1955, str. 11

⁹⁾ Marx-Engels, Spisy zv. 7, Praha 1959, str. 279

¹⁰⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 23, Bratislava 1956, str. 305

Leninské heslo „Vytvárajte skutočne všetkých, ozaj všeobecnú a proletariátom vedenú milíciu! — to je úloha dňa, to je heslo dneška...“ sa stalo základnou smernicou pre bolševické organizácie po februárovej revolúcii.¹¹⁾

Najrozšírenejšou formou proletárskej milície v Rusku bola Červená garda. V mnohých mestách mali ozbrojené sily proletariátu rôzne názvy: robotnícka (proletárska) milícia, robotnícka (Červená) garda, stranícka družina, závodná milícia apod. Nezávisle od názvu, všetky vo svojej podstate boli proletárskou milíciou. Ich základná úloha spočívala v obrane politických slobôd, potrebných pre ďalší rozvoj revolúcie; v ochrane závodov; v udržiavaní revolučného poriadku; vo vojenskom výcviku robotníckej triedy; v potlačovaní otvorených vojenských výstupov kontrarevolúcie.

V predvečer októbrového ozbrojeného povstania sa Červená garda stala skutočne masovou organizáciou. Iba v Petrohrade a Moskve bolo okolo 80 000 ozbrojených robotníkov a v celej krajine približne 200 000 ozbrojených pracujúcich.¹²⁾

Pri organizovaní ozbrojených síl revolúcie pripisovala strana významné miesto vojenskému výcviku a výchove vedúcich kádrov revolúcie v oblasti vojenstva. „Ani jeden sociálny demokrat“, zdôrazňoval V. I. Lenin, „ktorý čo len trochu pozná dejiny a ktorý sa učil u ich veľkého znalca Engelsa, nepochyboval nikdy o veľkom význame vojenských vedomostí, o nesmiernej dôležitosti vojenskej techniky a vojenskej organizácie ako nástroja, ktorý používajú masy ľudu a jeho triedy na riešenie veľkých historických konfliktov.“¹³⁾

Ku splneniu tejto úlohy strana získavala najskúsenejších vojakov a poddôstojníkov, ktorí spolu s členmi Vojenskej organizácie RSDRS(b) uskutočňovali výcvik a formovanie práporov Červenej gardy. Koncom augusta a začiatkom septembra 1917 bola vytvorená v Petrohrade škola povstania, ktorá pripravovala vedúce kádre revolučnej armády. Výcvik prebiehal na základe špeciálne vypracovaného programu s dôrazom na konštrukciu zbraní, streleckú prípravu a taktiku poličného boja. Pred októbrovým ozbrojeným povstaním školu navštevovalo okolo 4 000 ľudí.¹⁴⁾

Vďaka neúnavnej práci bolševickej strany v momente povstania bola na každom závode, na každej fabrike a obvode skupina ozbrojených a vojenskému umeniu vycvičených ľudí.

Vytvorenie revolučnej armády si však vyžadovalo dostatočné množstvo zbraní a ostatného vojenského materiálu. Preto jednou z významných požiadaviek vojnového programu bolševikov bola požiadavka získavania a výroby zbraní. V prácach „Vojnový program proletárskej revolúcie“, „O hesle odzbrojenia“, v „Listoch z ďaleka“ a ďalších V. I. Lenin ukázal, že od vyzbrojenia revolučných oddielov závisí ich palebná sila, riešenie pomeru síl medzi revolúciou a kontrarevolúciou v prospech revolučného ľudu, nakoľko neozbrojení robotníci a roľníci nemajú fakticky materiálnej sily pre boj s vládou, **avšak so zbraňou v rukách nemôžu nevíťaziť.**

Základnou požiadavkou obbrojenia proletariátu sa stala prísna centralizácia činnosti ozbrojovania revolučných oddielov. Centralizácia vytvárala atmosféru disciplíny, organizovanosti, zodpovednosti a hospodárnosti. Prísny centralizovaný režim umožňoval dávať zbrane revolučným vojakom a vyvarovať sa chýb, ktorých výsledkom mohlo byť, že sa zbrane dostanú do rúk nepriateľom revolúcie.

Robotnícka trieda Ruska ako hegemon buržoaznodemokratickej revolúcie sa začala vyzbrojovať už v jej priebehu. Zbrane boli získavané zo skladov armády a polície (za obdobia februárovej revolúcie robotníci získali vyše 40 tisíc pušiek a 30 tisíc revolverov), z vojenských jednotiek prostredníctvom revolučných vojakov a námorníkov, kúpou za peniaze, ktoré zbierali robotníci. Využívané boli i zbrane vyrobené robotníkmi na závodoch.¹⁵⁾ V období ozbrojeného povstania boli v Petrohrade vo výzbroji revolučnej armády všetky druhy zbraní aké v tej dobe existovali v krajine, od pušiek a revolverov až po obrnené vozidlá, ťažké delostrelectvo a lode Baltskej flotily. Podobný obraz bol v Moskve a iných mestách.

Zároveň s vytváraním proletárskej milície venovala bolševická strana veľkú pozornosť získavaniu vojakov a námorníkov na stranu revolúcie. Bolševici vychádzali zo skúseností revolúcie 1905—1907 (ktoré V. I. Lenin zobecnil v prácach „Revolučná armáda a revolučná vláda“, „Poučenie z moskevského povstania“, „Vojsko a revolúcia“), že kolísanie armády, ktoré je nevyhnutné pri každom ozaj ľu-

¹¹⁾ Tamže, str. 304

¹²⁾ N. R. Pankratov, I. M. Poljakov, Vojenno-bojovaja rabota partii bolševikov (1903—1917), Moskva 1965, str. 223

¹³⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 8, Bratislava 1957, str. 497

¹⁴⁾ P. S. Smirnov, Vojennyye voprosy v programmach KPSS, Moskva 1967, str. 79

¹⁵⁾ Kurs lekcij po istorii KPSS, Voenizdat Moskva 1969, str. 357

dovom hnutí, vedie pri zostreňí revolučného bola k ozajstnému boju o vojsko.

Ideovopolitickú prácu boľševici rozvíjali predovšetkým po línii upevňovania bratského sväzku vojakov a námorníkov s robotníkmi a chudobnými roľníkmi. Prvoradou úlohou bolo odstránenie priehrad medzi armádou a pracujúcimi masami, ktoré umele vytvorili vykorisťovateľské triedy. „Účasť vojakov v milícii“, zdôrazňoval V. I. Lenin, „je základnou otázkou prevýchovy „vojakov“ na občanov milicionárov, otázkou prevýchovy obyvateľstva za filistrov na ozbrojených občanov. Demokracia zostane planou a falošnou frázou alebo polovičatým opatrením, ak sa všetkému ľudu okamžite a bezpodmienečne nedá možnosť učiť sa zachádzať so zbraňou.“¹⁶⁾

Význam práce v armáde spočíval i v tom, že stará cárska armáda prežívala v epoche revolúcií základný zlom. V priebehu februárovej revolúcie sa armáda stala zbraňou zvrhnutia samoderžavia, neoddeliteľnou súčasťou revolučnodemokratickej armády. Po porážke cárizmu sa armáda stala nástrojom uskutočňovania politiky Sovietov robotníckych a vojen-ských zástupcov, za ktorými stála prevážna väčšina pracujúceho ľudu. Avšak vinou eserskomesenševickej politiky sa armáda postupne menila zo zbrane revolučnej vlády ľudu na zbraň imperialistickej politiky Dočasnej vlády.

Úlohu získavania vojenských mas riešila strana prostredníctvom stranických buniek v jednotkách armády a námorníctva na fronte a v tyle, rozvinutím širokej vysvetľovacej práce (mierovej triednej propagandy — ako hovoril V. I. Lenin), bojom za demokratizáciu armády a podobne.

V polovici júna 1917 stranícke buňky existovali v prevážnej väčšine jednotiek posádky hlavného mesta. Viacej ako polovica posádky Petrohradu bola na strane boľševikov. Revolučnú prácu medzi vojakmi a námorníkmi uskutočňovalo takmer 43 mestských (posádkových) vojenských organizácií boľševikov. V dobe VI. zjazdu RSDRS(b) mala boľševická strana v armáde viacej ako 26 000 členov. Vojenské boľševické organizácie boli vo všetkých armádach.¹⁷⁾ Najsilnejšie pozície mali boľševici v Baltickom loďstve, na Severnom a Západnom fronte.

Veľký význam v boji o vojenské masy mal boj za demokratizáciu armády, cie-

lom ktorej bolo neutralizovať moc starej kontrarevolučnej generality a dôstojníckeho zboru a dať túto moc do rúk vojenských mas, tj. robotníkom a roľníkom, ktorí by zabezpečili revolučné východisko z vojny. Základnými demokratickými požiadavkami boli: zabezpečenie politických práv vojakov a námorníkov; voliteľnosť veliteľského zboru; vyhnutie kontrarevolučných živlov z armády; zrušenie triednych privilegií dôstojníkov a generálov. V boji za tieto požiadavky zároveň boľševická strana vysvetľovala vojakom, že úplná demokratizácia armády je možná až po víťazstve socialistickej revolúcie.

Vďaka organizátorskej a ideovopolitickej práci strany vplyv boľševikov na vojenské masy neustále narastal. V októbri 1917 na strane revolúcie stála prevážna väčšina armády, ktorej posádky boli v priemyselných mestách, ako aj armády fronty rozmiestnených v blízkosti týchto miest. Boľševici mali tak v armáde „politickú údernú päsť“, ktorá im zabezpečovala zdrvivú prevahu síl na rozhodujúcom mieste a v rozhodujúcom okamihu.¹⁸⁾

Prínosom do klenotnice marxistickoleninskej teórie socialistickej revolúcie je leninský plán ozbrojeného povstania, ktorý sa stal významnou súčasťou vojnového programu boľševickej strany.

V. I. Lenin ukázal, že vzťah marxistov k povstaniu nemá nič spoločné s blanquizmom, ktorý odmieta triedny boj, zameňuje revolúciu so sprisaháním malej skupiny revolucionárov odtrhnutých od mas. „Ak má byť povstanie úspešné, nesmie sa opierať o sprisahanie, o stranu, ale o vyspelú triedu. To po prvé. Povstanie sa musí opierať o revolučný rozmach ľudu. To po druhé. Povstanie sa musí opierať o taký okamih prelomu v dejinách narastajúcej revolúcie, keď je aktivita najvyspelejšej časti ľudu najväčšia, keď je najsilnejšie kolísanie v radoch nepriateľov a v radoch slabých, polovičatých, nerozhodných priateľov revolúcie. To po tretie.“¹⁹⁾ V prípade, že tieto podmienky dozreli, ukazoval V. I. Lenin, je potrebné prejsť bezprostredne k povstaniu, pretože „zrieknuť sa postoja k povstaniu ako k umeniu znamená zradit marxizmus a zradit revolúciu.“²⁰⁾

Ozbrojené povstanie je osobitá forma ozbrojeného boja, podriadená osobitým zákonom, ktoré je treba rešpektovať a pris-

¹⁶⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 24, Bratislava 1956, str. 1956.

¹⁷⁾ P. S. Smirnov, Vojennye voprosy v programach KPSS, Moskva 1967, str. 82.

¹⁸⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 30, Bratislava 1954, str. 228—229.

¹⁹⁾ V. I. Lenin, Spisy zv. 26, Bratislava 1955, str. 12.

²⁰⁾ Tamže, str. 12—13.

ne dodržiavať. Medzi základné pravidlá ozbrojeného povstania patria tieto: 1. nikdy sa nezahrávať s povstaním, a keď už začne, treba si dobre uvedomiť, že sa musí uskutočniť do dôsledkov; 2. treba sústrediť veľkú prevahu síl na rozhodujúcom mieste v rozhodujúcej chvíli; 3. bojové sily musia konať čo najrýchlejšie, rozhodne a bezpodmienečne prejsť do útoku; 4. treba sa snažiť nepriateľa prekvapiť, vystihnúť chvíľu, keď sú jeho vojská rozptýlené; 5. každý deň sa treba usilovať aj o nepatrné úspechy a zachovať stoj čo stoj „morálnu prevahu“.²¹⁾

Leninský plán ozbrojeného povstania predpokladá, že povstanie vznikne viac menej naraz v jednotlivých oblastiach krajiny, čo umožní povstalcovi izolovať od seba vojenské jednotky a postupne ich získať na svoju stranu; plán ukazuje, že povstanie musí začať v rozhodujúci moment a na rozhodujúcich miestach, nakoľko poraziť protivníka v rozhodujúcich centrách znamená zabezpečiť víťazstvo v celej krajine; plán požaduje povstanie zahájiť v momente, ktorý umožňuje vziať iniciatívu do svojich rúk, v momente, kedy nepriateľ ešte nestačil uskutočniť mobilizáciu a jeho armáda je v rozklade.

Plán doporučuje kombinovať „tri hlavné sily, loďstvo, robotníkov a vojenské oddiely tak, aby boli rozhodne obsadené a za cenu akýchkoľvek strát udržané: a) telefón, b) telegraf, c) železničné stanice, d) predovšetkým mosty“.²²⁾ Pre zabezpečenie týchto úloh je potrebné sformovať najodvážnejšie živly („úderníkov“, robotnícku mládež a najlepších námorníkov) do malých oddielov, ktorých úlohou je obsadiť všetky dôležité miesta a zúčastniť sa všetkých dôležitých operácií.

V. I. Lenin nazval svoj plán predbežným, ale skutočný priebeh ozbrojeného povstania ukázal, ako hlboko a všestranne tento plán premyslel. V. I. Lenin rozvinul myšlienky zakladateľov marxizmu o povstaní a vytvoril z nich ucelené učenie.

Leninský plán ozbrojeného povstania je významným vkladom a obohatením politickej taktiky medzinárodného proletariátu v boji za zvrhnutie moci kapitálu.

25. októbra (7. novembra) 1917 zvíťazi-

la prvá proletárska revolúcia na svete. Ani jedna strana v dejinách nebola tak dôkladne pripravená na uskutečnenie povstania ako bolševická. Vďaka Leninovi mala strana rozpracovaný vojnový program proletárskej revolúcie, vedecky rozpracovanú teóriu ozbrojeného povstania, dôkladný organizačný plán povstania a premyslenú, ucelenú platformu politických a hospodárskych opatrení hneď na druhý deň po víťazstve.

Víťazstva mohlo byť dosiahnuto preto, že bolševická strana tvorivým spôsobom, na podmienky Ruska aplikovala marxistickú teóriu socialistickej revolúcie, ktorej neoddeliteľnou súčasťou bol i vojnový program proletárskej revolúcie.

Základné závery tohto programu majú svoj význam i pre dnešnú dobu. Sú zbraňou v rukách utlačovaných a vykorisťovaných mas v ich boji za zvrhnutie vlády monopolistickej buržoázie, za víťazstvo mieru, demokracie a pokroku.

Víťazstvo VOSR ukazuje, že proletariát vo svojom boji nemôže zvíťaziť, ak nemá vytvorenú svoju revolučnú armádu, ktoré základom musí byť „proletárska milícia, ozbrojení robotníci a revolučné oddiely armády“.

Skúsenosť bolševickej strany učí, že bez získania vojenských mas je revolúcia odsúdená k neúspechu. Základnou podmienkou prechodu vojenských mas na stranu revolúcie je pevný zväzok robotníckej triedy a roľníctva za hegemonie proletariátu, sústavná ideovopolitická práca strany v armáde doplnená za revolučnej situácie i fyzickým bojom o vojsko, ktorý zahrnuje boj časti armády, ktorá prešla na stranu revolúcie, proti tej časti, ktorá zostala verná starej vykorisťovateľskej moci, a v neposlednom rade vymaní armádu z plyvu stareho veliteľského zboru cestou jeho izolácie.

Skúsenosti bolševickej strany ukazujú, že vytvorenie ozbrojenej sily socialistickej revolúcie je obecnou zákonitosťou pri prechode od kapitalizmu ku komunizmu, čo vyplýva z triedneho boja medzi vykorisťovanými a vykorisťovateľmi, z úporného boja reakčných tried proti pokrokovému vývinu ľudstva ku komunizmu.

²¹⁾ Porovnaj: V. I. Lenin, Spisy zv. 26, Bratislava 1955, str. 155

²²⁾ Tamže

Některé problémy vědeckého řízení

Možnost úspěšně řešit rozsáhlé a velké úkoly komunismu, vytyčené na XXIV. sjezdu KSSS a XIV. sjezdu KSČ, vyžaduje v maximální míře využití předností socialistického systému ve srovnání s kapitalismem, výsledků vědeckotechnické revoluce a integrace socialistického společenství a v bratrské spolupráci s SSSR a ostatními zeměmi předstihnout ve všech ukazatelích imperialistické země ve vytváření materiálně technické základny země a s ní úzce spojené její obranyschopnosti. K tomu je zapotřebí cílevědomě organizovat úsilí lidí ve všech oblastech jejich činnosti na základě vědeckého řízení společenských procesů.

V. I. Lenin je prvním průkopníkem a organizátorem vědeckého řízení v podmínkách socialismu vůbec; položil základy vědeckého řízení socialistické společnosti. Chceme-li analyzovat přínos jeho díla na soudobé potřeby řízení společenských procesů, musíme mít na zřeteli kontinuitu jeho učení se zdrojem a vývojem marxismu vůbec. K. Marx a B. Engels ve svých dílech nejednou poukazovali na úlohu a význam vědeckého řízení, v němž lidé sami zabezpečují určitý pořádek a celý sociální pohyb. Je nezbytným atributem každé společnosti. Společenské řízení je současně prostředkem rozvoje aktivity lidí, je nezbytnou formou rozvoje a obrany socialistické společnosti.

V. I. Lenin tyto myšlenky klasiků marxismu dále teoreticky rozpracoval a aplikoval ve složitých podmínkách revoluce jak při budování sovětského státu, tak při budování jeho obrany a výstavbě Rudé armády.

XXIV. sjezd KSSS i XIV. sjezd KSČ jsou příklady dalšího rozpracování a konkretizace myšlenek V. I. Lenina o budování socialistické společnosti. Oba sjezdy ve svých závěrech ukázaly hlavní a rozhodující směry postupu při budování rozvinuté socialistické společnosti a při vytváření a zabezpečování nezbytných předpokladů její vojenské obrany proti nebezpečí imperialistické agrese.

XIV. sjezd KSČ charakterizoval podmínky, ve kterých se bude v budoucnu rozvíjet naše společnost, takto: „Jako základní rys nových podmínek vystupuje na jedné straně omezenost tradičních zdrojů růstu. Druhou stránkou jejich je zvýšení váhy nových činitelů růstu, jakými jsou zejména rozvoj vědeckotechnické revoluce, uplatnění moderních metod řízení a vyšší stupeň mezinárodní socialistické integrace.“ Tyto podmínky jsou rozhodující také z hlediska budování účinné obrany socialistického státu.

Západní ideolog Brzezinski předvídal, že SSSR v technokratickém věku, tj. v období rozvíjející se vědeckotechnické revoluce (VTR), zaostane, a to jak v technologii, tak v elektronice, zvláště pak ve výpočtové technice. Jaká přání Západu a jaká skutečnost! XXIV. sjezd KSSS schválil jednoznačnou orientaci — na rozvíjení VTR ve všech oblastech národního hospodářství a učinil patřičné kroky k prudkému vzestupu elektroniky, chemizace, do-pravy, technologie a zvyšování efektivnosti. Současně vytyčil světodějný úkol: organicky spojit vymoženosti VTR s přednostmi socialistické hospodářské soustavy a šířeji rozvinout formy spojení vědy

s výrobou, které jsou oblastí socialismu. Spojení vědeckého výzkumu s masovou výrobou, řízení automatizovaných systémů, využití samočinných elektronických počítačů a moderních metod řízení (matematické modelování, systémový přístup aj.), výchova kádrů z hlediska VTR a ra-

cionalizace, vyšší stupeň chemické integrace, zvýšení vědecké úrovně plánování a zdokonalení struktury řízení, formování nového člověka vědeckotechnického věku socialistické společnosti — to jsou některé myšlenky obou sjezdů, zakotvené v hlavních sjezdových dokumentech.

Vojenská obrana socialismu a její vědecké řízení

Marxisticko-leninská vojenská věda rozpracovává vědecky zdůvodněný program a zásady vojenské výstavby. Klade úkoly ozbrojeným silám v každé etapě socialistické výstavby, určuje cesty jejich rozvoje. Strana organizuje a usměrňuje činnost státních a hospodářských orgánů pro materiálně technické vybavení a vyzbrojování armády. Strana řídí v armádě systematickou politickou a výchovnou práci, sjednocuje a mobilizuje vojáky k plnění stanovených úkolů. Při uskutečňování své řídicí a usměrňující činnosti v ozbrojených silách vytváří širokou síť stranických organizací a stranickopolitických orgánů ve všech složkách.

Všestranné řízení článků armádního mechanismu marxisticko-leninskou stranou shora dolů, stálá péče o bojovou a politickou přípravu armády, její vybavení nejmodernějšími zbraněmi a bojovou technikou, zabezpečují rozvoj čs. ozbrojených sil v rámci Varšavské smlouvy v souladu s úkoly zajištění bezpečnosti naší země a socialistické společnosti.

Vojenská obrana socialismu, jako nutný sociální jev, se podřizuje obecným zákonitostem, včetně nutnosti vědeckotechnického řízení. Proto vedoucí činitelé strany i armády kladou zvláštní důraz na řešení problematiky vědeckého řízení v armádě v současné době. Vědecké řízení, uplatňované v oblasti vojenství, je podměrně důležitými zahraničně politickými, ekonomickými a vojenskotechnickými faktory. Do rozvoje soudobého vojenství jsou zapojeny všechny nejmodernější vymoženosti světové vědy a techniky. Proto tedy vojenská obrana socialistického státu a socialistického společenství vyžaduje řízení všech problémů a jejich prověření již v době míru s využitím všech prostředků a metod vědy i techniky.

Vojenská výstavba se uskutečňuje v souvislosti se zákonitostmi socialistické výstavby a s politickými potřebami socialistického státu v dané etapě jeho budo-

vání a rozvoje. Vojenská výstavba probíhá za složitého procesu utváření souladu objektivních podmínek a subjektivních faktorů. Základy naší vojenské výstavby jsou socialistická ekonomika, socialistické společenské vztahy a marxisticko-leninské učení o válce a armádě. Při vojenské výstavbě socialistického státu je nutné řídit se takovými sociálně politickými principy, jako jsou princip stranického vedení, princip jednoty armády a lidu a princip internacionalismu. Kromě nich mají svůj velký význam také principy organizační (princip kádrové organizace, princip stálého zdokonalování struktury, princip centralizace, princip nedílné velitelské pravomoci, princip uvědomělé vojenské kázně, princip udržování stálé bojové pohotovosti), principy výchovy a výuky, princip jednoty výchovy a výuky, princip výuky z hlediska potřeb soudobé války, princip jednoty vojenského kolektivu a jednotlivce).

Řešení praktických i teoretických problémů vojenské obrany socialistické vlasti vyžaduje systémový přístup při řešení problémů vědeckého řízení s využitím všech vědeckých poznatků a prostředků. Bude nutné rozpracovat otázky obrany socialistické vlasti — strukturu obrany:

- vliv kapitalistického okolí na strukturu obrany;
- otázky socialistické integrace obrany;
- budování subjektu řízení obrany;
- stanovení základních funkcí řízení obrany;
- stanovení obecných a specifických principů řízení obrany;
- stanovení vědeckých metod a technických prostředků k řešení obrany.

Přitom bude nutné vycházet důsledně z principu internacionalismu a integrace socialistického společenství, opírat se o hlubokou analýzu dnešního stavu a zkoumat různé varianty řešení.

Předpoklady vědeckého řízení společnosti a armády

Uvedené úkoly vyžadují, aby kádry, které budou řešit tyto nesmírně těžké úkoly, byly na vyšší teoretických i praktických znalostí otázek vědeckého řízení.

Zvláště se to týká politických orgánů, jimž připadá důležitá úloha v oblasti spo-

lečenského řízení a politického vedení armády.

K tomu, aby mohli velitelé a politické orgány vědecky řídit, musí mít hluboké znalosti marxismu-leninismu. Vědecký, dialekticko-materialistický světový názor a sobě zahrnuje nejen marxistické chápání světa, ale i hluboké přesvědčení o správnosti komunistických ideálů, oddanosti věci socialismu, socialistické vlastnictví a proletářský internacionalismus, schopnost čelit jakýmkoli formám projevu buržoazní ideologie. Velitel i politický pracovník, který ovládá takovýto světový názor, může aktivně bojovat za upevnění naší armády a obranyschopnost země a řídit jejich vývoj na základě znalostí zákonitostí jejich vývoje.

Mimořádná úloha při formování jejich světového názoru připadá filosofii — dialektickému materialismu jako vědě o všeobecných zákonitostech vývoje přírody, lidské společnosti a myšlení.

Dialektický materialismus tvoří ucelený systém vědomostí o světě, společnosti a je současně metodou při poznávání a revoluční přeměně. Dialektický materialismus spolu s politickou ekonomikou a vědeckým komunismem zevšeobecňuje poznatky samostatných konkrétních společenských a přírodních věd jako základu řízení společnosti.

Znalosti závěrů přírodních věd a exaktních metod pak dovolují velitelům a politickému aparátu konkrétně řešit problémy výstavby obrany socialistické vlasti a armády a vědecky ji řídit. Plní se tak druhá stránka marxisticko-leninského učení — praktické řešení vytyčených cílů a úkolů.

Bylo možné sledovat záměr, zvláště v období do roku 1966, odsunout do pozadí otázky konkrétních věd a jejich závěrů, zbavit naši společnost výsledků přírodovědecké základny, učinit ji neschopnou konkrétního řízení a rozvinutí výsledků jednotlivých vědních oborů. Velitelé a politický aparát (orgány), který by ovládl jen marxisticko-leninské učení a nebyl by vyzbrojen funkčními znalostmi konkrétních vědních oborů, dále metody k uskutečňování vytyčených cílů, nemohl by plnit stanovené cíle a konkrétně řídit naši společnost, na tom či onom úseku společnosti i v armádě při budování obranyschopnosti naší země. Pouze v dialektické jednotě znalostí marxisticko-leninského učení a konkrétních metod vědních oborů můžeme cílevědomě plnit stanovené úkoly při budování obrany naší země.

Sledujeme-li současný vývoj, vedoucí orgány strany i armády vytyčují jasný

program a postup při řešení otázek vědeckého řízení obrany a armády na všech stupních a přípravě kádru velitelských i politických.

To ovšem neznamená, že se nepřítel vzdal svých cílů. Bude se dále pokoušet různým způsobem marxisticko-leninské učení diskreditovat; v nejhorším přípouštět jen teoretické diskuse, bez praktického využití a aplikace. Na druhé straně, vzhledem k nemožnosti otevřeného vystoupení proti marxisticko-leninskému učení, bude se snažit stavět do pozadí význam konkrétních vědních oborů, vytvářet situaci, kdy vedoucí kádry nebudou mít možnosti rozvíjet své schopnosti a pracovat na základě znalostí konkrétních metod, které vytvářejí předpoklady úspěšného organizování a řízení.

Vedení strany i armády v těchto otázkách jasně vytyčilo nutnost dialektického spojení marxisticko-leninského učení a konkrétních věd. Jejich rychlé zvládnutí, úměrně podle odborných směrů velitelů a vedoucích politických kádru, bude úkolem příštích let. Bude to úkol nesmírně těžký a namáhavý, vzhledem jak k subjektivním, tak objektivním faktorům výstavby naší společnosti i vzhledem k tomu, že kapitalistický svět i nadále bude využívat všech prostředků rozložení vědeckého řízení naší společnosti k rozbití jejich vedoucích kádru. V oblasti vědeckého řízení má ovšem náš společenský řád všechny předpoklady proti kapitalistickému řádu na své straně a bude na nás, jak rychle a dovedně jich využijeme.

Konkrétní vědy a její výsledky jsou tak nerozlučně spjaty nejen s filosofií, ale i politikou. V současné době, tak jako v minulosti, se vede ostrý boj mezi kapitalismem a socialismem, mezi silami reakce a pokroku, zápas o závěry z výsledků vědy. Společenské vlastnictví výrobních prostředků odstraňuje konkurenční boj a tržní anarchii, vytváří možnost působit v souladu s objektivními zákony, tj. vytváří předpoklady pro vědecké řízení společnosti. Socialistickou společnost charakterizuje taková zákonitost, jako je možnost vědeckého řízení. Socialistická společnost má také k dispozici ideové podmínky vědeckého řízení, vědeckou teorii společenského vývoje, marxismus-leninismus.

Dále v socialistické společnosti existuje síla schopná v praxi uskutečňovat řízení v celospolečenském měřítku. Touto silou je komunistická strana. Konečně se můžeme v budování našeho společenského řádu a jeho obrany opírat o výsledky integračního procesu a pomoc socialistických států v čele se Sovětským svazem.

Vědecké řízení za socialismu je uvědomělá a cílevědomá činnost, která se opírá o objektivní zákonitosti řízení ekonomického, sociálního a duchovního života společnosti. Těmito otázkami se zabývá věda o řízení, která zkoumá problematiku na rozdíl od dílčích teorií řízení z obecného sociálního pohledu.

Řízení v různých sférách společenského života probíhá s přihlédnutím ke specifické řešených úkolů. Existují pak dílčí vědy (teorie) řízení ve sféře ekonomické, politické (např. vojenské výstavby) aj. Ale existuje i obecné, které je charakteristické pro řízení ve všech konkrétních oblastech lidské společnosti a je předmětem studia vědeckého komunismu. Tímto obecným je poznávání zákonitostí procesů řízení, proniknutí do jeho podstaty, analýza sociální stránky každé konkrétní teorie řízení, řešení otázky řízení společnosti jako jednotného systému.

Věda o řízení má své kategorie a hlavní pojmy: celostní systém, řídicí systém, samořídicí systém, objekt a subjekt řízení, cyklus řízení. Kromě toho věda o řízení používá řady termínů, jako jsou plán, úkol, kontrola, plnění aj. Dále používá termínů těch věd, jež mají vztah k funkci řízení a s pomocí nichž se vědecké řízení uskutečňuje. Tento kategoriální systém je přísně budován na základech marxismu-leninismu a dovoluje při jeho využití uskutečňovat vědecké řízení v příslušné oblasti.

Smyslem vědeckého řízení je dosažení určitých cílů (úkolů). Cíl je však vždy omezen rozsahem a časem. Proto při vědeckém řízení jsou jasně vymezeny cykly, uzavřená období, během nichž má být dosaženo cílů stanovených řídicím systémem.

Společenský život je složitá součinnost jednání, vůle lidí z hlediska určitých zájmů, souhrn výrobních, politických a ideologických vztahů. Řízení všech těchto procesů v podmínkách socialismu znamená řízení lidí, uskutečňované v měřítku celé společnosti. Specifické vztahy mezi lidmi, výrobními kolektivy, sociálními skupinami, mezi třídami, národy a národnostmi, nazýváme politikou. To znamená, že vědecké řízení lidí a společenských procesů je především politické vedení. Politický charakter vědeckého řízení se projevuje v různých formách a stupních. Čím větší je měřítko řídicího systému, tím více se přibližuje jeho řízení k politickému řízení. Vědecké řízení celé společnosti se tak ztotožňuje s politickým vedením komunistické strany.

Strana v důsledku změn socialistických úkolů neustále zdokonaluje formy řízení.

S tím rozšiřuje i okruh věd, s jejichž pomocí toto řízení uskutečňuje, např. přírodní vědy. Marxisticko-leninská teorie a společenské vědy jsou však hlavními prostředky strany v otázkách řízení mas. V současné době věnuje strana velkou pozornost všem odvětvím a zavádění jejich výsledků do praxe. Realizace úkolů XIV. sjezdu KSČ při řešení obrany naší země a socialismu a budování armády závisí do značné míry na organizaci rozvoje vědy a využití jejich výsledků při realizaci výtčených úkolů. Proto XXIV. sjezd KSSS i XIV. sjezd KSČ podtrhují význam VTR, vědeckého řízení a racionalizace v rozvoji naší společnosti.

Úspěch komunistické výstavby a budování obrany socialismu závisí na tom, jak se podaří zaktivizovat masy pracujících, jak budou připraveny kádry odborníků a politických orgánů řídit jejich výstavbu, jak dalece budeme schopni využívat poznání objektivních zákonů rozvoje společnosti a jejího řízení, jako jsou zákony objektivnosti a konkrétnosti, generální perspektivy, optimálnosti a efektivnosti, racionálního stimulování a racionalizace vůbec, demokratického centralismu aj.

Pro vědecké řízení obrany země a budování armády je vědecké řízení zvláště aktuální, tím spíše, že je podmíněno důležitými zahraničně politickými, ekonomickými a vojenskotechnickými faktory. Hlavní rozpor současné doby je rozpor mezi kapitalismem a socialismem. Tento rozpor je mezinárodní a globální v tom smyslu, že obě proti sobě sojící strany koncentrují kolem sebe většinu současných politických, materiálních a technických sil světa. Konkrétním projevem sil je vojenská síla dvou koalicí. Do služby vojenství jsou zapojeny všechny nejmodernější vymoženosti vědy a techniky.

Proto otázka řízení vojenské obrany socialistického státu vyžaduje přesné, vědecké řešení všech problémů již v míru, protože nelze spoléhat na experimenty řešené až v průběhu války, ale rozpracovat s pomocí moderních metod otázky vedení války.

Ve vojenství je nutné podtrhnout specifické rysy řízení, podmíněné zvláštnostmi vojenské organizace. Jednotka, útvar, svazek, svaz, ozbrojené síly jako celek se liší od každého společenského kolektivu především vysokým stupněm centralizace, exteritoriálností. Vztahy mezi velitelem a podřízeným jsou založeny na rozkaze, na bezpodmínečném podřízení. Přísná centralizace, nedílná velitelská pravomoc, vojenská kázeň a kolektivnost jsou základem vzájemných vztahů mezi lidmi.

Hlavní zásady vědeckého řízení se konkrétně používají v každém jednotlivém odvětví vojenské výstavby a sféře vojenské činnosti vojsk. Bojová a politická příprava vojsk, analýza současného stavu, rozpracování metod, upevňování vojenské kázně a celý systém politické práce v armádě vyžadují seriózní a promyšlený přístup a řízení.

Výjimečný význam má zde úkol přípravy velitelských a politických kádřů, práce našich vojenských škol. Ty musí rozpracovávat programy a připravit vychovatelské kádry, schopné předat své zkušenosti marxismu-leninismu, přírodních věd, společenských věd a exaktních metod podle stupně a směru přípravy potřebného rozsahu teorie a praxe, s využitím všech zákonitostí řízení školství. Připravit a řídit výuku tak, aby vojenské kádry po opuštění školy byly schopny se orientovat a řídit vojska a budování obrany ve složité situaci s využitím všech zákonitostí, je úkol velmi složitý a závažný a bude třeba mu věnovat v současné době nemalé úsilí. Přitom bude nutné vycházet ze zkušeností našich bratrských armád, zvláště Sovětské armády, s přihlédnutím ke specifice našich úkolů a situace.

Příprava velitelů a politických pracovníků na všech stupních vyžaduje zvláštní pozornost z hlediska vědeckého řízení,

vzhledem k řadě důležitých faktorů. Velitelé a političtí pracovníci organizují bojovou a politickou přípravu v souladu s požadavky soudobé války a zvyšující se úrovní vzdělání a zájmů vojáků. VTR vyvolala v podmínkách řídicí činnosti, v objektu i subjektu řízení, podstatné změny. Z řady nových podmínek řízení je to prostorový rozmach, manévrovost a dynamičnost válečných akcí, rychlé změny bojové situace, zvýšení objemu informací nezbytných pro přijetí zdůvodněného rozhodnutí a současně zkrácení času na jeho přijetí, růst technického vybavení, složitost organizace a jiné. To vše vyžaduje daleko širší a hlubší znalosti nejen marxisticko-leninského učení a společenských věd, ale i utilitaristicky chápané vývozy z celé řady vědních disciplín, jako je matematika, fyzika, chemie, biologie, statistika, operační analýza, kybernetika, teorie systémů, teorie rozhodování a jiné. Neustálé rozšiřování politického rozhledu a ekonomických znalostí vojenských kádřů formování jejich světového názoru a dialektického způsobu myšlení v teoretické i praktické činnosti, studium nových metod ideově politického a psychologického působení, studium nových metod řízení vojsk v složitých situacích soudobého boje a jiné, jsou nutnou podmínkou vědeckého řízení vojsk.

Některé problémy výuky vědeckého řízení na VPF VAAZ

VPF VAAZ v současné době rozpracovává usnesení XXIV. sjezdu KSSS a XIV. sjezdu KSČ do výukových materiálů. Velení fakulty věnuje zvláštní péči rozpracování otázek vědeckého řízení politického aparátu a stranickopolitické práce. Politickým orgánům v armádě připadá při řízení armády na všech stupních důležité místo. Svým postavením a působením zasahují do všech oblastí vojenského organizace a účastní se řešení všech otázek budování obrany naší země. Ovládnutí problémů vědeckého řízení v armádě politickými orgány je tím důležitější, že strana má vedoucí úlohu při výstavbě a řízení armády.

Proto velení VPF VAAZ na základě usnesení obou sjezdů, velení armády a HPS v otázkách přípravy velitelských a politických orgánů věnuje v současné době zvláštní pozornost studiu zkušeností a rozpracování výuky vědeckého řízení na vysokých školách bratrských armád, zvláště V. I. Lenina Sovětské armády, na civilních vysokých školách, a vypracování nových učebních programů a lekcí fondů. Z poučení let 1968/69, kdy došlo k revizi a deformacím v oblasti vědeckého

řízení, důsledně vychází při rozpracování z marxisticko-leninského učení a dialektického vztahu marxistické filosofie, marxisticko-leninského učení a konkrétních věd.

Výuka vědeckého řízení má svou filosofickou stránku, společenskou stránku a teoreticko-exaktní a přírodovědní stránku. Jedině v jejich jednotě je síla vědeckého řízení společnosti a armády. Vědecké řízení má charakter systémového komplexního, týmového přístupu řešení. Složitost řízení společenských procesů obrany země a armády vyžaduje úsilí všech vědních disciplín na základech marxismu-leninismu, vyžaduje jejich hluboké znalosti v teorii i praxi, umění jejich dovedného využití.

Filosofickou stránku vědeckého řízení řeší katedra marxistické filosofie. Marxistická filosofie analyzuje základní dialektické a historické zákony vývoje přírody a společnosti a dotýká se i filosofických aspektů vědeckého řízení. Marxistická filosofie stanoví základní kategorie vědeckého řízení a tvoří metodologickou základnu kategorie vědeckého řízení a tvo-

ří metodologickou základnu dílčích věd o řízení, jako je řízení SPA, velení a jiné.

Politickoekonomické aspekty vědeckého řízení řeší katedra politické ekonomie a válečné ekonomiky. Politická ekonomie dává teoretickoekonomické zdůvodnění marxismu a zkoumá základní zákony vývoje společenských formací z hlediska pohybu výrobních sil a výrobních vztahů. Tvoří tak metodologickou bázi konkrétní ekonomiky a jejího řízení.

Problematickou vědeckého komunismu řeší katedra vědeckého komunismu. Vědecký komunismus odhaluje zákonitosti třídního boje proletariátu a vítězství revoluce, výstavby socialismu a komunismu, odkrývá nejobecnější zákony řízení společnosti, rozpracovává obecnou problematiku vědeckého řízení společnosti a její obrany. Řeší obecné otázky společnosti jako dynamického celostního systému, vědecké řízení socialistické společnosti, otázky subjektu řízení, základní funkce řízení, obecné principy a kritéria, obecné problémy zavádění výsledků vědy do řízení. Vědecký komunismus se tak stává metodologickou bází při rozpracování konkrétních problémů vědeckého řízení, jako je řízení SPA, velení aj. a při řešení komplexního a systémového přístupu.

Katedra stranicko politické práce řeší mimo jiné konkrétní problémy vědeckého řízení stranicko politické práce a politického aparátu. Přitom vychází z teoretických předpokladů marxisticko-leninského učení a teoretických předpokladů přírodních věd a exaktních metod, vytvořených katedrou teorie řízení a velení.

Řízení obrany socialistické vlasti a armády v současných podmínkách může být úspěšné a na vědecké bázi, jestliže

- se opírá o marxisticko-leninskou metodologii, dialekticko-materialistické učení,
- se opírá o hluboké znalosti velitelského sboru v otázkách sociálních, fyzikálních a vojenskotechnických zákonitostí,
- řídicí orgány chápou nutnost řízení, jsou dokonale připraveny pracovat s využitím jeho zákonitostí, a jestliže zároveň velení vojsk se opírá o nejnovější techniku a vyvozuje adekvátní změny v přípravě a organizaci armády.

Vojenskopolitická fakulta VAAZ připravuje politické kádry, které v otázkách vědeckého řízení v armádě a využití výsledků VTR se musí stát nadšenými propagátory a uskutečňovateli. Poznání věci je prvním předpokladem úspěšného řešení. Rozhodující však je to, že politický aparát stojí v čele strany v armádě. Je silou k uskutečnění stanovených cílů a vytváření předpokladů k úspěšnému řízení naší armády.

Poznámka redakce:

Autor zpracoval tento článek a redakční rada časopisu Vojenská mysl schválila jeho znění k uveřejnění v době před vydáním rozkazu ministra národní obrany o reorganizaci vojenského školství.

Katedra taktiky a operačního umění řeší konkrétní problémy velení na jednotlivých stupních z hlediska potřeby politického aparátu. Přitom se opírá o výsledky marxisticko-leninského učení a teoretické předpoklady přírodních věd a exaktních metod, o obecné zákonitosti řízení, vytvořené katedrou teorie řízení a velení.

Katedra teorie řízení a velení postihuje širokou problematiku přírodních věd a exaktních metod z hlediska potřeby politických orgánů a řešení otázek řízení a velení. Ve své organizaci má

— skupinu teorie řízení, která řeší problematiku teorie systémů kybernetiky, teorie organizace, teorie rozhodování, teorie velení aj. a vytváří tak teoretické předpoklady pro ostatní katedry, které řeší otázky řízení;

— skupinu matematických metod, která z hlediska potřeby politického aparátu a ostatních kateder řeší problematiku matematické a statistické analýzy, operační analýzy, systémového inženýrství aj.;

— skupinu přírodních věd a technických prostředků, která vytváří předpoklady pro ostatní katedry a postihuje problematiku v oblasti fyziky, biologie, chemie, moderních prostředků výpočetní techniky a vědeckého řízení.

Katedry sociologie, psychologie, estetiky a kulturní politiky aj. postihují příslušné aspekty vědeckého řízení a hrají bezesporu v komplexním pohledu na problémy řízení důležitou roli. Důležitou roli hraje i historický postih vývoje řízení armády a politických orgánů.

Posuzování společenské efektivity vědy v ČSLA

XIV. sjezd vytyčil v hospodářské politice další rozvoj národního hospodářství založený na plném uplatnění intenzivních faktorů růstu a na zvyšování efektivity ve všech oblastech lidské činnosti. Zdůraznil vzrůstající význam vědy, přitom ale konstatoval nízkou společenskou efektivity vědecké práce v ČSSR. Současně vytyčil i zásady nezbytně související se zvyšováním efektivity vědy, jako např.: rozhodněji zavádět výsledky výzkumu do praxe, soustředit se ve vědě na to, co přinese největší efekt, výrazněji zmenšit počet úkolů výzkumu, soustředit se na vybra-

né programy, prohloubit a zdokonalit strukturální i meziodvětvové plánování, nevyhnutelně zvýšit úroveň řízení, realizovat rychlejší přechod k vyšším formám mezinárodní integrace apod.

Vzhledem k tomu, že ČSLA je organickou součástí naší socialistické společnosti, mají otázky spojené s efektivitou vědy analogický význam i v podmínkách ČSLA. V tomto smyslu je článek pokusem objasnit specifiku těchto otázek v ČSLA a naznačit jejich řešení v některých aspektech.

Pojem efektivity vědy v ČSLA

Věda v ČSLA zahrnuje oblast společenských, vojenských, lékařských, veterinárních, technických a přírodních věd spojených s vojenskou aplikací a vědecko-informační sférou v těchto vědních oblastech a jako taková má a bude mít stále vzrůstající význam vzhledem k úkolům, které objektivně vznikají s probíhající vědeckotechnickou revolucí. Jak potvrzuje dosavadní praxe, je za existence reálného imperialistického ohrožení objektivně nezbytné výsledky vědeckotechnické revoluce nezištně aplikovat a využívat v prvé řadě právě v ozbrojených silách.

Věda v ČSLA bude zcela zákonitě vždy v maximální možné míře využívat a apli-

kovat výsledky sovětské vědy a poznatky rozvoje vědy a techniky ostatních socialistických armád. Přesto však musí teoreticky rozpracovat řadu problémů, které jí přísluší a které za ni nikdo nevyřeší. Můžeme uvést např. teoretické problémy spojené s uplatňováním vedoucí úlohy KSČ a s politickou prací v ČSLA, s branným systémem státu, technickým, materiálním a zdravotnickým zabezpečením ČSLA v míru a za války, s vedením boje a operace, rozvojem velení, výcvikem, s ochranou proti zbraním hromadného ničení, mobilizací přípravou ČSLA i národního hospodářství apod.

Tyto problémy představují široký roz-

sah teoretických otázek, které před vědou v ČSLA stojí, a to při velmi omezených, zejména kádrových a tím i kapacitních možnostech. Tato skutečnost přirozeně zvyšuje stupeň aktuálnosti posuzování efektivity vědy v ČSLA.

Efektivnost jakékoli společenské činnosti můžeme určovat mírou, která umožňuje uspokojovat neustále rostoucí, strukturálně dynamicky proměnné potřeby společnosti s maximální úsporou vynaložené společenské práce. Jinými slovy, efektivností společenské činnosti v nejširším smyslu rozumíme vztah mezi potřebami a nároky na zdroje. V tomto smyslu můžeme chápat obecnou definici společenské efektivity jako požadavek **maximálně uspokojovat stále rostoucí společenské potřeby při nejhospodárnějším využívání daných společenských, přírodních a technických zdrojů.**

Aplikujeme-li takto pojatou společenskou efektivnost na vědu v ČSLA, musíme respektovat jednak hledisko uspokojování společenských potřeb, jednak hledisko nároků na zdroje.

Z hlediska uspokojování společenských potřeb jde o

- maximální uspokojování potřeb obranyschopnosti země a přínosu i pro obranyschopnost ostatních členských států Varšavské smlouvy;

- respektování možného přínosu vyřešených problémů pro národní hospodářství zároveň s maximálním uspokojováním potřeb obranyschopnosti.

Měření efektivity vědy, používané zásady, metody a základní ukazatele

Měření efektivity vědy je složitým, dynamickým problémem. Tuto složitost podmiňuje:

- Značný časový rozdíl mezi zahájením řešení úkolů a jejich praktickou realizací. V tomto časovém úseku mohou vzniknout nové vědní poznatky, které ovlivní předchozí výsledky vědy. Vyskytnou se případy, kdy věda vyřeší uspokojivě aktuální problémy, ale praktická realizace je možná až v pozdější době (pro realizaci nejsou např. vytvořeny podmínky). V takovýchto případech, po ukončení úkolů ve vědě je těžké vyhodnotit efektivnost dosažených výsledků a jejich konkrétní

Z hlediska nároků na zdroje jde o maximální využití

- vyčleněných prostředků pro vědu v ČSLA;

- vyčleněných prostředků pro vědu v ČSSR (mimo ČSLA) pro účely obranyschopnosti země, s cílem zkoordinovat jejich účelné využití;

- výsledků vědy jak v armádách, tak v národním hospodářství ostatních členských států Varšavské smlouvy, za nezbytných podmínek účelné koaliční koordinace, rozdělení prostředků a využití výsledků;

- poznatků z celého světa, tj. i předpokládaného nepřítelů, v zájmu zvýšení obranyschopnosti země a tedy i celé koalice.

Na základě tohoto pojetí vztahu mezi společenskými potřebami a nároky na zdroje můžeme chápat společenskou efektivnost vědy v ČSLA jako **maximální uspokojování požadavků obranyschopnosti země s plným využitím mezinárodní spolupráce v rámci členských států Varšavské smlouvy a poznatků z celého světa, za nejhospodárnějšího vynakládání vyčleněných prostředků pro vědu v ČSLA i v národním hospodářství.**

Takto chápaná společenská efektivnost vědy v ČSLA představuje komplexní pojetí jak v požadavcích, tak i v nárocích na zdroje. Z tohoto hlediska můžeme považovat ekonomickou efektivnost nebo bojovou efektivnost za dílčí efektivnosti, zkoumající efektivnost jen v určitém, striktně vymezeném souboru ukazatelů.

přínos. Přitom však již samo teoretické řešení problému i bez následující realizace může napomoci řešení problému ve vyšší fázi.

- Značná proměnlivost (míra nejistoty) základních faktorů, ze kterých musí věda vycházet při řešení problémů. I když je schválen směr a úkol, vyskytnou se v průběhu řešení nová možná řešení, která ovlivní předchozí rozhodnutí. Mnohdy i neúspěch při řešení úkolu (dokazuje-li neúčelnost zvolené cesty) je přínosem. Vyhodnocení jeho efektivnosti je však problematické. Prakticky je možné pouze v konkrétním případě, kdy můžeme po-

soudit všechny souvislosti, důsledky, zá-
pory a klady.

Oblasti navazující na vědu mají již
větší míru jistoty, což vyplývá z předcho-
zích výsledků vědy a větší možnosti srovná-
vat [poznatky, opatření] současný stav
s nově zaváděným.

Vzhledem ke složitosti posuzování a
měření efektivnosti vědy nebyla dosud ve
světě zpracována univerzální metodika,
podle níž by mohla být měřena efektiv-
nost vědecké práce, i když se tím zabý-
vají kvalifikované kolektivy organizované
v některých případech do samostatných
pracovišť; zaměřených jen na tyto otázky.
Existují určité všeobecné směrnice pro
měření efektivnosti jednotlivých vědec-
kých úkolů. Bez jejich velmi náročného
rozpracování a aplikace pro zcela kon-
krétní určitý vědní úsek nebo dokonce
pro jednotlivé úkoly není možné je však
použít.

Také v ČSSR zpracoval kolektiv odbor-
níků směrnici o určování efektivnosti in-
vestic a nové techniky v národním hospo-
dářství.¹⁾ Na jejím základě byly v národ-
ním hospodářství vypracovány metodiky
pro některá odvětví, obory a úkoly. I když
tato směrnice přímo neřeší efektivnost vě-
dy (je zaměřena k určování efektivnosti
investic a nové techniky), přesto její vše-
obecné zásady mají určitou platnost i pro
vědu.

K otázkám efektivnosti technického
rozvoje, částečně i vědy, a k návazným
problémům byl vydán souhrnný přehled
literatury s celkovým počtem 532 biblio-
grafických záznamů;²⁾ v rámci jednotli-
vých pramenů jsou uváděny další odkazy.
To svědčí o značném rozsahu litera-
tury v této oblasti i o úsilí věnovaném
otázkám efektivnosti. Některé všeobecné
zásady ze směrnice Státní plánovací komi-
se a z prostudované literatury uvádím
v dalších odstavcích.

Objektivní nutnost určování efektivnos-
ti vědy (obdobně je tomu i v jiných oblas-
tech lidské činnosti), je podmíněna dvěma
základními faktory:

1. V každém období vývoje společnosti
existuje vždy více požadavků (zejména

v současné etapě vědeckotechnické revo-
luce) na vědu, než je schopna řešit.

2. Účinnost vědy na různých stupních
lidské činnosti je různá a tím vytváří mož-
nost docílit **přednostním** vytvářením a
realizováním určitého směru, oboru a
úkolu vyšší účinky, než vytvářením a rea-
lizováním jiného.

Cílem rozboru efektivnosti vědy je za-
měřit její činnost na společensky nejefek-
tivnější směry, obory a úkoly a v nich
nalézt nejvhodnější řešení, stanovit eko-
nomické a mimoekonomické přínosy
s uvedením podmínek a činitelů, které
podmiňují dosažení maximálních efektů
podle navrhovaného řešení a stanovit ná-
roky na zdroje.

Základním kritériem efektivnosti vědy
je stupeň účinnosti, který umožňuje, aby
věda trvale vytvářela a uspokojovala ro-
stoucí a ve své struktuře se měnící ma-
teriální a kulturní potřeby společnosti při
nejhospodárnějším vynakládání společen-
ských prostředků.

Účinnost vědy z tohoto hlediska se nej-
výrazněji projevuje v tempu růstu společ-
enské produktivity práce a kvantitativně
v růstu národního důchodu a v socialisti-
cké společnosti, tedy i růstu životní
úrovně.

Hodnocení efektivnosti vědy nemůže
být jednorázovou akcí, **musí být nepřetr-
žitým procesem**, který respektuje zásady
perspektivnosti a komplexnosti. Takto
chápaný hodnotící proces představuje
hodnocení

a) **ve vlastní etapě vědecké práce**
s největším důrazem na analýzu ještě před
zaměřením na určitý směr, obor a před
zařazením úkolu do plánu, pak v průbě-
hu vlastního řešení a po ukončení úkolu;

b) **v návazných etapách** (tj. v technic-
kém rozvoji, investicích, sériové výrobě)
opět před zavedením teoretických výsled-
ků vědy do praxe a znovu i po určité době
použití výsledků v praxi.

Proto jsou mylné ty názory, podle
nichž efektivnost určité vědní oblasti,
směru, oboru nebo úkolu můžeme udržo-
vat dosazením do jednoho nebo několika
vzorců a vyčíslit pomocí několika ukaza-
telů jedním nebo několika pracovníky
z vědní oblasti.

Z hlediska používaných metod se nej-
častěji používá v řešení metoda srovnáva-

¹⁾ Plné znění směrnice uvádí příloha v knize
Ladislava Říhy „Ekonomická efektivnost vědecko-
technického pokroku“, NPL Praha, 1965.

²⁾ „Efektivnost technického rozvoje“, Slovenské
pedagogické nakladatelství Bratislava, 1966.

cí. Spočívá v tom, že se staví jednotlivá řešení vedle sebe a porovnávají se předností i nevýhodami navrhovaného řešení spolu s vazbami na ostatní činnosti, včetně nákladů i časových kalkulací. Podstata tohoto hodnocení spočívá v porovnání množství společenské práce potřebné k realizaci a v porovnání nákladů na dosažení účinků, které jednotlivé řešení přinese. Řešení, které vykazuje nejvyšší účinky při minimální spotřebě společenské práce, je pro realizaci přirozeně nejvýhodnější. To však nemusí platit vždy pro oblast vojenství.

I když existuje v rámci vědních oblastí, směrů, oborů a úkolů značné množství různých ukazatelů, uvedme alespoň některé z nejčastěji používaných, např.:

— úplné vlastní náklady ve vlastní etapě vědecké práce a v návazných etapách;

— vynaložené jednorázové náklady (investice);

— soustava ukazatelů, které umožňují analyzovat vývojové tendence (růst produktivity práce, náklady na úsporu pracovních sil, energie, materiálu apod.);

— různé vzorce (koeficient ekonomické efektivity, doby úhrady aj.);

— řada ukazatelů s mimoekonomickými účinky (odstranění zdraví škodlivého prostředí, zvýšení kultury práce, bezpečnosti práce, snížení hluku apod.).

Podobné a jiné mimoekonomické účinky mohou být právě rozhodujícím kritériem v oblasti vojenství.

Měření efektivity vědy v ČSLA, používané zásady a základní ukazatele

Řady poznatků z používaných zásad, metod a základních ukazatelů mimo rámec ČSLA můžeme využít v plném rozsahu, jiné můžeme aplikovat částečně. Rozhodující část je však nutné rozpracovat nově, právě vzhledem k určitým specifickým rysům vědy v ČSLA.

Ve vědní oblasti v ČSLA (kromě složitosti spojené s posuzováním efektivity vědní oblasti jako celku) přistupují další obtížnosti činitelů, např.

— značná problematičnost, často i nemožnost vyjádřit efektivity vědy v ČSLA především ekonomickými ukazateli ve vlastní vědní oblasti i v dalších činnostech v rámci ČSLA. Zpracovatelé rozborů jsou často nuceni nahrazovat konkrétní číselné ekonomické ukazatele matematicky nesrovnatelným slovním vyjádřením, např. řešením úkolu se dále zvýší obranyschopnost státu, bojeschopnost armády apod.;

— nemožnost ekvivaletního ověřování teoretických závěrů v plném rozsahu válečných podmínek v praxi mírové doby a z toho vyplývající nezbytnost ověřování jen za určitých „režimovaných“ situací, předpokladů, omezení apod.;

— snaha z vlastní strany i ze strany předpokládaného nepřítele maximálně utajovat skutečná i fiktivní opatření.

Přesto by bylo nesprávné obhajovat názor, že nemůžeme určovat efektivity vědy v ČSLA a že veškeré práce s tím spojené jsou zbytečné.

Potřeby praxe, zodpovědný přístup vedoucích a náčelníků, stranických a odborných orgánů i řady příslušníků ČSLA k otázkám posuzování efektivity své práce se projevil v tom, že v řadě činností jsou rozpracovány určité ukazatele.

Konkrétně v úseku vědy v ČSLA jsou to

— anotační řízení (s řadou velmi vhodných ukazatelů aplikovaných na podmínky ČSLA) uskutečňovaná před zařazením úkolů do plánu,

— kontrola úkolů v průběhu řešení podle určitých ukazatelů,

— oponentská řízení (respektující další ukazatele) po ukončení vyřešení úkolů,

— roční vyhodnocení úkolů a činností včetně hodnocení vědeckovýzkumné základny podle dalších ukazatelů.

V procesech, které navazují na úsek vědy v ČSLA zejména v technickém rozvoji, jsou řadu let před zařazením úkolů do plánu řešeny oborové a typové vojenské technické a ekonomické rozborů (VTER). Obsahují řadu již zpracovaných ukazatelů a další ukazatele se podrobně posuzují při zavádění předmětů do výzbroje (výstroje) ČSLA. V dalších činnostech v rámci ČSLA se uskutečňují ekonomické rozborů a řadu ukazatelů můžeme sledovat a vyhodnocovat v různých plánech a dokumentech sestavovaných v rámci ČSLA.

Metodika pro posuzování efektivity vědy v ČSLA jako celku, po vědních oblastech, směrech, oborech a úkolech je předmětem zpracování.

Zlepšení současného stavu v posuzování efektivity vědy v ČSLA v nejbližších letech můžeme spatřovat v tomto

a) Ve vlastním úseku vědy

— postupně realizovat závěry XIV. sjezdu KSČ zaměřené ke zvyšování efektivity vědy ve smyslu zkvalitnění řízení vědy, dalšího soustředování na vybrané úkoly u nichž můžeme očekávat nejvyšší efekt, zdokonalení plánování, přechod k vyšším formám mezinárodní spolupráce v úseku vědy v rámci ozbrojených sil Varšavské smlouvy apod.;

— v souvislosti s **novelizací příslušných směrnic** plně využít všech dosavadních poznatků z vědního úseku ČSLA a z národního hospodářství, výsledků koaličních konzultací k otázkám řízení a organizace vědy v ozbrojených silách a výsledků dosavadní spolupráce v rámci ozbrojených sil Varšavské smlouvy. V rámci této novelizace rozpracovat zejména problémy optimálního řízení vědy v podmínkách ČSLA, ukazatele související s anotacím řízením a oponentním řízením, a spojení vědy s praxí tak, aby novelizovaná směrnice byla základním dokumentem,

jejíž plně dodržování v praxi se projeví ve zvyšování efektivity činnosti v této oblasti;

— tam, kde jsou ve vědním úseku v rámci ČSLA podmínky (především na vědeckovýzkumných pracovištích) přistoupit k **rozpracování metodik pro určování efektivity jednotlivých úkolů, směrů nebo oborů** s využitím poznatků z národního hospodářství a ozbrojených sil Varšavské smlouvy;

— na základě schválené a realizované účelnější organizace a řízení vědy v ČSLA přistoupit ze strany centrálního orgánu zodpovědného za úsek vědy v rámci úpravy a vydání základních dokumentů k rozpracování **metodik pro posuzování efektivity vědy v ČSLA** s využitím kateder, zaměření diplomových a disertačních prací a poznatků z rozpracovaných metodik úkolů, směrů nebo oborů.

b) V ostatních oblastech v rámci ČSLA

— postupně přistoupit tam, kde jsou vhodné podmínky, k rozpracování ukazatelů a metodik posuzujících efektivity úkolů a řešených opatření a jejich skloubení v rámci ČSLA;

— vytvářet svou činností a svými postoji příznivé podmínky pro celostátní koordinaci této problematiky.

Přikrytí státní hranice

Služební literatura v dostatečné míře objasňuje otázky organizace přikrytí státní hranice a přechod do útočné operace především na operačním stupni. Tato problematika byla náplní velitelských shromáždění minulých let a proto si myslím, že teoretické otázky v tomto směru jsme pochopili a prakticky i ve štábech zvládli. Problematiku přikrytí státní hranice jsme zahrnuli do většiny štábních nácviků, velitelsko-štábních cvičení a bojových taktických cvičení na stupni svazků, při kterých jsme dosáhli nemalých úspěchů. Kromě kladů se však vyskytly i některé nedostatky, které vyplývají z nedostatečného rozpracování otázek přikrytí pro nižší stupně velení a v řadě případů i z neodůvodněného rutinérství, praktikismu, který v některých štábech stále ještě přežívá.

K ujasnění některých pojmů

Obecným cílem přikrytí státní hranice je zabránit pozemním i vzdušným silám nepřítele proniknout na naše území, zabezpečit uvedení ozbrojených sil do bojové pohotovosti, vytvořit podmínky k uskutečnění prvního hromadného úderu a organizovanému zahájení bojové činnosti hlavními silami vyššího svazu (svazu).

Konkrétní cíl přikrytí státní hranice na určitém operačním směru musí vycházet z cílů a úkolů plánované operace. Cíle operačního přikrytí budou vycházet z cílů první operace a budou mít bezprostřední vztah k zahájení války. Cíl přikrytí zaniká, jakmile hlavní síly zahajují plnění svého úkolu, ať již předem plánovaného nebo vynuceného činností nepřítele. Z tohoto hlediska pro lepší pochopení můžeme časově přikrytí státní hranice rozdělit na dvě etapy:

První etapa začíná již v míru všestrannou přípravou štábů, vojsk i teritoria k plnění úkolů přikrytí a končí zahájením války. V této etapě chci ještě zvlášť zdůraznit to časové období, které bezprostředně předchází zahájení války a ve kterém na základě zpráv o nepříteli bezprostředně realizujeme opatření k přikrytí. Toto období může být různě dlouhé a plně závisí na tom, jakým způsobem nepřítel zahájí válku. Z hlediska plnění úkolů přikrytí státní hranice bude pro nás nejméně příznivé zahájení války s překvapením nebo po velmi krátkém období (několik hodin) narůstání nebezpečí.

Druhá etapa probíhá od zahájení války do zasazení hlavních sil. Za optimálních podmínek by tato etapa mohla představovat krátké období a v rámci svazu by mohla trvat 1—2 dny. Jeho délku bude však značně ovlivňovat stav bojové pohotovosti hlavních sil, jejich dislokace (vzdálenost od státní hranice), způsob zahájení války a v neposlední míře i širší rámec přípravy teritoria, jakož i specifické podmínky státu.

Velký vliv na délku trvání přikrytí státní hranice bude mít způsob zahájení války. Tak např. při zahájení války s hromadným použitím jaderných zbraní je reálný předpoklad značných ztrát u hlavních sil, ztížení a zdržení jejich vyvedení a zasazení na předpokládané směry, čímž se může značně prodloužit doba pro přikrytí státní hranice.

To byl pohled na přikrytí státní hranice z hlediska časového. Přikrytí můžeme chápat též jako **souhrn bojové činnosti** všech druhů ozbrojených sil vyčleněných k plnění tohoto úkolu. Dále se můžeme na přikrytí dívat jako na **úkol**, který plní vojska přikrytí a který má dočasný charakter.

Dále chci zdůraznit, že přikrytí státní hranice není činnost samoučelná. Nepřikrýváme státní hranici jako takovou, ale opatřeními na státní hranici i ve vzduchu přikrýváme určitou činnost v celé hloubce vlastního území. Je to úkol trvalý, k jehož plnění vyčleňujeme síly a prostředky předem. Jejich organizace a složení budou v našich podmínkách ovlivněny především:

1. kapacitou přechodů přes státní hranici na jednotlivých předpokládaných směrech bojové činnosti (jako veličina konstantní)

2. uskupením nepřítelů k zahájení agrese (jako veličina proměnná — na základě zpráv o nepříteli, podle jeho síly můžeme v potřebné míře zvětšovat i hodnotu sil přikrytí, s důrazem na vytvoření hloubky přikrytí).

Přikrytí proto chápeme jednoznačně jako operační pojem, který zahrnuje stupeň vyššího svazu, svazu a svazku (u svazku můžeme ještě rozdělovat síly a prostředky na část, která plní úkoly přikrytí a část, která je určena k aktivní činnosti). Pro útvar a jednotky existuje buď útok, obrana nebo jiný druh bojové činnosti.

K některým zkušenostem ze cvičení

Většina cvičení v minulém roce se zabývala (v souladu s úkoly RMNO) úkoly přikrytí státní hranice. Ze známých důvodů jsme přikrytí plánovali v plném rozsahu s tím, že doba na plánování byla úměrně prodloužena. Výchozí situaci pro cvičení jsme volili zpravidla tak, že jde o období krátkého narůstání nebezpečí zahájení agrese nepřitelem, abychom vytvořili složitou situaci, kterou štáby musí řešit pod tlakem času. To vyžadovalo především pružné přizpůsobit metodiku práce štábu svazku tak, aby si vytvořil podmínky pro souběžné plánování podřízených stupňů. Ukazuje se však, že časový plán práce štábu svazku v takových případech, kdy útvary jsou rozmístěny na velké vzdálenosti, je nereálný.

Není výjimka pak, že štáb svazku více než 2/3 z celkové doby pro plánování spotřebuje pro sebe. Povolávání velitelů útvarů na VS svazku je v řadě případů málo promyšlené. Dochází často k tomu, že velitelé útvarů vyjíždějí a minou se se styčnými důstojníky, kteří jim vezou teprve předběžná nařízení. Velitelé útvarů nemohou vydat tak ani ideu rozhodnutí a tím zásadně ovlivnit plánování ve svém štábu. Po příjezdu na VS svazku neznají svoje úkoly a účastní se přímo vydání rozhodnutí velitele svazku. Při tom velitel svazku po vydání rozhodnutí probírá organizaci součinnosti na mapách a zde pak se v plné míře projevují nedostatečně promyšlené závěry velitelů útvarů. Ti však neměli pro svoji práci vytvořeny podmínky.

Nesoulad v souběžném plánování na stupni svazek—útvár způsobuje nesprávná organizace práce v jednotlivých etapách plánování. Po vydání ideje rozhodnutí velitele svazku musí se štáb snažit včas doručit předběžná nařízení útvarům. Činnost styčných důstojníků útvarů (kteří jsou zpravidla od počátku přítomni na VS svazku) by měl řídit jeden z důstojníků operačního oddělení. Málo ještě využíváme možnosti předávání předběžných nařízení grafickou formou a omezujeme se pouze na magnetofonový záznam. Ten bývá mnohdy neúplný (neupozorníme vždy včas styčné důstojníky, kdy záznam pořídit) a někdy i nekvalitní (špatné podmínky ve štábu), pak orientace v něm je zdlouhavá.

Na základě zkušeností z minulých let, začali jsme úkoly k přikrytí zpracovávat jako samostatný dokument (z cvičných důvodů) na mapách větších měřítek (štáb svazku na mapě 50.000, štáby útvarů 25.000). Přinutilo to štáby podstatně důsledněji vyhodnocovat terén a správně volit přední okraj obrany, směry protiztečí, prostory rozmístění záloh a plánované čáry jejich zásahu. Ukazuje se, že to co je na pracovních mapách obvyklých měřítek (1 : 100.000) snadnou záležitostí, je při použití map větších měřítek „aktivizujícím činitelem“ pro důslednost práce. Tento způsob jsme s úspěchem použili u těch štábů, kde se projevovaly nedostatky ve vyhodnocení terénu. Rovněž tak je dobré, aby velitelé sami iniciativně při některých štábních nácvicích tuto metodu zkusili u náčelníků druhů vojsk.

Jsou ještě některé nejasnosti v chápání zásad přikrytí na stupni svazek—útvár. Často slyším ve štábech názory, že aktivita přikrytí má být mimo jiné vyjádřena i aktivními úkoly předsunutých odřadů vyjítím k ovládnutí horských (pohraničních) přechodů, zatímco v některém období (výcvikovém) takovéto chápání aktivity se nedoporučuje. Podle mého mínění tento problém nemůžeme spojit s časovým údobím (jednou ano a podruhé ne). I z cvičných důvodů je třeba mít jednoznačné stanovisko a vycházet z konkrétní situace. Je třeba vycházet z obecně známých koncepcí pravděpodobného nepřítele. Jestliže je známo, že jedna z hlavních variant jeho činnosti má být ovládnout přechody přes pohraniční horské masívy, vyjít do hloubky 25—30 km a tím izolovat vojska protivníka v určitém prostoru, pak je nám jasné, že je možné vzhledem k horskému zalesněnému terénu v přihraničním prostoru udržet některé důležité přechody přes státní hranici s daleko menšími silami a prostředky (vyjítím do malé hloubky před průsmyk apod. — 2—5 km). Není totiž obtížné si vyhodnotit, kolik úsilí by představovalo zpětné ovládnutí přechodů a vytvoření podmínek k přechodu k aktivní činnosti. Za výhodných podmínek může jít i ovládnutí alespoň z části prvního pásma jaderných záta-rasů a zabránit aktivaci jaderných min na výhodných směrech.

Otázka je — co bude určující pro vyjítí vyčleněné hodnoty sil (PO) k ovlád-

nutí přechodů. Nejcharakterističtější situací bude zahájení agrese nenadálým napadením. Tento termín je polemický v případě, že by se jednalo o zahájení války bez použití jaderných zbraní, poněvadž se nepříteli může těžko podařit utajit zaujímání operační sestavy v blízkosti státní hranice takovými silami, které by byly schopny úspěšně plnit úkoly útočné činnosti, byť i s omezenými cíli. Jestliže nepřítel zahájí válku od samého začátku s použitím jaderných zbraní, pak je nezbytné využít výhod vlastní dislokace a možností v co nejkratší době vyjít k ovládnutí pohraničních přechodů, zejména tam, kde to je výhodné. Předsunutý odřad může tak donutit nepřítele rozvinout podstatně větší síly již na jeho území a bojovat v horském terénu, způsobit mu ztráty a také získat čas pro zaujetí příkrytí hlavními silami svazku.

Příznivější bude situace při zahájení agrese nepřítele pro krátkodobém období narůstání nebezpečí. V tomto období máme možnost realizovat opatření k příkrytí státní hranice v dostatečném rozsahu, včetně zaujetí obrany. Další vývoj situace nepřítele (uskupení operační sestavy a zjevné příznaky k zahájení agrese) může umožnit připravit k vyslání předsunutý odřad. V takovém případě bude výhodné se zahájením agrese vyslat jako PO druhořadový praporek k ovládnutí přechodů na nejvýhodnější směr.

Je pochopitelné, že nejzávažnější otázkou (zvláště v druhém případě) bude, kdy má PO zahájit svoji činnost, respektive od koho obdrží signál k zahájení činnosti. Nejde pouze o to, že může PO zahájit bojovou činnost předčasně, ale i o druhý moment, že vyčkávání na zjevné příznaky zahájení agrese nepřítelem nemusí se projevit na všech směrech současně a pak může dojít ke zbytečné ztrátě iniciativy na některém směru v samém počátku.

Tato činnost by měla být řízena signály ze stupně svazu a při zjevných příznacích zahájení agrese (přelet a údery nepřátelského letectva) i podle rozhodnutí velitele PO.

Závažným nedostatkem některých velitelsko-štábních cvičení je, že nejsou na nich procvičovány i složitější situace. Např. dosáhne-li nepřítel překvapení a vojskům příkrytí se nepodaří předem zaujmout pásma příkrytí a jsou nuceni zahajovat bojovou činnost z chodu. Pak může mít boj v příkrytí charakter střetných bojů a přechodů do obrany na vynucených čarách.

Při tvorbě výchozí situace pro cvičení je však problém v tom, že ač teoreticky tuto zásadu připouštíme, přesto ji neprocvičujeme. Zvykli jsme si totiž námětem příliš zdůvodňovat každou situaci našim velitelům a štábům. Zapomínáme však na to, že mohou vzniknout opravdu složité situace, kdy nebude čas něco vysvětlovat. V tom bychom si měli brát příklad ze zpracování cvičení u sovětských útvarů a svazků, kde jasná a srozumitelná formulace úkolů, podložená nezbytným, ale krátkým námětem, nepřipouští žádné úvahy cvičících, zda by k uvedené situaci mohlo dojít či nikoliv. Je proto nezbytné i tento způsob příkrytí, i když je pro nás složitý, procvičovat na našich cvičeních.

Závěrem chci podtrhnout, že příkrytí státní hranice je jedním z nejdůležitějších úkolů, který má úzkou návaznost na otázky bojové pohotovosti. Splnění tohoto úkolu značně ovlivňuje důkladná příprava a organizační činnost již v míru. Zkušenosti z historie Sovětské armády i nejnovější poznatky z lokálních konfliktů současné doby ukazují zřetelně, kam vede podcenění úkolů příkrytí státní hranice.

MĚSÍČNÍ PLÁN

činnosti velitele a štábu

XIV. sjezd KSČ schválil náročný program všestranného rozvoje naší socialistické společnosti. Cílem je dosáhnout vyšší stupeň politického, ekonomického a kulturního rozmachu, uspokojování potřeb lidu, upevňování mezinárodního postavení ČSSR a socialismu ve světě.

Nejsou to úkoly malé. Máme-li k jejich splnění přispět i v armádním organizmu, pak svoji prvořadou pozornost musíme obrátit na základní podmínku plnění daného cíle, tj. **na soustavné zvyšování úrovně a účinnosti řídicí práce na všech stupních.** Důležitou součástí řídicí činnosti je **plánování** — ať dlouhodobé či operativní.

Náčelník HPS ČSLA gen. Horáček při rozboru výsledků únorového pléna a jeho aplikace na armádní podmínky na toto téma mimo jiné řekl: „Základním nástrojem řízení je **pevný plán.** Podtrhujeme autoritu a bezpodmínečnou závaznost plánu bojové a politické přípravy jako základního řídicího dokumentu a zákona pro naši činnost a to na každém stupni. Jsme realisté a víme, že každý vojenský život přináší řadu nových problémů. Nikdy se nemůžeme vyhnout zásahům, které narušují plánovaný rytmus práce. **O to náročnější jsou požadavky na promyšlené operativní řízení veliteli a štáby,** aby i za této situace nedocházelo k podstatnému ohrožení plnění rozkazu s. ministra“.

Základní dokument zejména na stupni svazku je celoroční Plán bojové a politické přípravy.

Dokumentem, který rozpracovává celoroční úkoly na měsíční časové úseky a je schopen v dostatečné míře zachytit a paralyzovat operativně většinu negativních zásahů do plánu bojové a politické přípravy, je na stupni svazek (svaz) **Plán činnosti velitele a štábu,** který ovšem nesmí narušovat autoritu celoročního plánu.

Zpracování tohoto plánu ukládá předpis Vševojsk-7-1, článek 26. Nepokládám za vhodné, že předpis jeho formu ani obsah (což je mnohem důležitější) blíže a závazně neurčuje a ponechává volnost a iniciativu v jeho zpracování jednotlivým štábům. Proto se setkáváme ve štábech s různým způsobem sestavenými a rozličně formálně uspořádanými i obsahově rozmanitými doku-

menty. Některé plány jsou pouhým výčtem několika stovek úkolů, které mají jednotlivci či oddělení plnit. Poznat však **hlavní článek** měsíce, rozhodující úkoly pro dané období spolu s jasně formulovanými opatřeními, na jejichž plnění najdeme podíl a návaznost v plánech oddělení i každého jednotlivce — je složité, protože to chybí.

Při vydání nového předpisu Vševojsk-7-1 měli bychom na úpravu v tomto smyslu pamatovat.

V článku chci ukázat na možnou a z dlouholeté velitelské praxe osvědčenou **metodu zpracování** plánu činnosti tak, aby se v něm plně uplatnila osobnost a vyjádřila jednotící vůle velitele a jeho hlavních spolupracovníků jako rozhodujících řídicích pracovníků svazu či svazku a plán se stal hluboce promyšleným operativním dokumentem řízení.

Zpracování plánu můžeme rozdělit do čtyř obsahově různých pracovních etap:

1. etapa = v době od 5. do 8. daného měsíce: stanovení hlavních úkolů na další měsíc;
2. etapa = v době od 9. do 15.: projednání hlavních úkolů na odděleních štábu a určení jejich podílu na plnění úkolů;
3. etapa = v době od 16. do 19.: projednání a schválení plánu na poradě u velitele;
4. etapa = v době od 20. do 25.: vydání plánu, seznámení štábu a individuální práce s plánem.

* * *

1. etapa je nejdůležitější, neboť jejím cílem je stanovit hlavní úkoly a opatření. Této tvorbě hlavních úkolů a zásadních opatření k nim musí odpovídat na prvním jednání o plánu i personální účast, tj. **velitele, náčelníka politického oddělení, náčelníka štábu, zástupce velitele** a podle potřeby i dalších funkcionářů. V této etapě jsou tito hlavní řídicí funkcionáři **nezastupitelní**. Jestliže např. se podíl velitele na tvorbě plánu omezí pouze na formální závěrečný schvalovací podpis a teprve v průběhu měsíce začne ovlivňovat život svazku podle svých představ, pak důsledkem musí být změna plánu se všemi z toho vyplývajícími důsledky.

Také účast jednotlivých funkcionářů na jednání o plánu **nesmí být pasivní**, např. jen vyslechnout a odsouhlasit předložený návrh, který zpracoval další funkcionář štábu (náčelník nebo důstojník operačního oddělení), jak tomu ke škodě věci často bývá. Tato aktivita předpokládá, že každý **předem samostatně prostuduje a promyslí** výchozí podkladový plánovací materiál (je jím jako základní roční Plán bojové a politické přípravy, dále realizační plány, které vycházejí z usnesení sjezdu či plenárních zasedání ÚV KSČ, plán činnosti na rok, plán kontrolní činnosti apod.), zrekapituluje si a vychází ze znalostí konkrétního stavu bojové a politické přípravy štábu i útvarů, z požadavků nadřazeného stupně, z možnosti štábu a připraví si svůj návrh na hlavní úkoly měsíce a základní opatření k jejich zabezpečení. Na poradě u velitele přednese každý funkcionář svůj připravený návrh.

Společným úsilím pak hledají optimální variantu hlavních úkolů a opatření, která zabezpečují splnění hlavních úkolů v duchu RMNO a dalších závazných dokumentů.

Správně stanovené hlavní úkoly

— ukazují, kam každý jednotlivec, oddělení i štáb jako celek musí napřít

svoje síly, aby **dlouhodobý perspektivní zámysl** velitele svazku či svazu (který vychází z RMNO) byl v daném měsíci splněn;

— jsou **hluboce obsahově promyšleny**. Nejsou jen souhrnem přání, jež velitel a jeho štáb nejsou schopni při nejlepší vůli splnit, ale stávají se akčními úkoly, formulovanými vojensky stručně, přitom výstižně, bez jakýchkoliv nadnášejících přívlastků (jako např. urychleně, velmi náročně, vysoce kvalitně ...), ovšem vyčerpávajícím způsobem;

— plně **respektují pracovní kapacitu** štábu i jednotlivých oddělení a ponechávají rezervu každému příslušníku k plnění vlastních funkčních povinností jako odborných funkcionářů.

Opatření, která vyplývají z hlavních úkolů nebo která ukládá nadřízený náčelník, musí být

— **splnitelná, účinná**, vzájemně skloubená, v rozsahu a počtu, který zabezpečí splnění hlavního úkolu, aniž by bylo třeba v průběhu měsíce přijímat další doplňková opatření nebo původně určená měnit;

— **organizačně jasná**, tj. stanovena odpovědnost, účast, součinnost i přesné časové termíny. Někde ještě — bohužel — nacházíme v měsíčních plánech neujasněné termíny s poznámkou „bude určeno později“, což je jen vysvětlením pro povrchní zpracování plánu a obezličku;

— **obsahově úplná**, tj. vyjádřena příprava daného úkolu (zplánování, školení lidí, materiální zabezpečení apod.), projednání a schválení od velitele nebo náčelníka štábu, jeho plnění (příp. etapy nebo stanoven postup), vyhodnocení a způsob uzavření.

Těžiště 2. etapy, jejíž východiskem je přijatý návrh hlavních úkolů, přechází na jednotlivá oddělení. S návrhem mohou být náčelníci oddělení a skupin seznámeni na krátkém shromáždění u náčelníka štábu (např. po skončení bojového rozdělení), i když plně postačuje vydat písemně rozmnožené úkoly a opatření s předpokládaným počtem účasti funkcionářů oddělení a časový termín akce.

Cílem této etapy není, aby náčelníci se jen seznámili a vzali návrh na vědomí, ale vyvolal **aktivní projednání** tentokrát na odděleních, jež musí respektovat závaznost návrhu hlavních úkolů. Každý příslušník štábu má tak možnost projevit svoji iniciativu při řešení opatření, která zabezpečují splnění úkolů, a přispět tak k určení té nejefektivnější cesty. Mohou také upozornit náčelníka štábu na problémy, které mají s případným zařazením navrženého opatření do plánu (nemožnost kádrového zabezpečení, nízká efektivnost a účelnost apod.).

Projednaný předpokládaný plán je současně prvním předpokladem pro tvorbu měsíčního plánu oddělení, na kterém ve 2. etapě určený pracovník nebo sám náčelník zahájí přípravné práce.

Včasné seznámení štábu přispívá i k prohloubení perspektivnosti práce každého jednotlivce a navíc dává s dostatečným předstihem podklady pro projednávání ve stranických skupinách a dílčích organizacích KSČ štábu. Bezesporu není zanedbatelný ani pocit spoluúčasti na řízení života svazku a tím prohlubovaný vztah k uloženým úkolům i odpovědnost za jejich plnění.

Operační oddělení shromáždí do stanoveného termínu příspěvky k plánu a určený důstojník z dosavadních podkladů připraví měsíční plán k projednání na poradě velitele se zástupci. Náčelník operačního oddělení informuje náčelníka štábu o výsledcích, jež přineslo jednání na odděleních a podle potřeby žádá rozhodnutí ve sporných případech.

VELITELSTVÍ 10. TANKOVÉ DIVIZE**Příloha 1**

Čj.: 01003/11.

Schvaluji:

Velitel 10. tankové divize

plukovník ing. Jiří Novák.

Tajné!

Výtisk č.: 1.

Počet listů: 5.

PLÁN ČINNOSTI**velitele a štábu 10. tankové divize na měsíc****Hlavní úkoly:**

1. Na základě zkušeností z VČS ZO SSM a VČS DOKSČ pomoci v přípravě a provedení výročních schůzí ZO KSČ a plukovních konferencí. Podílet se na seznámení a pochopení výsledků jednání plénařního zasedání ÚV KSČ.
Politicky zabezpečit rozhodující zaměstnání útvarů ve VVP.
2. Prohloubit navedený systém řízení poskytnutím pomoci velitelům a štábům útvarů diferencovaně z hlediska konkrétních podmínek útvarů se zaměřením na
 - denní řízení bojové a politické přípravy,
 - pevně organizovaný život vojsk,
 - předcházení MU charakteristických pro toto období.
3. Splněním plánovaných opatření v přípravě velitelů a štábů prohloubit jejich politické a odborné znalosti a zdokonalit je v řízení útvarů při uvedení do bojové a mobilizační pohotovosti a přechodem na řízení bojové činnosti.
4. Poskytnout pomoc a účinně ovlivnit řízení a provádění bojové a politické přípravy s hlavním zaměřením na taktickou, střeleckou a odbornou přípravu jednotek při jejich vyvedení do VVP.

Náčelník štábu
plukovník ing. Jan Koubek

[illegible]

3. etapa, pokud je takto odpovědně a kolektivně připravena, je velmi krátká. Náčelník štábu osobně zkontroluje návrh operačního oddělení s důrazem na časové skloubení jednotlivých opatření. Na shromáždění velitele se zástupci informuje náčelník štábu zpravidla v tomto pořadí:

- k jakým změnám dochází v důsledku nepředpokládaných úkolů ve výpisu z plánu nadřazeného pro příští měsíc, případně vynucené změny jinými okolnostmi;

- průběh 2. etapy a výsledky, jež přineslo projednávání plánu na odděleních. Ukáže na případné rozpory a jim odpovídající způsob řešení;

- rozebere postupně hlavní úkoly a k nim navrhovaná opatření, u kterých uvede nejen údaje z plánu, ale i jejich cíl, zámysl a průběh (popř. k jednotlivým opatřením takto vystoupí velitel nebo další zástupci);

- doporučí veliteli plán schválit.

Velitel vyzve zástupce k vyjádření se k projednávanému návrhu. Mohou se též vyjadřovat již během informace náčelníka štábu a návrh postupně upravovat, což je řešení výhodnější.

V závěru jednání velitel uloží osobní úkoly a odpovědnost hlavních funkcí za realizaci plánovaných úkolů a pak měsíční plán schválí.

Plán může být v jednotlivých částech uspořádán takto:

1. na titulní straně spolu s podpisy **hlavní úkoly** na příští měsíc (možný příklad uvádím v příloze);

2. **opatření** v pořadí podle hlavních úkolů (viz příloha);

3. **různé**:

- a) v první řadě úkoly k plánování na příští měsíc, součinnostní porady, shromáždění a rozbor, kontrolní činnost, stranická a jiná jednání;

- b) ostatní úkoly, na nichž se podílí dvě či více oddělení nebo která jsou přípravná pro další měsíc;

4. perspektivní výhled na další měsíc (měsíce).

V plánech oddělení může pokračovat:

5. a) služby členů oddělení;

- b) „Významné dny příslušníků oddělení“, kde jsou uvedena různá jubilea, jako narozeniny, výročí (příslušnost stranická, v armádě, u zbraně, na oddělení apod.).

V příloze uvádím jednu z možných variant využití rubrik.

— * —

Vydání plánu v jeho konečné podobě je zahájením **4. etapy**. Její hlavní náplní je vysvětlit přijatý zámysl pro příští měsíc, tj. hlavní úkoly a z nich vycházející opatření tak, aby bylo dosaženo **jednotného pohledu a přístupu** k jejich plnění. Toto zabezpečí náčelník štábu na shromáždění náčelníků oddělení a skupin a je-li to vzhledem k vážnosti úkolů třeba, i na shromáždění celého štábu.

Odborným náčelníkům přímo podřízeným veliteli doplní potřebné veliteli svazku a určí i jim osobní úkoly a zdůrazní jejich podíl na zabezpečení splnění všech plánovaných úkolů.

Odborným způsobem jednotliví zástupci velitele a náčelníci postupují se svými podřízenými, které seznámí se zámyslem velitele a schválenými jim opatřeními. Ukáží, jakou úlohu plní oddělení a uloží osobní úkoly a odpovědnost za součinnost s jinými odděleními a za jejich splnění jednotlivým pří-

služníkům oddělení. Vydadí pokyny k dopracování měsíčního plánu oddělení a po jeho zpracování předkládají jej podle podřízenosti veliteli nebo náčelníku štábu ke schválení.

Útvarům (svazkům) zasílá operační oddělení „Výpis z plánu“ těch akcí, které ovlivní jejich činnost a plánování.

Tak jako každý příslušník ve štábu tak i **velitel svazku** musí určit **svůj osobní podíl** na splnění měsíčních úkolů. Tzn., že stanovený plán si důkladně vyhodnotí a určí zaměstnání či úkoly

— kterých se zúčastní jako zařazený (zaměstnání u nadřízeného), spolu s rozsahem přípravy, materiálního zabezpečení apod.;

— která bude osobně řídit a proto jak řešit jejich přípravu, projednání, zabezpečení, splnění, vyhodnocení;

— na kterých se chce podílet částečně, např. část zaměstnání na VMS, VZ, příprava referátu na velitelské shromáždění či stranické jednání, diskusní vystoupení, schvalovací jednání, vydání pokynů apod.;

— kde provede osobně kontrolu, v které fázi přípravy a plnění úkolu tato kontrola bude nejvýhodnější, příp. potřeba jiného pracovníka štábu (nezapomene v tomto případě ani na svého pobočníka a včas mu uloží, jak je se třeba na tuto kontrolní činnost připravit);

— k nimž bude potřebovat informaci — od koho, kdy, rozsah; příp. jak ji zpracovat, zanalyzovat, dále využít;

— rozsah samostatné přípravy, v níž se objeví jednak úkoly z dlouhodobého plánu studia a jednak příprava na splnění vybraných úkolů měsíce.

Takto vyhodnocený měsíční plán činnosti velitele a štábu je mu podkladem ke zpracování osobního plánu na měsíc. Samozřejmě, že si jej bude upřesňovat alespoň v týdenních dekadách.

Stejným způsobem postupuje náčelník štábu, zástupci velitele i jednotliví náčelníci.

* * *

Poslední má poznámka — ale ne nevýznamná — týká se kulturnosti plánu. Na štábech svazků a svazů jsou prostředky, aby měsíční plány byly vydávány s dobrou štábní kulturou, aby tisky i graficky byly co nejvýzornější. Jsou zde vzdělaní funkcionáři a proto mohou používat dobrého a kultivovaného jazyka. Vždyť měsíční plán je vizitkou, kterou velitel vždy předkládá každému, kdo z nadřízených přichází na štáb, je ale i vzorem pro podřízené, jak oni mají kulturně pracovat.

Plán má být zpracován odpovědně a uvážlivě. Není subjektivním „výtvorem“ některého funkcionáře štábu, ale kolektivním dílem s přesně určenou osobní odpovědností. Podřízeným má být vysvětlena jeho podstata, aby věděli co velení očekává v příštím měsíci od nich i od oddělení. Vědí také, jak očekávané úkoly mají plnit. Dojde-li přesto k zásahu a narušení plánovaného rytmu, dokáží se se změnou operativně v duchu celkového zámyslu vypořádat.

Někdo může mít námitku, že tato metoda sestavení, přijetí a zpracování měsíčního plánu je příliš pracná a vyžádá si mnoho času zejména u vedoucích funkcionářů. A ten se jim zpravidla nikdy nedostává. Jestliže v každém dokumentu je zdůrazněno, že **základní podmínkou splnění** přijatých úkolů je neustálé zvyšování řídicí a organizátorské práce, pak není důležitější povinností vedoucích funkcionářů na všech stupních než **promyšlené řízení**. A to se v krátkém čase nedá odbýt.

K HODNOCENÍ

bojeschopnosti divizí

Předpis Oper-2-1 čl. 77 stanoví, že vševojskový štáb musí na základě ujasnění úkolu a zhodnocení situace vyvodit zdůvodněné závěry, ve kterých se zpravidla stanoví možnosti nepřítele a vlastních vojsk a kvantitativní a kvalitativní poměr sil. My jsme se pokusili řešit úkol „Výpočet bojeschopnosti vševojskových sestav“. Je to první pokus řešit jednotným způsobem a automatizovaně výpočet bojeschopnosti divizí a zhodnotit komplexně jejich možnosti. S podstatou řešení tohoto úkolu chci čtenáře seznámit. Vzhledem k rozsáhlosti problematiky, omezím se jen na závěry řešení, bez jejich zdůvodňování.

Současný stav

Náčelník operační správy (oddělení) svazu při přípravě rozhodnutí v informaci o stavu vlastních divizí uvádí zpravidla jejich počty (nejčastěji uvádí procento doplnění a slovně, které další okolnosti mají vliv na jejich bojeschopnost). Forma a obsah tohoto hodnocení nejsou jednotné. Též samo vyjádření procenta doplnění je problematické, neboť při nestejném doplnění (ztrátách) u různých druhů zbraní není prakticky možné toto vyjadřovat společným procentem. Kromě toho o řadě faktorů bojeschopnosti informují odborní náčelníci, např. o zásobách munice, PHM, ozáření apod. Všechny tyto faktory jsou posuzovány samostatně, bez jejich vzájemné souvislosti a vlivu na celkovou bojeschopnost svazku (jednotky). Spojení těchto ukazatelů pro konečné zhodnocení závisí pak na subjektu toho, kdo informaci vyžaduje.

Navržené řešení má za cíl sjednotit dosavadní způsob hodnocení bojeschopnosti vševojskových sestav, umožnit integraci jednotlivých činitelů bojeschopnosti a dát tak vedoucím vševojskovým funkcionářům svazu souhrnný přehled o celkové bojeschopnosti divizí a o tom, jak se jednotlivé faktory na ní podílejí. Úloha nedává podklady pro řešení náčelníků druhů vojsk a služeb.

Podstata hodnocení bojeschopnosti spočívá ve výpočtu indexu bojové hodnoty divizí a koeficientů jednotlivých faktorů na základě skutečných stavů a bojových možností osob a zbraní, porovnaných se svazkem na 100% počtech, s předepsanými zásobami a úplnou schopností vojsk. Při výpočtu bereme v úvahu tyto faktory: možnosti hlavních druhů zbraní, stav zásob munice a PHM, technický stav vozidel, vycvičenost vojsk, jejich bojové vypětí a průměrné ozáření osob. Faktor morálně politický do strojového výpočtu bojeschopnosti nezahrnujeme.

Potřebné údaje pro výpočet, které odrážejí skutečný stav divizí, zavádíme do počítače na základě hlášení buď jako samostatné vstupní údaje nebo využijeme jednotný informační masív systému GOLIÁŠ, který ukládá a poskytuje informace pro více úloh začleněných do tohoto systému. Kromě toho jsou v programu uloženy konstantní údaje (např. 100% počty td a msd, možnosti jednotlivých druhů zbraní, stanovené pohyblivé zásoby munice a PHM apod.). Tyto údaje můžeme podle požadavku uživatele měnit.

Hodnocení jednotlivých faktorů bojeschopnosti

Výsledky hodnocení jsou uvedeny v tabulce, kde jsou u jednotlivých divizí ukazatelé, kteří charakterizují vybrané faktory bojeschopnosti, a koeficienty, kteří srovnávají stav příslušné divize s divizí plnohodnotnou (**viz příloha 1**).

Jednotlivé faktory jsou hodnoceny takto:

a) Jaderné zbraně jsou vyjádřeny počtem odpalovacích zařízení taktických raket, počtem kusů jaderné munice, její celkovou kilotonáží, možností této munice zničit krytou živou sílu na ploše v km². Srovnávací koeficient vypočteme porovnáním těchto možností s možností průměrné zásoby jaderné munice divize.

b) Tanky jsou vyjádřeny celkovým počtem a srovnávacím koeficientem, který vypočteme poměrem skutečných tanků ku 100 % počtům příslušné divize.

c) Děla jsou ve výsledné sestavě vyjádřena dvěma ukazateli: celkovým počtem děl a jejich možností umlčet s pohyblivou zásobou munice krytou živou sílu nepřítele na ploše v ha. Kromě toho je v ní uveden srovnávací koeficient, který udává poměr těchto možností k možnostem děl plnohodnotné divize.

d) Protitankové zbraně jsou charakterizovány jejich celkovým počtem (PTRS, PTK, bz, SHD) a počtem nepřátelských tanků, jež mohou ničit. Srovnávací koeficient vypočteme poměrem těchto možností k možnostem plnohodnotné divize.

e) Bojovníci motostřeleckých jednotek jsou charakterizováni počtem střelců a srovnávacím koeficientem.

f) Zásoby munice jsou popsány stavem munice tankové, dělostřelecké, raketometné a protitankové v palebných průměrech. Srovnávací koeficient vypočteme poměrem skutečné celkové zásoby munice k předepsané pohyblivé zásobě munice plnohodnotné divize. Pro sloučení jednotlivých druhů munice v celkovou zásobu je použito váhových čísel, stanovených na základě jejich podílu na předepsané pohyblivé zásobě munice příslušného svazku (msd, td).

g) Zásoba PHM je hodnocena zásobou nafty a benzínu (obě v náplních) a možností do jaké hloubky je svazek schopen s touto zásobou plnit bojový

PŘEHLED O BOJESCHOPNOSTI DIVIZI 8.04.1972

UKAZATEL KOEFIČIENT	4MSD UKAZ. KOEF.	5MSD UKAZ. KOEF.	6MSD UKAZ. KOEF.
ODPAL. ZAŘÍZENÍ	×	×	×
JM KS/KT	2/20	2/30	1/03
MOŽN. JM (KM2)	3.5	4.2	.9
KOEF. MOŽN. JZ	1.00	1.20	.24
TANKY (KS)	196	188	89
KOEF. TANKU	1.00	.95	.45
DĚLA (KS)	96	90	88
MOŽN. DĚL (HA)	84	79	77
KOEF. DĚL	1.00	.94	.91
PTZ (KS)	337	321	275
MOŽN. PTZ	138	130	112
KOEF. PTZ	1.00	.94	.81
POČET STŘELCŮ	2025	1990	1025
KOEF. STŘEL. J.	1.00	.98	.50
MUNICE PP -T.	2.0	.7	1.0
-D.	1.0	.4	.6
- RM	2.0	.6	1.2
- PT	1.0	.5	.7
KOEF. MUNICE	1.00	.36	.56
PHM (N) - NH	1.9	1.5	.4
- BA	1.5	1.1	.3
HLOUBKA (KM)	440	344	92
KOEF. PHM	1.00	.78	.20 +
PV NAD 1000 KM	297	185	210
KOEF. TECHN.	1.00	.71 +	.75
VÝCVIK (MĚS.)	24.0	21.0	22.0
KOEF. VÝCVIČ.	1.00	.98	.98
ZASAZENÍ (DNÍ)	.0	.2	1.5
KOEF. ZASAZENÍ	1.00	.99	.75
OZÁŘENÍ (R)	0	10	7
KOEF. Z OZÁŘENÍ	1.00	.96	.97
MOŽN. ZBRANÍ	1.00	.97	.59
MTZ	1.00	.68 +	.56 +
SCHOPN. VOJSK	1.00	.98	.90
INDEX BOJ. HODN.	1.00	.65	.30

Příl. 1 Výsledná tabulka výpočtu

úkol. Při výpočtu hloubky přihlížíme též ke koeficientu manévru a ke koeficientu silničních podmínek. Klesne-li tato hloubka pod 160 km (přibližně dva dny boje), je ve výsledné sestavě tento údaj označen varovným znaménkem. Srovnávací koeficient zásob PHM vypočteme poměrem skutečné průměrné zásoby PHM k předepsané pohyblivé zásobě PHM. Pro sloučení zásob nafty a benzínu v průměrnou zásobu PHM je použito váhových čísel, stanovených na základě jejich podílu na předepsané pohyblivé zásobě PHM příslušného svazku (msd, td).

h) Technický stav vozidel vyjadřuje ukazatel, kolik pásových vozidel má zásobu km do střední nebo generální opravy vyšší než 1000 km. Srovnávací koeficient vypočteme poměrem tohoto počtu k celkovému počtu pásových vozidel. Klesne-li pod 75 % (tj. koeficient nižší než 0,75), je ve výsledné sestavě tento údaj označen varovným znaménkem.

i) Vycvičenost vojsk je charakterizována průměrnou délkou výcviku, udávanou v měsících. Koeficient vycvičenosti vypočítáme podle křivky, u níž hodnota 1 (tj. plně vycvičená divize) se dosahuje při průměrné délce výcviku = 24 měsíců. U svazků složených převážně ze zmobilizovaných vojáků udáváme délku stmelení ve dnech. Hodnota 1 se dosahuje při délce stmelení = 10 dní.

j) Bojové vypětí vojsk je charakterizováno délkou nepřetržité bojové činnosti vojsk, udávanou ve dnech. Dobu, kdy bojová činnost probíhá se zvýšenou intenzitou (např. činnost na směru hlavního úderu, odrážení protiúderu, likvidace následků JN), počítáme dvojnásobně.

k) Ozáření se charakterizuje ukazatelem průměrné dávky v rentgenech. Koeficient vlivu dávky ozáření vypočteme lineární interpolací, při které $0 \text{ r} = 1$ a $300 \text{ r} = 0$.

l) Souhrnné možnosti zbraní jsou vypočítávány z faktorů a) až e). Za základ jsou vzaty možnosti všech těchto zbraní a jejich souhrnná možnost je vypočtena pomocí váhových čísel, odvozených od ničivých možností jednotlivých druhů zbraní a jejich taktického použití. Souhrnný koeficient vypočteme poměrem těchto souhrnných možností k souhrnným možnostem zbraní plnohodnotné divize.

m) Materiálně technické zabezpečení je vyjádřeno průměrem získaným z koeficientu zabezpečení municí a zabezpečení PH.

n) Schopnost vojsk je vyjádřena koeficientem získaným z průměru koeficientů vycvičenosti vojsk, bojového vypětí a ozáření vojsk.

o) Při výpočtu indexu bojové hodnoty, který vyjadřuje celkovou bojeschopnost svazku, vycházíme z toho, že pokles základních faktorů, tj. možností zbraní, MTZ či schopností vojsk, přímo ovlivňuje výši indexu bojové hodnoty. Např. klesnou-li možnosti zbraní divize na 75 % (divize místo 4 pluků má jen 3), pak celková bojeschopnost je též jen 75 %. Podobně má vliv i pokles MTZ a schopností vojsk. Proto index bojové hodnoty vypočítáme součinem koeficientů možností zbraní (1), MTZ (m) a schopností vojsk (n).

Při využití tabulky sledujeme především poslední skupinu koeficientů. Podle ní stanovíme, které faktory a jakou měrou bojeschopnost divize snižují (viz hodnoty v příloze označené rámečkem). Např. 4 msd má index bojové hodnoty 1,00 a je tedy plnohodnotná. 5. msd má IBH 0,65. Faktor, který tuto hodnotu

nejvíce ovlivnil, je MTZ (0,68+). Z druhé skupiny faktorů pak zjistíme, že toto způsobil především nízký stav zásob munice (0,36).

Na základě těchto údajů může velitel podrobněji rozebrat kritický faktor s příslušným specialistou a přijmout opatření, která zabezpečí jeho zlepšení a tím i zvýšení celkové bojeschopnosti.

Jaká je efektivnost a perspektivita tohoto řešení?

Toto řešení zabezpečuje hlubší analýzu stavu divizí a umožňuje komplexnější pohled na jejich bojeschopnost. Na základě toho může velitel reálněji řešit sestavu, přidělovat posilové prostředky, stanovovat úkoly a konkrétní opatření ke zvýšení bojeschopnosti.

Při normálním výpočtu pro 9 divizí potřebuje 1 štábní pracovník 3 až 3,5 hodiny. Na počítači se tato doba zkracuje 5–15krát podle organizace výpočtu. Výpočet a tisk výsledků trvá 30–60 vteřin; je-li počítač na VS štábu, je pro manipulaci a výpočet zapotřebí 10–15 minut; je-li počítač mimo štáb a údaje je třeba šifrovat (přinášet a odnášet), pak celý cyklus může trvat okolo 45 minut. Jestliže je úloha použita samostatně bez informačního masívu systému GOLIAŠ, zvyšuje se tato doba o čas potřebný k naděrování vstupních dat, tj. asi o 20–30 minut.

V perspektivě můžeme uvažovat o tom, že po získání zkušeností s tímto hodnocením bojeschopnosti bude možné zkvalitnit posuzování jednotlivých faktorů, rozšířit je i na ostatní prvky operační sestavy a využívat je též pro výpočet kvalitativního poměru sil. Po rozpracování problematiky vztahu poměru sil a tempa¹⁾, budeme moci i automatizovaně stanovit tempo útoku, úkoly, sestavu a posilové prostředky. Bude proto vhodné, abychom dále tuto problematiku rozvíjeli a hlouběji zkoumali jednotlivé faktory a jejich vliv na celkovou bojeschopnost svazků (vojsk).

¹⁾ Vojennaja mysl 10/191, plk. GAPANOV: „Sootnošenie sil i tempy nastuplenija“.

KVANTITATIVNÍ HODNOCENÍ EFEKTIVNOSTI VELENÍ

Problematika efektivity je v současné době u nás velice aktuální. Únorové plénum ÚV KSČ podtrhlo význam zvyšování efektivity ve všech sférách národního hospodářství, ve výrobě, řízení a správě a vytyčilo zde pro všechny komunisty, stranické a státní orgány náročné úkoly.

I před námi stojí závažný úkol – podstatně zvýšit efektivitu velení a tím i bojeschopnost a připravenost vojsk. Tento úkol vyplývá objektivně z existence efektivní bojové techniky a z potřeby jejího racionálního využití v bojové a operační činnosti vojsk. Systém velení musí být „na úrovni“ bojové techniky, kterou řídí. Jinak může dojít k jejímu nevyužití a tím k poklesu bojové síly armády.

Zvyšovat efektivitu velení můžeme přirozeně mnoha způsoby a to zkvalitňováním výcviku velitelů a štábů, zlepšováním organizace a metod jejich práce, změnou organizačních struktur štábů a vojsk, zaváděním prostředků mechanizace a automatizace do procesu sběru a zpracování informací, budování komplexních automatizovaných systémů velení atd. Při řešení těchto úkolů jde o to, nakolik se tím nebo jiným opatřením efektivita velení skutečně zvýší a jaké ekonomické náklady si realizace těchto opatření vyžádá. Ve všech případech bude potřeba nejen kvalitativně, ale také kvantitativně posoudit efektivitu opatření, zejména jde-li o větší investice.

Kvantitativní zhodnocení efektivity systému velení není však jednoduchou záležitostí. Problematika, která s ním souvisí, není dnes zdaleka dořešena, i když se jí dnes věnuje ve všech vyspělých armádách zvýšená pozornost. Na stránkách vojenských odborných publikací se diskutují základní teoretické otázky a navrhuje nejrůznější praktická doporučení a metodiky, jak efektivitu existujících nebo projektovaných systémů velení kvantitativně posuzovat.

Složitost a obtížnost kvantitativního hodnocení efektivity systému velení způsobuje několik základních faktorů. Je to především složitý charakter samotného systému velení, který je složen z velkého počtu lidských a technických prvků, má hierarchicky uspořádanou strukturu a mnoho složitých funkcí a vazeb. Závažným činitelem, ovlivňujícím tuto složitost a obtížnost, je funkce člověka jakožto základního hodnotícího, rozhodovacího, plánovacího, řídicího a kontrolního prvku.

Dalším důležitým momentem je skutečnost, že systémy velení jsou organickou součástí příslušných vojenských celků a jejich efektivita je tudíž nutné posuzovat podle výsledků činnosti těchto celků, tj. podle výsledků bojové činnosti vojsk. Kvantitativní vztahy mezi parametry systémů velení, parametry výzbroje vojsk a parametry výsledků bojové činnosti však doposud nejsou dostatečně prozkoumány.

Systém velení plní své funkce v podmínkách bojové činnosti a je vystaven informačnímu i hmotné energetickému působení protivníka. Pracuje s neúplnými informacemi, část jeho prvků je ničena a plynulá funkce narušována.

Tyto faktory jsou hlavní příčinou teoretických i praktických obtíží při volbě kritérií a metod hodnocení efektivity systémů velení. Z nich také vyplývá velká rozmanitost názorů a přístupů k řešení této problematiky.

Mnozí z autorů vycházejí ze skutečnosti, že v soudobém boji, operaci i válce hraje jednu z nejdůležitějších úloh faktor času. Z toho odvozují, že efektivnější bude ten systém velení, který dovede rychleji reagovat na změnu situace, který bude operativnější a pohotovější. Za základní kritérium efektivnosti považují **dobu reakce systému velení na podstatnou změnu situace, neboli dobu elementárního cyklu velení**. T_Q , které je dána vztahem

$$T_Q = T_1 + T_2 + T_3, \quad (1)$$

kde je T_1 – doba pro získání a předání informací o změně situace do centra velení

T_2 – doba pro zpracování informací – přípravy rozhodnutí, povelů, rozkazů a nařízení

T_3 – doba pro předání řídicí informace (povelů, rozkazů a nařízení) výkonným prvkům systému (vojskům).

Modifikací tohoto kritéria je tzv. **koefficient operativnosti systému velení**

$$Q = \frac{1}{T_Q} = \frac{1}{T_1 + T_2 + T_3} \quad (2)$$

udávající maximální počet cyklů velení, které může systém velení uskutečnit za časovou jednotku.

Pro posouzení kvality systému velení však hodnoty těchto kritérií nestačí, neboť se v nich nepočítá s vlivem protivníka a s parametry vlastních vojsk, která úkoly vydané velením realizují.

Reaguje-li protivník od okamžiku změny situace za dobu T_n , pak z hlediska potřeby předstížení protivníka je nutné, aby platila nerovnost

$$T_Q + T_R < T_n$$

Po úpravě dostaneme

$$T_Q < T_n - T_R, \text{ resp. } Q = \frac{1}{T_Q} > \frac{1}{T_n - T_R} \quad (3)$$

kde je T_R – doba na přípravu a organizaci vojsk k bojové činnosti

T_n – tzv. kritický čas, po jehož uplynutí protivník zahájí bojovou činnost s intenzitou, která vlastním vojskům znemožní splnit stanovené úkoly.

Ze vztahu (3) plyne, že efektivnost systému velení bude tím větší, čím menší bude hodnota T_Q , tj. čím menší bude součet hodnot T_1 , T_2 a T_3 .

V praxi se skutečně hledají nové způsoby zkracování doby pro zpracování hlášení a zpráv o vlastních vojscích a o nepříteli a jejich předávání nadřízeným štábům. Upravují se metodiky práce velitelů a štábů při plánování a řízení boje a operace. Realizují se opatření pro rychlé vyhotovení bojových rozkazů, směrnic a nařízení a jejich včasné doručení vojskům.

Uvedená kritéria efektivnosti velení jsou tedy v praxi využívána při hodnocení kvality systémů velení. Jsou jednoduchá, názorná a relativně snadno se ověřují.

Jednou z jejich nevýhod je deterministické pojetí těchto kritérií. Proces velení má prokazatelně stochastický charakter. Z tohoto důvodu je vhodné uvažovaná kritéria upravit, aby byla tomuto stochastickému charakteru procesu velení adekvátní.

Předpokládejme, že doby T_1 , T_2 , T_3 , T_R a T_n jsou spojité nezávislé náhodné veličiny. Náhodnými budou tudíž i veličiny $T_Q = T_1 + T_2 + T_3$, Q a $T_n - T_R$. Jednoduchou úvahou dostáváme pak tato stochastická kritéria efektivnosti velení:

a) **Pravděpodobnost, že cyklus velení bude ukončen do stanovené doby T**

$$P(T_Q < T) = \int_0^T \int_0^{T-t_1} \int_0^{T-t_1-t_2} f_1(t_1) f_2(t_2) f_3(t_3) dt_1 dt_2 dt_3 \quad (4)$$

$$0 < T_1 + T_2 + T_3 < T$$

kde f_i je hustota rozdělení náhodné veličiny T_i ($i = 1, 2, 3$);

b) **Pravděpodobnost, že koefficient operativnosti velení bude větší, než určitá stanovená hodnota**

$$P(Q > q) = \int_q^\infty f(Q) dQ, \quad (5)$$

kde f je hustota rozdělení náhodné veličiny Q ;

c) **Pravděpodobnost předstížení protivníka v použití sil a prostředků a zároveň splnění úkolů velení v daném čase**, která je dána výrazem

$$P(T_v < T; T_v < T_n) = \int_0^T f_n(t) F_v(t) dt + T_v(T) [1 - T_n(T)] = F_v(T) - \int_0^T f_v(t) F_n(t) dt \quad (6)$$

kde T — doba stanovená na splnění úkolu

T_v — doba organizace bojové činnosti vlastních vojsk ($t_v = t_q + t_R$)

T_n — doba organizace bojové činnosti protivníka

F_v — distribuční funkce náhodné veličiny T_v

F_n — distribuční funkce náhodné veličiny T_n

f_v — hustota rozdělení náhodné veličiny T_v

f_n — hustota rozdělení náhodné veličiny T_n

Vztahu (6) můžeme obecně použít pro porovnání efektivity libovolných dvou systémů velení. Tak např. při zjišťování efektivity racionalizačních opatření postačí do výrazů v (6), vztahujících se k protivníkovi, dosadit příslušné parametry starého systému a do výrazů pro vlastní dosadit parametry systému po uskutečněných opatřeních. Stejným způsobem postupujeme při porovnávání efektivity dvou rozdílných metodik práce, dvou různých programů, které řeší tutéž úlohu, apod.

Pro výpočet číselných hodnot uvedených kritérií musíme znát pravděpodobnostní rozdělení náhodných veličin T_1, T_2, T_3, T_R, T_n , např. jejich frekvenční funkce $f_1(t_1), f_2(t_2), f_3(t_3), f_R(t_R), f_n(t)$. Frekvenční funkci f_v náhodné veličiny $T_v = T_1 + T_2 + T_3 + T_R$ pak určíme ze zvorce

$$f_v(t) = \int_0^t \int_0^{t-a} \int_0^{t-a-\beta} f_1(\alpha) f_2(\beta) f_3(\gamma) f_R(t-a-\beta-\gamma) d\alpha d\beta d\gamma \quad (7)$$

Pro zjištění funkce f_3 , f_2 atd. můžeme výhodně použít síťové metody středně výhodné cesty. Pro jednotlivé oblasti činnosti

- sběr a přenos informací (T_1),
- zpracování informací pro přijetí rozhodnutí (T_2),
- doručení úkolů podřízeným (T_3),
- příprava vojsk k bojové činnosti (T_R),

sestavíme a časově ohodnotíme síťové grafy. K tomu můžeme využít existujících metodik kpráce příslušných štábů (např. metodiky plánování boje, metodiky zpracování souhrnného hlášení, atd.) Řešením grafů získáme střední hodnoty a střední kvadratické odchylky náhodných veličin $T_1, T_2, \dots$ kterými jsou plně definovány hustoty normálních rozdělení těchto veličin.

Podle některých parametrů jsou kritéria (1, 2, 3) resp. (4, 5, 6) vhodná pouze pro vševojskové systémy velení a pro systémy řízení jednotlivých bojových prostředků (raket, letounů, apod.). Pro systémy velení raketových a radiotechnických útvarů, PVO apod., kde rychlost reakce na změnu situace musí být výjimečně vysoká, se doporučuje používat jako kritéria tzv. **koeficientu odvrácení úderu nepřítele prostředky masového ničení**

$$K_{(ou)} = \frac{\sum_{i=1}^m n_i^{(0)} p_i^{(pu)} \sqrt{q_i^2}}{\sum_{i=1}^n n_i \sqrt{q_i^2}}, \quad (8)$$

kde n — počet typů prostředků jaderného napadení nepřítele

m — počet typů prostředků jaderného napadení nepřítele zjištěných vlastním průzkumem

n_i — celkový počet nepřátelských jaderných prostředků i — tého typu

$n_i^{(0)}$ — počet nepřátelských jaderných prostředků i — tého typu zjištěných vlastním průzkumem

$p_i^{(pu)}$ — pravděpodobnost předstížení protivníka v úderu v důsledku rychlejší reakce vlastního systému (počítá se pro každý prostředek napadení podle (6))

q_i — střední mohutnost jaderné nálože prostředku i — tého typu.

Koeficient $K_{(ai)}$ udává, jakou část svého jaderného potenciálu nepřítel nevyužije, nebo přesněji, jaká bude očekávaná hodnota poměru našich ztrát, kterým zamezíme v důsledku předstížení protivníka v úderu, k maximálním ztrátám, které nám nepřítel teoreticky může způsobit při nenarušené realizaci všech svých jaderných úderů.

Kritéria, která jsem dosud uvedl, kvantitativně charakterizují jednu z nejdůležitějších vlastností systémů velení – **operativnost**. Proto je pokládám (zejména poslední dvě z nich) za **kritéria hlavní**.

Systémy velení musí však splňovat řadu dalších požadavků – nepřetržitost, odolnost, propustnost, přesnost, mobilitu, utajení, atd. Ke kvantitativnímu zhodnocení těchto stránek velení používáme celou řadu **pomocných ukazatelů**.

Tak např. pro hodnocení **nepřetržitosti** používáme střední doby nepřetržité práce systému velení mezi dvěma přestávkami, střední počet přerušení plynulé práce systému za časovou jednotku atd. **Odolnost** systému velení můžeme též charakterizovat velkým počtem ukazatelů; nejobyčejnějším z nich je tzv. koeficient odolnosti neboli pravděpodobnost bezporuchové činnosti systému velení v libovolném časovém okamžiku jeho nasazení. K hodnocení **propustnosti** neboli informačních možností systému velení použijeme kritéria, kterými lze měřit cirkulující informace (shromažďování, zpracovávání a vydávání) v systému a porovnávat je s množstvím informace nezbytně nutným pro racionální funkci systému. **Mobilita** – schopnost systému fungovat za pohybu – hodnotíme podle střední doby rozvíjení a svinování systému a průměrné rychlosti přemísťování za různých bojových a terénních podmínek. Při hodnocení **pružnosti**, tj. schopnosti systému velení měnit způsob práce v souladu s měnícími se podmínkami bez narušení kvality velení, můžeme použít jako kritéria střední doby potřebné na reorganizaci práce systému. Analogická kvantitativní kritéria používáme též pro hodnocení **přesnosti**, **utajení**, případně dalších vlastností systému velení.

Všechna popsaná kritéria (hlavní i pomocná) označujeme jako **kritéria operačně taktická**, neboť se vztahují k operačně taktické stránce fungování systému velení. Druhou složkou efektivnosti systému velení je složka ekonomická. Při zvyšování operačně taktické efektivnosti velení není totiž lhostejné, za jakou cenu této efektivnosti dosáhneme. K posouzení ekonomického aspektu používáme tzv. **ekonomických kritérií efektivnosti**. Nejdůležitější z nich jsou:

a) Ekonomické náklady na systém velení

$$N_E = N_v + N_z + N_p + N_o, \quad (9)$$

kde N_v — náklady na vývoj systému
 N_z — náklady na výrobu a zavedení systému
 N_p — náklady na provoz systému
 N_o — ostatní náklady.

b) Přímý ekonomický efekt

$$N_{PE} = N_1 + N_2 + N_3 + N_4 \quad (10)$$

kde N_1 — snížení nákladů na personál velení a spojení za časovou jednotku
 N_2 — snížení výdajů na bojovou dokumentaci za časovou jednotku
 N_3 — snížení výdajů na zabezpečení boje za časovou jednotku
 N_4 — ostatní druhy úspor.

c) Doba návratnosti výdajů na systém velení

$$T_{náv} = \frac{N_E}{N_{PE}} \quad (11)$$

Při ekonomickém rozboru efektivnosti projektovaného systému velení nebo efektivnosti určitého racionalizačního opatření v existujícím systému velení zpravidla zkoumáme přímé náklady na jeho realizaci, vyčísľujeme možné úspory za určité plánovací období a z těchto údajů zjišťujeme za jakou dobu se vložené investice „vrátí“.

Při komplexním hodnocení efektivnosti systému velení bereme v úvahu jak operačně taktická, tak i ekonomická kritéria. Snažíme se stanovené operačně taktické efektivnosti dosáhnout s minimálními ekonomickými náklady anebo z vyčleněných ekonomických prostředků zabezpečit maximální vzrůst této efektivnosti.

Věnujme se nyní problému významnému nejen po teoretické stránce, ale i pro řešení mnoha praktických úloh. Jak jsem již uvedl, efektivnost systému velení měli bychom hodnotit podle výsledků bojové činnosti vojsk, analogicky jako se v národním hospodářství efektivnost řízení hodnotí podle dosažených ekonomických výsledků. V ¹⁾ je **efektivnost systému velení skutečně definována jako komplexní schopnost tohoto systému zabezpečit splnění bojového úkolu vojsk v daném čase s nejmenšími ztrátami sil a prostředků**. Efektivnost bojové činnosti vojsk lze obecně vyjádřit vztahem

$$E = F(U, S_p, S_R) \quad (12)$$

kde jsou U — parametry úkolu vojsk (zpravidla parametry nepřítele, který je objektem působení vlastních vojsk)

S_p — parametry vlastního systému velení

S_R — parametry vlastních bojových sil a prostředků

F — operátor charakterizující vzájemné vztahy a závislosti mezi proměnnými.

Přirozená kritéria efektivnosti bojové činnosti vojsk jsou například:

- velikost ztrát způsobených nepříteli,
- velikost vlastních ztrát při plnění bojového úkolu,
- poměr ztrát,
- poměr sil,
- pravděpodobnost splnění bojového úkolu (ovládnutí určitého objektu, čáry apod.).

Je zřejmé, že efektivnost bojové činnosti vojsk bude tím větší, čím vyšší bude efektivnost systému velení, tj. čím větší bude operativnost, pružnost, odolnost, přesnost, atd., neboli čím vyšší budou hodnoty výše uvedených operačně taktických kritérií systému velení. V praxi ovšem takové kvalitní vyjádření operátoru F z výrazu (12) nepostačuje.

Kdyby se podařilo tento operátor popsat kvantitativně systémem rovnic nebo algoritmem, mohli bychom získat odpovědi na tyto závažné praktické otázky:

- o kolik se zvětší ztráty nepříteli a zmenší ztráty vlastních vojsk při plnění daného bojového úkolu, zmenší-li se doby cyklu velení o určitou hodnotu,
- jak se změní poměr sil, změní-li se koeficient $K_{(od)}$ o jistou hodnotu, nebo změní-li se koeficient odolnosti či propustnosti systému velení,
- jak nejvýhodněji rozdělit ekonomické prostředky na jednotlivé prvky systému velení tak, abychom docílili maximálního zvýšení bojové schopnosti vojsk, atd.

Je pochopitelné, že závažnost těchto otázek a podobných otázek vede k hledání nových metod jejich řešení. Jako velmi perspektivní se zde ukazuje využití metod matematického modelování boje.

Na velmi jednoduchém analytickém modelu ukáží principiální možnosti aplikace matematického modelování boje v této problematice.

V příkladu uvažujeme bojovou situaci dvou proti sobě stojících protivníků — strany m a strany n . Bojové prostředky strany m jsou jednoho typu a jsou dostatečně rozptýleny v prostoru bojiště o ploše S_1 . Jejich počet na začátku boje je roven m_0 . Bojová účinnost prostředků je charakterizována konstantním parametrem λ_1 udávajícím střední počet prostředků strany n , které zničí jeden prostředek strany m za časovou jednotku. Analogicky strana n má na počátku n_0 jednotypových prostředků (nemusí být téhož typu jako u strany m) rozptýlených na ploše S_2 . Jejich účinnost je λ_2 . Rozmístění všech prostředků po celou dobu trvání boje je takové, že každý prostředek kterékoliv strany může vést palbu na libovolný prostředek strany druhé a naopak.

Všechny bojové prostředky obou stran zahajují boj současně. Každý bojeschopný prostředek strany m páli statisticky rovnoměrně na celou plochu postavení strany n s intenzitou λ_1 , dokud není sám zničen, nebo dokud neskončí boj. Podobně pro stranu n . Strana m má k dispozici systém průzkumu a velení. Systém průzkumu v každém elementárním časovém úseku boje zjistí jistou část zničených prostředků strany n rovnou q_1 . Tuto informaci předává okamžitě velení, které zabezpečí, aby palba na tyto zničené prostředky byla přerušena a rozložena statisticky rovnoměrně pouze po zbývajících ploše bojiště. Strana n má analogicky fungující systém průzkumu a velení charakterizovaný parametrem q_2 . Vzhledem k dostatečnému rozptýlení prostředků může být při jednom výstřelu zničen maximálně jeden cíl. Doba letu střely je zanedbatelná proti trvání boje.

¹⁾ Zubkov: Vojennaja mysl 11/1971.

Štřetnutí vyhovující uvedeným předpokladům můžeme popsat soustavou dvou obyčejných diferenciálních rovnic

$$\begin{aligned}\frac{dm}{dt} &= -\lambda_2 \frac{mn}{m_0 - \varrho_2(m_0 - m)} \\ m_{(0)} &= m_0 \quad n_{(0)} = n_0 \\ \frac{dn}{dt} &= -\lambda_1 \frac{mn}{n_0 - \varrho_1(n_0 - n)},\end{aligned}\quad (13)$$

tzv. Schreiberovým modelem boje.

Řešením soustavy (13) můžeme zjistit podmínku vítězství strany m (za předpokladu, že boj je pokládán za ukončený po zničení všech prostředků strany n). Pro vítězství strany m musí skutečně platit nerovnost

$$\frac{\lambda_1 m_0^2}{2 - \varrho_1} > \frac{\lambda_2 n_0^2}{2 - \varrho_2} \quad (14)$$

Řešením (13) lze dále zjistit ztráty vítězné strany m , které utrpí v celém průběhu boje

$$Z_m = \frac{m_0}{\varrho_2} \left[1 - \sqrt{1 - (2 - \varrho_1) \frac{\lambda_2 n_0^2}{\lambda_1 m_0^2} \varrho_2} \right], \quad \varrho_2 \neq 0 \quad (15)$$

Ve (14) a (15) je vyjádřena kvantitativní závislost parametrů bojových prostředků (m_0 , λ_1), parametru systému velení a průzkumu (ϱ_1) a parametrů úkolu nerovnost (14) na efektivnosti bojové činnosti (Z_m).

Z uvedeného je zřejmé, že při zadaných parametrech protivníka lze nad ním získat převahu zvyšováním počtu bojových prostředků, zvyšováním účinnosti těchto prostředků a zkvalitňováním systému velení.

Řešme tuto úlohu.

Budeme předpokládat, že hodnota λ_1 s parametry n_0 , λ_2 , ϱ_2 protivníka jsou známy a položíme

$$B = \frac{\lambda_2 n_0^2}{2 - \varrho_2} \quad (16)$$

Chceme-li mít nad protivníkem r násobnou převahu, musí platit rovnost

$$\frac{\lambda_1 m_0^2}{2 - \varrho_1} = rB. \quad (17)$$

Dále předpokládejme, že náklady na systém bojových prostředků jsou přímo úměrné jejich počtu a náklady na vybudování systému velení závisí lineárně na počtu řízených bojových prostředků a kvadraticky na hodnotě ϱ_1 .

Úlohou je nyní rozdělit finanční prostředky na systém bojových prostředků a systém velení tak, aby byla zabezpečena požadovaná převaha r nad nepřítelem a aby celkové rozdělení prostředků byly minimální, neboli, určit hodnoty m_0 a ϱ_1 zabezpečujících potřebnou převahu a minimalizujících celkové náklady.

Matematicky lze tento problém formulovat jako úlohu nelineárního programování.

$$W = c_1 m_0 + c_2 m_0 \varrho_1^2 = \min \quad (18a)$$

$$\frac{\lambda_1 m_0^2}{2 - \varrho_1} = rB \quad (18b)$$

$$m_0 \geq 0; \quad 0 \leq \varrho_1 \leq 1, \quad (18c)$$

kde W — jsou celkové náklady

c_1 — je cena za jeden bojový prostředek

c_2 — je jistá konstanta úměrnosti.

Úlohu (18) řešíme dosazením (18b) do (18a) určením extrémů funkce W proměnné ϱ_1

$$W = \sqrt{\frac{rB}{\lambda_1}} \sqrt{2 - \varrho_1} (c_1 + c_2 \varrho_1^2).$$

Analogicky řešíme úlohu maximalizace bojové síly S při stanovených ekonomických prostředcích H , tj.

$$S = \frac{\lambda_1 m_0^2}{2 - \varrho_1} = \max$$

$$\frac{c_1 m_0 + c_2 m_0 \varrho_1^2}{m_0 \geq 0; 0 \leq \varrho_1 \leq 1} = H. \quad (19)$$

Můžeme přirozeně formulovat a řešit i řadu dalších analogických úloh s jinými operačně tatickými a ekonomickými kritérii a s využitím ostatních známých analytických modelů. Použití těchto analytických metod je však v současné době vzhledem k jejich nedostatečné rozpracovanosti omezené na teoretickou a didaktickou oblast, resp. k makroanalytickým účelům.

Pro praktické použití skýtají mnohem větší možnosti statistické modely boje řešené na samočinných počítačích. Jejich velkou výhodou je zejména možnost zahrnout do procesu modelování i „lidský faktor“ – rozhodovací činnost velitelů. Pomocí těchto modelů můžeme analyzovat s dostatečnou přesností vliv úplnosti, přesnosti a rychlosti cirkulující informace v systému velení na celkový výsledek bojové činnosti vojsk, resp. zkoumat vliv kvality rozhodnutí velitelů na plnění bojových úkolů apod.

Informativní charakter článku mi nedovoluje podrobněji rozebrat všechny problémy a aspekty kvantitativního hodnocení efektivnosti existujících nebo nově budovaných automatizovaných systémů velení. Chtěl jsem pouze stručně charakterizovat současné problémy, ukázat na perspektivní metody jejich řešení, případně podnítit diskusi k těmto aktuálním otázkám.

NORMY NIČENÍ POZEMNÍCH CÍLŮ STÍHACÍM BOMBARDOVACÍM LETECTVEM

Normy, vyjadřující bojové možnosti různých palných prostředků jsou jedním z hlavních východisků k plánování a rozhodování. Ve vojenské praxi se velmi často setkáváme s tím, že normy jednoho bojového prostředku jsou podkladovým materiálem nejen pro různé stupně velení daného druhu vojska, ale i pro různé druhy vojsk při vzájemném porovnání jejich bojových možností v daných podmínkách situace. Nejednotný postup při jejich používání ve svých důsledcích vede k diferencím v plánovacím a rozhodovacím procesu a může mít i vážné důsledky pro konečné splnění úkolu. Na jedné straně tedy normy jsou významným pomocníkem v práci štábů, na druhé straně jejich mechanická aplikace bez znalosti jejich podstaty a podmínek platnosti vede k přeceňování či podceňování daného bojového prostředku. Proto bezpodmínečnou podmínkou jejich správného používání je znalost předpokladů, za kterých normy mají svoji platnost.

Vlastní bojové možnosti vyjadřují ve své podstatě **střední** výsledky dlouhodobé bojové činnosti, které v podmínkách dané konkrétní situace můžeme očekávat. Z této, pro potřeby tohoto článku postačující definice vidíme, že jedním z rozhodujících faktorů pro použití dané normy jsou podmínky, ve kterých se činnost bojového prostředku uskutečňuje. Proto zaměřím pozornost na rozbor vlivu těchto podmínek na tvorbu a úpravu norem. A poněvadž jde o normy použití stíhacího bombardovacího letectva, vyzbrojeného letouny SU-7, bude nutné objas-

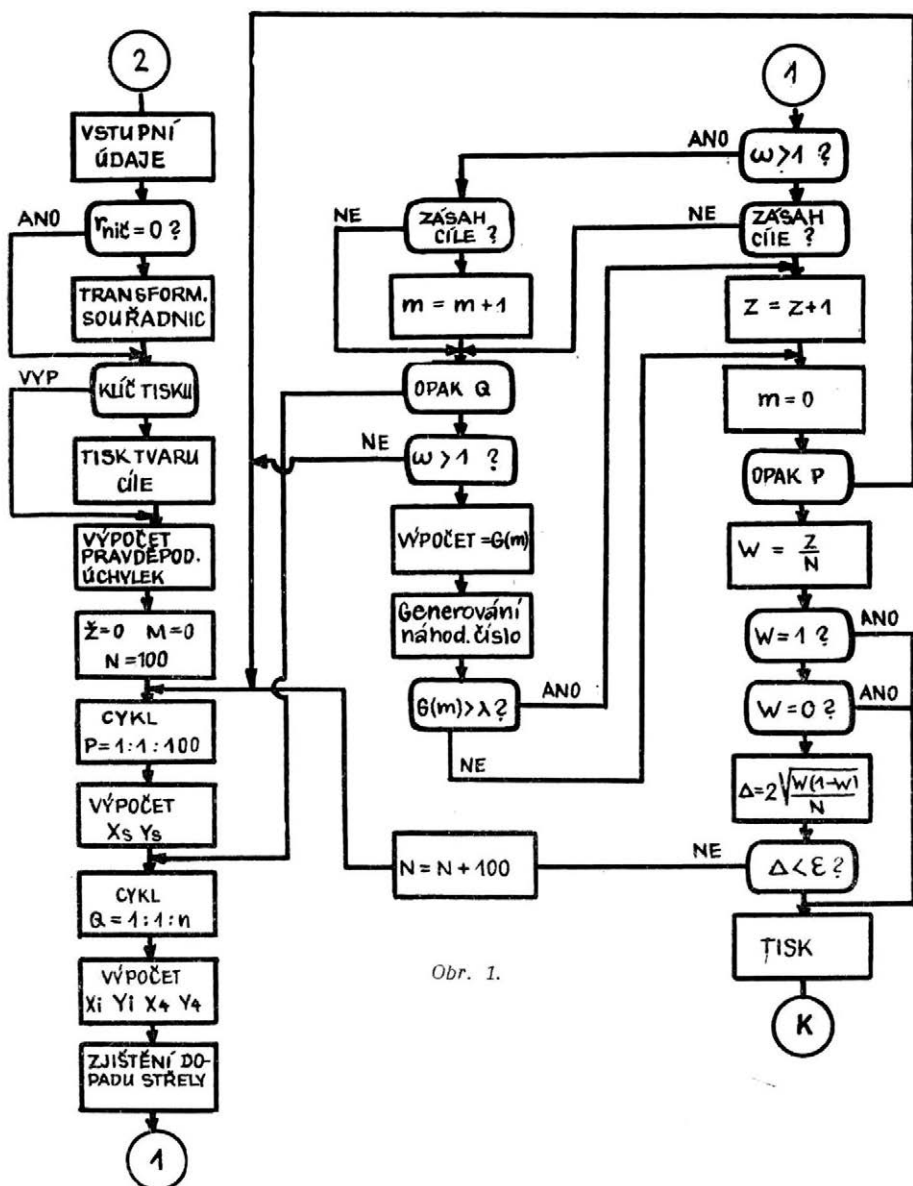
nit si podstatu současně používaných norem pro tento typ letounu.

Dosavadní normy ve většině případů vycházejí z optimálních podmínek ztečí pozemních cílů. To znamená, že obvykle, i když to není často zdůrazněno, se předpokládá vyzbrojení letounu s využitím všech závěsníků pro prostředky ničení a nejvýhodnější podmínky uskutečnění ztečí. Tato varianta však v praxi není typická, neboť její použití předpokládá rozmístění cíle v malé vzdálenosti od letiště, znalost přesné polohy a normální povětrnostní podmínky letu. Častěji tedy bude docházet k variantě, kdy na úkor výzbroje bude mít letoun přidané nádrže s palivem, čímž se úměrně sníží i jeho bojové možnosti. Současné normy dále předpokládají uskutečnění nejvýhodnější zteče z hlediska optimálních podmínek střelby, což znamená uskutečnit zteč pod úhlem kolem 30°. V bojové činnosti nebude často možné tento úhel dodržet buď vlivem nižší výšky oblačnosti nebo vlivem činnosti nepřátelské PVO či jiných bojových podmínek situace. Optimální podmínky zteče budou spíše výjimkou než pravidlem. A přesto v plánování i řízení používají se mechanicky normy, platné pro nejvýhodnější podmínky bez přihlídnutí a úpravy s ohledem na konkrétní situaci, čímž se již v plánování vytvářejí podmínky k problematickému splnění úkolu.

K lepšímu pochopení podstaty norem je nezbytné uvést alespoň stručně a tím bez nároku na úplnou přesnost definici několik teoretických úvah. Základem normy ničení pozemních cílů

stíhacím bombardovacím letectvem je pravděpodobnost zničení cíle. Z ní lze vypočítat matematickou naději středního počtu letounů, potřebných ke zničení cíle se zadanou pravděpodobností, blíží se praktické jistotě. Tuto matematickou naději středního počtu letounů nazýváme často polygonní nebo teoretický počet letounů,

který pro dané podmínky zteče a použitou výzbroj letounu můžeme získat statistickým vyhodnocením střelb na polygonu nebo teoretickým výpočtem. Ke statistickému vyhodnocení praktických střelb je nutné velké množství pokusů, což je záležitost dlouhodobá, nákladná a ne vždy realizovatelná. Proto výhodnější a

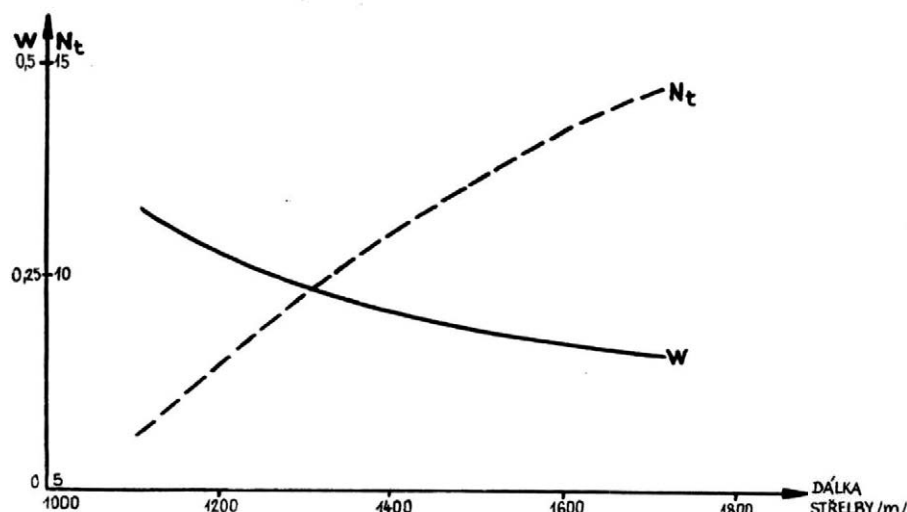
Obr. 1.

rychlejší je teoretický výpočet. Existence samočinných počítačů nám velmi rychle umožňuje uskutečnit libovolné množství simulovaných střelb, jejichž výsledky, pokud simulace zahrnuje všechny rozhodující podmínky a prvky zteče, jsou plně adekvátní výsledkům praktických střelb. Není smyslem ani posíláním tohoto článku seznámit čtenáře s technickou stránkou použité metody Monte Carlo k řešení tohoto úkolu. Přesto ale pro ty, kteří se zajímají o její použití, alespoň v hrubých rysech, je na **obr. 1** znázorněno blokové schéma programu, z něhož jsou patrné jednotlivé prvky použitého výpočtu.

Stíhací bombardovací letectvo při ničení pozemních cílů při kanónové a raketové střelbě používá různé úhly zteče, většinou od 10° – 30° a proto i další normy byly počítány pro tyto typické úhly. Dále bylo uvažováno, že maximální zátěž letounu prostředky ničení bude používána výjimečně a tak bylo počítáno převážně s variantou zavěšení dvou přídavných nádrží a použití prostředků ničení na zbývajících závěsnících. Ke stanovení dalších podmínek platnosti norem vychází výpočet z předpokladu, že smyslem a účelem bojového letu je způsobit nepříteli maximální ztráty minimálním počtem letounů. Proto se sice počítá s možností uskutečnění jedné zteče, ale hlavně v konečných normách s uskutečněním dvou ztečí. Rychlost vchodu do zteče se uvažuje ve všech případech v souladu s osnovou bojové přípravy a je vyjádřena především délkou střelby, jako její funkce. Délka střelby kromě rychlosti odráží v sobě i vliv prostředků ničení, zejména jejich střepinový účinek a jemu odpovídající bezpečnou výšku vybrání

ze zteče. Vybrání ze zteče je charakterizováno středním násobkem, pro který byl uskutečněn vlastní výpočet. Střední násobek přetížení musí být nižší než maximálně možný, neboť maximální násobek může být krátkodobě dosažen jen v poslední fázi vybírání a nikoliv v průběhu celého manévru. Proto při ztečích pod úhly 10° se počítá se středním násobkem 3 a při ztečích pod úhly 20° a 30° s násobkem 4.

Stíhací bombardovací letectvo při úderech na pozemní cíle bude se snažit zkrátit dobu pobytu v prostoru cíle s ohledem zejména na úhrozu činnosti PVO nepříteli. V tomto případě ideální by byla zteč z chodu a použití prostředků ničení v jedné zteči. Zteč z chodu však narazí na značné obtíže, způsobené charakterem typických cílů a tím vesměs malými délkami jejich vyhledání. Použití všech prostředků ničení v jedné zteči je pak závislé jednak na možnostech zamíření (technické možnosti zaměřovačů, fyziologické možnosti pilota apod.) a jednak na použitých prostředcích ničení. Zteč bez použití řízených raket vzduch – země je málo účinná. Je to způsobeno především větší délkou střelby jednoho z prostředků ničení, neboť délka střelby je jeden z rozhodujících parametrů střelby. Toto je dobře patrné z **obr. 2**, kde jako cíl bylo zvoleno odpalovací zařízení HAWK s třemi raketami. S ohledem na změnu délky střelby je patrná změna pravděpodobnosti zničení cíle a tím zvyšující se teoretický počet letounů nutných ke zničení daného cíle. Protože naši snahou je způsobit nepříteli maximální ztráty minimálním úsilím, budeme se snažit upravit potřebné množství letounů s ohledem na přijatelné riziko ztrát, způsobených PVO a s ohledem

Obr. 2.

na to, aby vyčleněným úsilím bylo možno zničit maximum cílů. Proto každý prostředek ničení musí být použit s jeho největší účinností. Tomuto požadavku vyhovují nejlépe dvě zteče na jeden cíl. Množství ztečí, které může stíhací bombardovací letoun uskutečnit proti jednomu cíli závisí na mnoha faktorech, zejména však na množství prostředků ničení, jimiž je letoun vybaven, na doletu letounu a stupni odporu nepřátelské PVO v prostoru cíle.

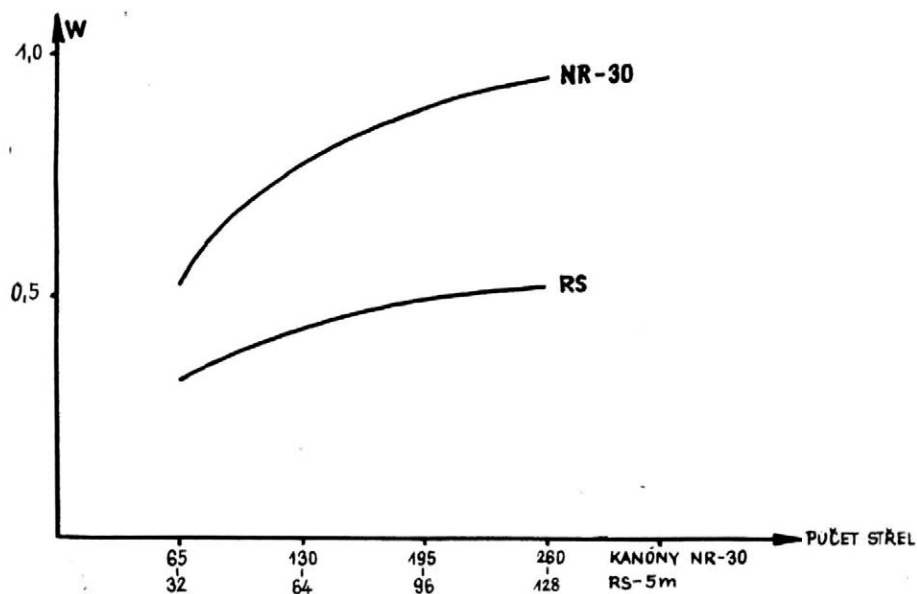
Množství prostředků ničení, kterými je letoun vyzbrojen, je dáno technickými možnostmi daného typu letounu. Toto množství má ovšem své hranice i v oblasti účinnosti, kdy dalším zvyšováním počtu prostředků ničení účinnosti již nijak výrazně nestoupá. Je to patrné z **obr. 3**. Do počtu asi 70–80 raket S – 5 m v jedné zteči přírůstek pravděpodobnosti ničení je vysoký, zatím co s dalším zvyšováním počtu raket je dále málo výrazný a ve svých důsledcích vede k ne hospodárnosti využití. Obdobně je tomu i s kanónovou střelbou, jak uvádí **obr. 3**. Z uvedených grafů můžeme učinit závěr, že nejvýhodnější zteče jsou zteče kanónové, pokud ovšem odolnost cíle dovolí jejich využití.

Nejoptimálnější účinnost stíhacího bombardovacího letectva je s ohledem na uvedené podmínky činnosti možné dosáhnout uskutečněním dvou ztečí, kanónové a raketové. Kanónové zteče je nutné pravidelně využívat, neboť nabitě kanóny má letoun na každém bojovém letu, aniž by to ovlivnilo dolet nebo nosnost letounu. Protože letouny potřebují určité množství ka-

nónové munice i k vlastní ochraně před možným napadením ze vzduchu, počítá se se střelbou jen v jedné zteči při vyčerpání 50 % palebného průměru. Riziko, spojené s opakováním zteče vlivem úhrady PVO není tak velké, jak se zdá na první pohled. Doba opakování zteče v závislosti na podmínkách situace a velikosti skupiny se pohybuje od 2 do 3 minut. Za tuto dobu může a převážně také bude působit jen PVO cíle, často složená z prostředků méně účinných než ty, které tvoří páteř systému PVO. Pokud činnost PVO cíle bude ohrožovat vážněji vlastní letouny, pak v každém případě bude skupina letounů tuto PVO umlčovat a tedy jde jen o prodloužení doby jejího umlčování a dobu opakované zteče. Navíc podmínky rychlých změn režimů letu v průběhu zteče, pokud je manévry dostatečně energické, tvoří samy o sobě uspokojivý protiletadlový manévry.

Po tomto stručném popisu předpokladů můžeme již přistoupit k výsledkům výpočtů, vyjádřených normami použití stíhacího bombardovacího letectva. Protože podmínek, ve kterých se jeho činnost uskutečňuje a které mají vliv na úpravu norem je celá řada a není možné všechny obměny v článku postihnout, jsou normy vyjádřeny tak, aby čtenář si tyto mohl sám upravit na jiné podmínky situace. Ve všech případech byly použity tyto vstupní údaje:

- rychlost vchodu do zteče 800–900 km/h
- délka kanónové střelby 950–1 000 m

Obr. 3.

Prostředek ničení Objekt	Úhel zteče														
	$\lambda = 10^\circ$					$\lambda = 20^\circ$					$\lambda = 30^\circ$				
	NR 30	S 5-m	S 5-k	S 3-k	S 24	NR 30	S 5-m	S 5-k	S 3-k	S 24	NR 30	S 5-m	S 5-k	S 3-k	S 24
Skříňový automobil	0,635	0,42	0,385	0,263	0,16	0,697	0,458	0,456	0,4	0,34	0,82	0,485	0,508	0,423	0,48
Střední tank	—	—	0,19	0,055	0,02	—	—	0,3	0,12	0,025	—	—	0,337	0,19	0,04
Samohybná houfnice	0,157	0,06	0,09	0,04	0,06	0,21	0,1	0,125	0,045	0,06	0,243	0,11	0,135	0,06	0,06
OZ-Honest John	0,455	0,278	0,303	0,12	0,217	0,553	0,325	0,35	0,243	0,425	0,576	0,395	0,407	0,298	0,578
OZ-Sergeant	0,638	0,318	0,334	0,157	0,217	0,723	0,438	0,453	0,335	0,425	0,758	0,488	0,513	0,358	0,578
OZ-Persching	0,538	0,255	0,255	0,12	0,217	0,648	0,353	0,353	0,197	0,425	0,673	0,398	0,398	0,24	0,578
Střelecký lokátor	0,595	0,313	0,313	0,145	0,217	0,645	0,385	0,385	0,293	0,425	0,675	0,405	0,405	0,333	0,578
OZ-Hawk	0,237	0,16	0,217	0,085	0,16	0,443	0,247	0,358	0,24	0,34	0,518	0,343	0,388	0,275	0,483
Letoun F-104	0,673	0,34	0,34	0,217	0,217	0,727	0,46	0,46	0,383	0,425	0,787	0,53	0,53	0,455	0,578
PLK 40 mm	0,13	0,1	0,115	0,04	0,16	0,197	0,164	0,17	0,09	0,34	0,308	0,207	0,217	0,17	0,483

Objekt	Prostředek ničení	Úhel zteče											
		$\lambda = 10^\circ$				$\lambda = 20^\circ$				$\lambda = 30^\circ$			
		S-5m	S-5k	S-3k	S-24	S-5m	S-5k	S-3k	S-24	S-5m	S-5k	S-3k	S-24
Skříňový automobil		0,79	0,77	0,73	0,69	0,84	0,84	0,82	0,80	0,91	0,91	0,90	0,91
Samohybná houfnice		0,21	0,22	0,19	0,21	0,29	0,31	0,25	0,26	0,33	0,35	0,29	0,29
OZ-Honest John		0,61	0,62	0,52	0,58	0,70	0,71	0,66	0,74	0,74	0,75	0,70	0,82
OZ-Sergeant		0,75	0,76	0,70	0,72	0,84	0,85	0,82	0,84	0,88	0,88	0,85	0,90,
OZ-Persching		0,66	0,66	0,60	0,64	0,77	0,77	0,72	0,80	0,80	0,80	0,75	0,86
Střelecký lokátor		0,73	0,72	0,65	0,68	0,78	0,78	0,75	0,80	0,81	0,81	0,78	0,86
OZ-Hawk		0,36	0,41	0,30	0,36	0,58	0,64	0,58	0,63	0,68	0,71	0,65	0,75
Letoun F-104		0,78	0,78	0,74	0,74	0,85	0,85	0,84	0,84	0,90	0,90	0,88	0,91
PLK 40 mm		0,22	0,23	0,17	0,27	0,24	0,33	0,27	0,47	0,45	0,46	0,43	0,64

Tabulka 3

Objekt	Prostředek ničení	Úhel zteče λ											
		$\lambda = 10^\circ$				$\lambda = 20^\circ$				$\lambda = 30^\circ$			
		S-5m	S-5k	S-3k	S-24	S-5m	S-5k	S-3k	S-24	S-5m	S-5k	S-3k	S-24
Skříňový automobil		1,71	1,78	2,03	2,27	1,48	1,46	1,56	1,64	1,11	1,09	1,17	1,11
Samohybná houfnice		11,4	10	12,5	11,4	7,78	7,19	9,24	8,95	6,74	6,28	7,82	7,82
OZ-Honest John		2,85	2,74	3,62	3,12	2,2	2,14	2,45	1,95	1,95	1,92	2,19	1,54
OZ-Sergeant		1,9	1,86	2,23	2,1	1,43	1,41	1,57	1,44	1,27	1,24	1,24	1,16
OZ-Persching		2,49	2,49	2,95	2,61	1,79	1,79	2,1	1,65	1,63	1,63	1,74	1,34
Střelecký lokátor		2,07	2,07	2,5	2,5	1,74	1,74	1,92	1,67	1,61	1,61	1,7	1,33
OZ-Hawk		5,98	5,15	7,42	5,98	3,05	2,58	3,09	2,26	2,31	2,17	2 53	1,91
Letoun F-104		1,73	1,73	1,95	1,95	1,38	1,38	1,48	1,43	1,16	1,16	1,23	1,1
PLK 40 mm		10,87	10,17	14,74	8,48	6,71	6,54	0,34	4,18	4,43	4,34	4,79	2 58,

- délka střelby pro rakety S-5 1 100 – 1 150 m
- délka střelby pro rakety S-3 K 1 250 – 1 450 m
- délka střelby pro rakety S-24 1 350 – 1 600 m
- počet odpálených kanónových nábojů v jedné zteči 65
- počet odpálených raket S-5 v jedné zteči 32
- počet odpálených raket S-3K 14
- počet odpálených raket S-24 2

Podle toho byla vypočtena na samočinném počítači **tab. 1.**, udávající pravděpodobnost zničení uváděných typických cílů jedním letounem v jedné zteči.

Tato tabulka je základní a výchozí k dalším výpočtům norem za použití známých vzorců teorie pravděpodobnosti o opakovaných pokusech.

Největší pravděpodobnost zničení cíle se dosáhne u většiny uvedených cílů kanónovou střelbou. V souladu s dřívějším rozбором optimálního zničení cíle dvěma ztečemi je prokazatelně výhodná jedna kanónová a druhá raketová zteč, čímž se dosahuje nejvyšší celková pravděpodobnost zničení daného cíle v obou ztečích. Pravděpodobnost zničení cíle kanónovou a raketovou střelbou vypočteme takto:

$$W = 1 - (1 - W_1) \cdot (1 - W_2) \quad (1)$$

kde W . . . je hledaná výsledná pravděpodobnost ničení cíle

W_1 . . . je pravděpodobnost ničení cíle jedním z uvedených prostředků (hodnota podle tabulky 1)

W_2 . . . je pravděpodobnost ničení cíle druhým z uvedených prostředků (hodnota z tabulky 1.)

Tímto postupem byla tabulka č. 1 přepočtena pro případ uskutečnění jedné raketové a jedné kanónové zteče a výsledky jsou uvedeny v **tabulce 2.**

Stejným způsobem pomocí vzorce 1 a tabulky 1 můžeme přepočítat všechny varianty ztečí (např. pro 2 raketové zteče apod.). V praxi je používání těchto tabulek nevýhodné, výhodnější je udávat teoretický počet letounů, který můžeme přepočítat pro všechny možné varianty ztečí již předem. Přepočet vychází opět ze vzorce, platného pro opakované pokusy:

$$N_t = \frac{\log(1 - W)}{\log(1 - W_z)} \quad (2)$$

kde N_t je teoretický počet letounů, potřebný ke zničení daného cíle s pravděpodobností, blízkou praktické jistotě (W_z)

W_z volená pravděpodobnost ničení, blízká praktické jistotě (pro střelbu se obvykle volí $W_z = 0,93$)

W je pravděpodobnost zničení cíle jedním letounem (z tabulky 1 nebo 2 podle typu zteči).

Podle tohoto postupu byla tabulka 2 přepočtena pro volenou pravděpodobnost zničení cíle $W_z = 0,93$ a teoretický počet letounů, potřebný ke zničení daného cíle. Výsledek je uveden v **tabulce 3.**

K vyjádření skutečné potřeby letounů k ničení uvedených cílů je nutné teoretický počet letounů upravit s přihlédnutím alespoň k některým vlivům podmínek bojové situace. Jde zejména o určité vyjádření stupně odporu nepřátelské PVO, podmínek vyhledání a upřesnění cíle i vlivu povětrnostních podmínek v prostoru cíle. Tento požadavek je z hlediska kvantifikace působících vlivů velmi složitý a proto je nutné přijmout částečná zjednodušení i na úkor určité přesnosti výpočtu. Stupeň odporu nepřátelské PVO můžeme vyjádřit pravděpodobností jejího překonání, což nám umožňuje stanovit očekávaný počet sestřelených vlastních letounů do doby ukončení zteči. O tomto očekávaném úbytku bude nutné zvýšit celkový počet letounů, zúčastňujících se úderu tak, aby na cíl mohl působit jejich potřebný teoretický počet. Obdobně lze uvažovat i o otázce vyhledání cíle. Skutečný počet letounů (N_s), tedy konkrétní skutečná norma, může být přibližně určen ve vztahu:

$$N_s = \frac{N_t}{W_{dc}} \quad (3)$$

kde W_{dc} je součin pravděpodobnosti vyhledání cíle a pravděpodobnosti překonání PVO na trati letu i v prostoru cíle

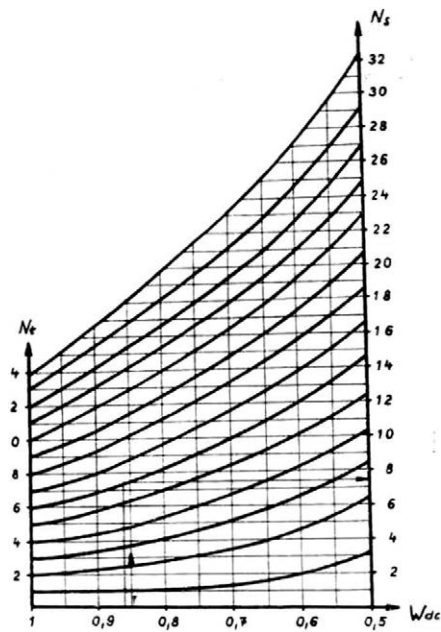
Tento vzorec je použitelný s menšími chybami v případech, kdy $W_{dc} > 0,6$. Při hodnotách W_{dc} menších než 0,6 jsou chyby již podstatné, takže tento způsob výpočtu nelze použít. Proto v těchto případech, rovněž i v případech, kdy chceme dosáhnout přesnější výpočty, používáme pro vzájemný převod nomogram na **obr. 4.** Výpočtem hodnoty W_{dc} není nutné dále a podrobněji se zabývat. Pro potřebu štábů stačí vědět, že hodnota W_{dc} se pohybuje v rozmezí 0,5—0,85. Poněvadž toto rozmezí je dosti široké, bude účelné blíže objasnit alespoň hraniční hodnoty k správné volbě konkrétní normy v daných podmínkách situace.

Vyšší hodnotu W_{dc} , to znamená kdy W_{dc} se blíží k 0,85, je možné použít v případech silné

narušené PVO nepřítele při činnosti poblíž čáry dotyku na cíle snadno vyhledatelné a rozmístěné v přehledném terénu. V závislosti na měnících se podmínkách bojové situace úměrně upravujeme hodnotu W_{dc} směrem k 0,5. Hodnota $W_{dc} = 0,5$ odpovídá přibližně podmínkám při překonávání silné PVO nepřítele nebo při činnosti v hloubce nepřátelské sestavy, kdy proti vlastním letounům bude působit více komplexů PVO a budou těžší podmínky v upřesnění a vyhledání cíle.

Vliv povětrnostních podmínek v celém komplexu jejich působení není zatím možno vyčerpávajícím způsobem zahrnout. Proto je nutné vzít tento vliv v úvahu alespoň při stanovení W_{dc} z hlediska obtížnosti vyhledání cíle či s ohledem na možnou výšku oblaků a tím volbu odpovídajícího možného úhlu zteče. S přihlédnutím k úvahám o stanovení velikosti hodnoty W_{dc} vlivem naznačených podmínek situace můžeme sestavit konečnou tabulku norem stíhacího bombardovacího letectva. Tato **tabulka (4)** udává normy ničení typických cílů stíhacího bombardovacího letectva, počítané ze vztahu č. 3 a obr. 4. k oběma krajním hodnotám W_{dc} (0,5 a 0,85) za předpokladu uskutečnění jedné kanónové a jedné raketové zteče každým z útočících letounů pro nejvýhodnější druh výzbroje.

Konečné normy ničení dávají ucelený přehled o možnostech stíhacího bombardovacího letectva při ničení typických cílů. Předchozí tabulky (1, 2, 3) umožňují i srovnávací rozbor

Obr. 4.

účinnosti kanónové střelby, účinnosti jednotlivých druhů používaných raket navzájem a tím i volbu nejvýhodnějších prostředků ničení s ohledem na daný cíl.

Tabulka 4

Prostředek ničení Objekt	Úhel zteče		
	= 10° nejvýhodnější výzbroj	= 20° nejvýhodnější výzbroj	= 30° nejvýhodnější výzbroj
Skříňový automobil	3–4 letouny	2–4 letouny	2–3 letouny
Samohybná houfnice	12–17 letounů	9–12 letounů	8–11 letounů
OZ-Honest John	4–6 letounů	3–5 letounů	2–4 letouny
OZ-Sergeant	3–5 letounů	2–4 letouny	2–4 letouny
OZ-Persching	3–6 letounů	2–4 letouny	2–4 letouny
Střelecký lokátor	3–5 letounů	2–4 letouny	2–4 letouny
OZ-Hawk	6–9 letounů	3–5 letounů	3–5 letounů
PLK 40 mm	10–14 letounů	5–6 letounů	3–6 letounů
Letoun F-104	3–4 letouny	2–3 letouny	2–3 letouny

KLAMNÁ OPATŘENÍ v rámci OPERAČNÍHO MASKOVÁNÍ

Vývoj soudobých operací, ovlivněných zaváděním stále účinnější bojové techniky do výzbroje armád, spolu s rychlým rozvojem průzkumných prostředků (včetně kosmického průzkumu) vyvolal řadu změn v oblasti maskování, zejména na operačním a strategickém stupni. Vzniká potřeba posuzovat maskování z komplexu, nechápat je pouze jako součást zabezpečení bojové činnosti, ale vidět v něm i jeden z důležitých činitelů, ovlivňujících plánování boje a operace.

Oproti minulosti, kdy předmětem maskování byly převážně bodové cíle, narůstá v současné době význam maskování převážně velkých, prostorových cílů.

Tím nikterak nepozbývá na svém významu taktické maskování, které jednotlivými opatřeními vytváří ve svém souhrnu optimální podmínky pro maskovací operační, které může být účinným a často bude i jediným realizovatelným prostředkem kolektivní ochrany vojsk.

Ve svém článku rozeberu z tohoto pohledu některé problémy při uskutečňování klamných opatření v souboru ženijně technických opatření operačního maskování.

Faktory ovlivňující cíle a úkoly maskování

Za současného stavu průzkumné techniky je úplné skrytí, zejména prostorových objektů, v praxi velmi obtížné a často přímo nereálné. Dosažení úplného skrytí by si vyžádalo značné množství složitých a nákladných maskovacích prostředků, velký počet sil i dlouhou dobu na realizaci. Tato skutečnost vede k nutnosti spokojit se u prostorových objektů převážně jen s jejich **zne- nápadněním** a položením důrazu na realizaci **klamných opatření**.

Proto je dnes nutné chápat maskování jako souhrn základních opatření, kterými se jednak protivníkovi ztěžuje možnost zjistit objekty vhodné k napadení jeho prostředky ničení a jednak se jimi usměrňuje pozornost průzkumu

protivníka, případně vedení jeho úderů na cíle klamné. Při vhodné a dovedné realizaci tato opatření nepřímo přispívají i ochraně vojsk před účinky prostředků ničení protivníka.

Nový určující a zásadní vliv na maskovací opatření budou mít raketové prostředky a jejich použití, na něž bude soustředěn hlavní zájem průzkumu a které tedy v současné době budou zákonitě prvořadým předmětem zájmu i z hlediska operačního maskování.

Cíle a úkoly operačního maskování musí být v souladu s cíli a úkoly operace, budou vždy ovlivňovány konkrétními podmínkami, roční a denní dobou, povětrnostními podmínkami, jakož i činností protivníka, zejména jeho průzkumných prostředků. Operační maskování bude sledovat:

- vytváření příznivých podmínek k nečekanému a efektivnímu použití vlastních prostředků jaderného napadení,
- dosažení momentu překvapení nad protivníkem,
- snížení, nebo vyloučení ztrát po jaderných úderech protivníka,
- vytváření nejvýhodnějších podmínek k činnosti vlastních vojsk ke splnění cílů a úkolů operace.

Problematika klamných opatření

Klamná opatření operačního maskování je nutné realizovat v jednotě s bojovou a operační činností vojsk a při tom si uvědomit, že veškerá klamná opatření se minou účinkem, nepodaří-li se jimi upoutat zvýšenou pozornost nepřátelského průzkumu na zvolený objekt (prostor).

Při naznačování objektů (prostorů) je důležité dodržovat zásadu, že stupeň jejich nápadnosti musí odpovídat obdobným objektům ve skutečnosti. Účinnost klamných opatření tudíž vyžaduje, aby štáb navrhující a organizující klamná opatření, dokonale znal charakter demaskujících příznaků naznačovaných objektů (prostorů), které musí být v souladu se stupněm výcviku, organizací a materiálně technickým vybavením vojsk.

Má-li být při všech klamných opatřeních respektována zásada — s minimem sil a prostředků znázornit věrohodně maximum — pak je nutné zejména u prostorových cílů vyjít z hlavních demaskujících příznaků, jež jsou pro naznačený objekt (prostor) typické a na základě toho pak stanovit rozsah a druh imitovaných objektů a způsoby, kterými mají být v té které situaci naznačovány.

Při organizování klamných opatření je nutné dodržovat tyto obecné zásady:

- veškerá opatření musejí být v souladu s celkovým zámyslem operace a se skutečnou činností vojsk,
- opatření se musejí stát poutačem a přitahovat na sebe větší pozornost nepřítele, než opatření skutečná,
- v případě, že zastření skutečných objektů nebude uskutečnitelné a tím klamná opatření nebudou moci sehrát úlohu poutače, volí se metoda zmnožování cílů — tedy skutečnost a klam mají stejnou míru poutání,
- při rozhodování o operační sestavě vojsk respektovat záměry operačního maskování a při volbě prostorů k tomu vytvořit předpoklady,
- organizací a řízením plnění klamných opatření mohou být pověřeny pouze osoby, které dokonale zvládnou jejich použití,

— ne vždy značné množství klamných opatření bude mít vliv na klamání, ale vždy dovedné využití i menšího množství klamných objektů splní svoje poslání.

Budování klamných prostorů bude mít smysl a efekt tehdy, můžeme-li předpokládat, že:

a) v celém prostoru bude zjištěn takový souhrn demaskujících příznaků, že protivník jimi může ohraničit prostor jako zaujímaný určitým organickým celkem;

b) vlastní demaskující příznaky budou věrohodné natolik, že u nepřítele nedojde k pochybnostem, zda jde o prostor skutečný či klamný;

c) rozsah vytvářených demaskujících příznaků bude odpovídat maskovacím vlastnostem terénu a bude časově narůstat tak, jak tomu je ve skutečném prostoru.

Libovolné zmnožování demaskujících příznaků může vést v terénu s dobrými a velmi dobrými maskovacími vlastnostmi k tomu, že nepřítel rozpozná klamání, nehledě k tomu, že je to zcela neekonomické.

Volba optimální míry druhů, způsobů a počtů „ukazovaných“ objektů vyžaduje značné zkušenosti, aby klam od počátku nedával podnět k pochybnostem.

S plánovanými opatřeními můžeme seznámit pouze omezený počet pracovníků štábu podle zvláštních nařízení, schválených velitelem a to diferencovaně podle potřeby. Klamná opatření nelze uvádět v bojových rozkazech, nařízeních a dokumentech, se kterými přichází do styku větší okruh podřízených.

Klamná opatření musí být řízena centrálně, což vyžaduje důsledně rozpracovat technické a organizační řešení možných způsobů. K zabezpečení splnění plánovaných opatření musejí být vytvořeny materiální předpoklady, především pokud se týká skutečné výzbroje a techniky, maskovacího materiálu, jimiž má být vyjádřen charakter naznačovaného objektu, prostoru nebo činnosti. Stejně tak je nutné včas vyčlenit a připravit síly a prostředky k naznačování činnosti a plnění praktických úkolů.

Význam a úloha masek a maket v klamných opatřeních

Obecně rozšiřovaná představa ve vědomí některých štábů o možných způsobech naznačování techniky bývá zpravidla zužována jen na použití jejich **maket**. Tato představa je podle mého soudu nesprávná, neboť nepřátelský průzkum bude v prostorech rozpoznávat do určitého stupně vždy maskovaný předmět průzkumu. Proto základní a počtem převažující způsoby naznačování vojenských objektů v klamných prostorech by měly být vedle sil a prostředků demonstrujících činnost a oživujících tyto prostory, nejrůznější „klamné masky“, **imitující** maskování různých objektů. Při vhodném umístění těchto „masek“ v klamném prostoru, doplněných dalšími imitačními opatřeními, můžeme nepřítele uvést v omyl, kdy bude usuzovat, že pod maskou je skryta bojová technika, či jiný objekt.

Takovýto způsob imitace, převažující nad maketami, umožňuje v naší armádě zavedení masky měnitelných rozměrů — maska M — určená k zastírání bojové a dopravní techniky. Je natolik netransparentní, že nelze rozpoznat, zda pod ní technika je či nikoliv. Prakticky to tedy znamená, že lze s touto maskovací sítí, umístěnou vhodně v terénu, počítat jako s účinným a ekonomicky výhodným prostředkem k imitování počtů naznačované techniky.

Často jsou vedeny diskuse o účelnosti a potřebnosti maket. Zamítavá stanoviska jsou zdůvodňována tím, že:

- zvyšující se rozlišovací schopnosti technických prostředků snižují význam maket,

- manipulace s maketami, jakož i jejich doprava a ožívání jsou pro vojska přítěží,

- použití maket má špatný psychologický účinek na ty, kdož s nimi manipulují,

- je lépe organizovat demonstrační činnost, která je účinnější,

- makety techniky jsou v míru nevyužitelné, zastarávají oproti vývoji techniky.

Podle mého názoru nelze posuzovat význam a oprávněnost maket jako imitačních prostředků pouze z těchto hledisek, ale v komplexu všech opatření k zabezpečení ochrany živé síly a techniky před účinky nepřátelských prostředků ničení.

Při zahájení ozbrojeného konfliktu bez použití jaderných zbraní bude nutné, byť dočasně, vytvářet větší uskupení vojsk na směrech s potřebnou převahou sil a prostředků. To zvyšuje nebezpečí pro vojska v operační sestavě, která tak vytvářejí výhodný cíl pro údery nepřítelů, včetně jaderných. Přirozenou ochranou vojsk v podmínkách používání jaderných zbraní je jejich rozptylování a potřebné nutné a utajené soustředění jen na nezbytnou dobu. Negativním důsledkem zaujetí velkého prostoru při rozptylování sestav je nejen proto, že ztěžuje součinnost, možnost velení a zásobování, ale především vede k vytváření značných mezer mezi jednotlivými součástmi.

V takových případech je výhodné využít makety jako imitující prostředky, neboť mohou zaplňovat prostor a tížít nepříteli možnosti zjišťovat mezery v sestavách a vzájemná rozhraní. Makety, použité k demonstrování klamu, mohou nepříteli svádět k podceňování významu prostoru co do odolnosti při volbě směru a tak vytvářet právě zde vhodné předpoklady k jeho ničení. Makety, které záměrně použijeme tak, aby je nepřítel rozpoznával jako makety, mohou jej přivést k představě, že odhaluje klamný prostor. Takto „nabídnutý“ prostor může pro údobí bez použití jaderných zbraní napomáhat utajovat skutečná soustředění vojsk. Nepřítel na takovýto prostor údery nepovede, protože i maskované skutečné objekty v tomto prostoru bude považovat za klamné. V tomto případě jde o metodu „dvojitého klamu“. Konstrukce maket k tomuto účelu by měla umožňovat jejich nasazování na skutečné bojové prostředky formou „masky-makety“.

K objektivnímu hodnocení zda makety jsou či nejsou nutné a potřebné je nutné také zvážit dvojí použitelnost maket:

1. Využití makety jako imitačního prostředku naznačování skutečnosti; maketu ukazujeme náhradou za zastřenou skutečnou techniku nebo jí zmnožujeme cíle, tj. nepřítel vedle skutečnosti zjišťuje navíc makety, které považuje rovněž za skutečnost.
2. Využití maket jako prostředku, který může nepříteli utvrzovat v tom, že zjišťuje klam.

Makety najdou své uplatnění zejména v nepokrytých a nečlenitých prostorech, kde utajit techniku — zejména rozměrnou — je téměř nemožné. Např.

na letištích zastírat letouny maskami tak, aby ani letouny ani jejich masky nebyly zjistitelné, je požadavek nereálný. V tomto případě lze použít **metody zmnožení cílů**, při čemž objekty se naznačí

- klamnými maskami,
- maketami věrohodnými.

Prospěšnost maket jako prostředku ke zmnožování cílů spočívá zejména v možnosti dezinformovat nepřítele o objektech na území státu v době, kdy se zintenzivňuje činnost průzkumu, tj. v období zostřování mezinárodní situace a zvýšeného nebezpečí bezprostředního ohrožení ČSSR, nebo jiného státu — účastníka Varšavské smlouvy. Toto období je z hlediska maskování velmi důležité a účelné uplatnění maket může podstatně kladně ovlivnit další vývoj událostí. U svazů pozemního vojska i letectva se další použití maket v průběhu útočné operace bude zužovat na imitování speciálních objektů a zařízení, zejména v prostorech bojového rozmístění raketového vojska, míst velení, letišť, důležitých týlových zařízení apod. I po přenesení bojové činnosti na území nepřítele bude použití maket na teritoriu nutné za účelem zastírání a především klamání nepřítele o veškeré vojenské činnosti na rozsáhlých prostorech teritoria.

Ke stanovení jaké makety mít k dispozici na teritoriu by měl být rozhodující význam objektů, které mají napodobovat a poskytnout jim relativní ochranu vzhledem k jejich výrazným demaskujícím příznakům, přitahujícím na sebe pozornost průzkumu a vedení jaderných úderů nepřítele.

U maket je nutné brát rovněž v úvahu jejich účinnost vůči základním masovým technickým průzkumným prostředkům nepřítele a současně s tím jak splňují základní takticko-technické požadavky jako věrohodnost, rychlost postavení, mobilnost, skladnost, váha apod.

Z hlediska věrohodnosti a s ohledem na rozvoj průzkumných prostředků přicházejí v současné době v úvahu v podstatě dva typy maket bojové a speciální techniky:

- a) sestavitelné (sklolaminát, hliník, textil)
- b) nafukovací (pogumovaná — pokovená textilie).

V obou případech je nutné počítat, že budou továrně vyráběny případně s víceúčelovým použitím co do druhu a typu. Měly by být maximálně rychle zpohotovitelné, přenosné (případně vlekušopné), v některých případech i samohybné.

Při rozhodování o potřebnosti maket je nutné posoudit co může nepřátelský průzkum odhalit a v čem a jak je možné jej klamat:

1. Především bude průzkum odhalovat vůbec nemaskované objekty a bude tedy bezpečně rozeznávat druhy a typy objektů [techniky]. Naznačování takových objektů vyžaduje mít k dispozici naprosto věrohodné makety a vedle nich i skutečnou techniku.
2. Průzkum nepřítele bude dále zjišťovat částečně maskovanou techniku. Zde zastírání mu do určité míry znesnadňuje rozpoznání podrobností (nelze rozpoznat typ, někdy i druh). Jejich imitování vyžaduje rovněž makety nebo masky-makety, případně další použití masek M a MU a přirozené masky. Odhaduje se, že takovýchto cílů bude asi 30 %.

3. Průzkum v prostoru zjišťuje nejruznější masky o kterých podle různých příznaků usuzuje, že mohou zastírat techniku. Jejich naznačování vyžaduje použít klamné masky, které zpravidla budou představovat kombinaci přirozené a umělé masky (výpomocné maskovací síťoviny, plachtovina apod.). Těchto cílů bude — při vybavenosti vojsk maskami — nejvíce asi 60 %.

Uvedený procentní odhad je velmi hrubý a bude značně ovlivněn řadou faktorů jako terén, roční doba, meteorologické podmínky, stupeň vycvičenosti v maskování, vybavením maskovacími prostředky, maskovací kázní apod.

Orientačně lze stanovit potřebu prostředků k naznačování prostorových cílů takto:

Vyděme z předpokladu, že prostorový objekt, např. svazek, má zhruba 1200 kusů různorodé techniky. Z tohoto počtu v prostorech s průměrnými maskovacími vlastnostmi asi polovinu, tj. 600 kusů, nepřítel nezjistí, neboť lze předpokládat jejich umístění v přirozených skrytech. Ostatních 600 objektů je možné zjistit jako více či méně maskované. Z tohoto množství až $\frac{1}{3}$, tj. asi 200 objektů, může průzkum zjišťovat jako nemaskovanou skutečnou techniku a zbytek, dvě třetiny, tj. asi 400 objektů, může vyhodnocovat jako objekty, zastřené zavedenými maskami nebo nemaskovanou či nedeostatečně zamaskovanou techniku.

Z těchto 400 objektů je možné naznačit

— $\frac{1}{3}$, tj. asi 130 objektů maketami,

— $\frac{2}{3}$, tj. asi 270 objektů „klamnými maskami“.

Z počtu 130 objektů, naznačených maketami lze imitovat celými maketami asi 30 kusů a 100 objektů je možné naznačit polovičními (dělenými) maketami, což vyžaduje potřebu 50 kusů maket. Celkem tedy 80 kusů maket.

Z uvedeného možného příkladu potřeby maskovacích prostředků k naznačení prostorového objektu (v daném případě svazku) je reálné uvažovat o těchto prostředcích:

80 kusů maket různé techniky,

270 kusů maket měnitelných rozměrů (maska M),

200 kusů skutečné bojové, speciální a dopravní techniky, zabezpečující oživování klamného prostoru.

Při tom je nutné vycházet z toho, že veškerá skutečná technika u vojsk je trvale vybavena maskou měnitelných rozměrů odpovídající velikosti, které lze samozřejmě plně využít.

Vzhledem k nejednotnosti názorů na použití různých „poutačů“ k naznačování klamných objektů, především maket techniky, můžeme učinit tyto závěry:

— „Klamné objekty“ mohou na sebe přitahovat pozornost nepřátelského průzkumu a tříštit jeho úsilí a jsou proto významný a potřebný prostředek k tomu, jak dezorientovat a ovlivňovat jednání nepřítelů zejména v době zostřování mezinárodní situace, kdy se oboustranně bude zintenzivňovat činnost průzkumu. Klamné objekty mohou v tomto období podstatně ovlivnit další vývoj událostí;

— význam použití maket, tak jako jiných imitačních prostředků není docenován v rámci ochrany skutečných objektů a činnosti vojsk, kdy rozpoznány nepřitelem jako klamné objekty mohou ho svádět k přesvědčení, že vše co odhalil je pouze klam;

— prostředky naznačování nelze zužovat jen na „makety“ více či méně věrohodné, nýbrž je doplňovat o nejrůznější „klamné masky“, jimiž naznačovat maskovanou techniku s využitím zavedených maskovacích prostředků, jako masek měnitelných rozměrů a masek upravených, různých typů „masek-maket“, pomocí zásahů do terénu ženijními mechanizačními prostředky či trhavinami apod.;

— „klamné masky“ mají nesporný význam zejména v otevřených, nepokrytých a nečlenitých prostorech s nedostatečnou maskovací kapacitou, jako prostředek ke zmnožení cílů.

Při rozboru potřeby maket vycházel jsem z možností nepřátelského průzkumu — co může zjistit a co mu lze „podehrát“, aby klamání bylo věrohodné. Uvedený příklad potřeby poutačů je výsledkem různých teoretických úvah, konzultací a poznatků ze cvičení a může být vhodným vodítkem ženijním náčelníkům k orientační kalkulaci potřeby prostředků k naznačování jakéhokoliv prostorového cíle.

Zasazení armády do sražení z pochodu

Zasazení velkého uskupení vojsk do sražení z pochodu, bez ohledu na potíže jeho organizace, bude široce používaným způsobem zasazení v budoucí válce, neboť

- nejvíce odpovídá vysoce manévrovému charakteru operací,
- zabezpečuje skrytou přípravu operace a překvapující úder čerstvými silami,
- přispívá ke snížení ztrát vojsk, způsobených možnými jadernými údery nepřítele.

Cílem tohoto článku je ukázat na příkladech frontového a armádního velitelsko-štábního cvičení a válečných her Příkarpatského vojenského okruhu možné podmínky a způsoby zasazení vševojskové armády do sražení z pochodu a rovněž jednotlivých problémů tohoto druhu činnosti armády, obecných pro všechny podmínky.

Typické podmínky situace, za nichž je možné zasadit armádu do sražení, jsou tyto:

1. Nepřítel, který má velké ztráty v předchozím sražení, vede bojovou činnost na zdrženou a současně soustřeďuje zálohy v hloubce. Včasné zasazení armády v takové situaci umožní rychle a rozhodným způsobem zničit protistojící nepřátelské uskupení, předejít nepříteli v provedení protiúderu a rozvinout rozhodný útok do hloubky.

2. Nepřítel se snaží přejít do obrany na výhodné čáře a zastavit úspěšný útok našich vojsk. Armáda zasazovaná do sražení v těchto podmínkách, je schopna zmařit organizovaný přechod nepříteli do obrany, zničit jeho zálohy a pokračovat v útoku.

3. Nepřítel předešel naše vojska v při-

sunutí záloh z hloubky a vytvořil převahu v silách a prostředcích na jednotlivých směrech, rozvíjí útok a je zavázán do boje s vojsky našeho prvního operačního sledu. Armáda v takovém případě organizuje útok v příznivějších podmínkách než nepřítel zavázaný do boje a má možnost rozhodným způsobem jej zničit ve střetném sražení.

4. K rozvinutí útoku na novém směru, který vznikl a projevil se v důsledku náhlé změny situace.

Zasazení armády do sražení z pochodu můžeme řešit různými způsoby.

— V bezjaderném období války bude nejúčelnější takový způsob zasazení armády, kdy se přesunuje v jejím prvním sledu a rozvíjí se z pochodu velká část svazků. Armáda tím dosahuje maximální síly počátečního úderu.

— V jaderné válce zabezpečujeme narůstání síly úderu hlavně použitím jaderných a chemických zbraní. V těchto podmínkách není nutné současné zasazení všech svazků armády najednou, ale postupné zasazení podle doby jejich příchodu k prostoru sražení. Účelnost tohoto způsobu vyplývá z nezbytnosti uchovat tempo útoku a maximálně využít výsledků jaderných úderů operačně taktických prostředků a letectva. Takový způsob je výhodnější také proto, že vojska armády, rozptýlená do šířky a hloubky, jsou méně ohrožena napadením jadernými zbraněmi nepřítele.

V závislosti na vzdálenosti prostoru posledního denního odpočinku (prostoru soustředění) vojsk armády od nepřítele, k zasazení armády do sražení z pochodu může dojít po krátkodobé zastávce k doplnění bojové techniky pohonnými hmotami a k upřesnění úkolů vojskům, nebo bez jakékoli zastávky. Je-li prostor posledního odpočinku vojsk ve vzdálenosti do 100 km od čáry zasazení, zastávka k doplnění pohonných hmot není nutná. Zásoba kilometrů bojové techniky postačuje jak na přesun, tak i na vedení bojové činnosti během prvního dne operace. Např. na jednom velitelsko-štábním cvičení byl prostor odpočinku pro vševojskovou armádu druhého sledu ve vzdálenosti 80–100 km od čáry zasazení a štáb plánoval zasazení armády do sražení bez zastávky k doplnění bojové techniky pohonnými hmotami.

Bude-li poslední prostor odpočinku ve velké vzdálenosti od čáry zasazení, pak je nezbytné vojskům určovat prostor doplnění a poskytnout k němu potřebný čas. Prostory doplnění techniky pohonnými hmotami je účelné určovat co nejbližší čáry zasazení, ale mimo dosah taktických prostředků jaderného napadení nepřítele. Vycházíme-li z dálky působení soudobých taktických jaderných prostředků, vzdálenost těchto prostorů od čáry zasazení může činit 40–60 km.

Zkušenosti cvičení a propočty ukazují, že při přesunu armády na vzdálenost 130–150 km vojska nespotebují více jak jednu náplň nafty a do poloviny náplně benzínu. Takové množství pohonných hmot převáží dopravní prostředky pluků a divizí. Proto k doplnění techniky pohonnými hmotami je možné využít plukovní a divizní tylové prostředky. Jsou-li tyto zásoby v tylových jednotkách pluků a divizí, pak k doplnění bude divize potřebovat asi 5–6 hodin. Ke zkrácení času do-

plnění je účelné začlenit plukovní a divizní čerpací prostředky do praporečnických proudů, dále využít sudy na zádi tanků a kanistry s pohonnými hmotami. V takovém případě netrvá doplnění déle jak tři hodiny a nenaruší organizovaný přesun vojsk na čáru zasazení.

Praxe cvičení dokazuje účelnost této volby vzdálenosti prostorů doplnění i krátkodobé zastávky vojsk v nich nejen k doplnění pohonných hmot, ale i pro to, aby vojska využila zastávky k přesunu a rozvinutí dělostřelectva a raketových vojsk do palebných postavení, k doprůzkumu nepřítele, k upřesnění rozhodnutí a úkolů vojsk.

Organizovanost přesunu, včasnost rozvinování a zasazení armády do sražení z pochodu zabezpečí štáb tím, že stanoví svazkům prvního sledu výchozí čáru, regulační čáry a čáry rozvinutí s určením času jejich průchodu. Praxe cvičení potvrzuje, že výchozí čára musí být v takové vzdálenosti od přední hranice prostoru soustředění (posledního denního odpočinku), která umožňuje vyvést proudy pro pochod. Tomuto požadavku odpovídá vzdálenost 8–10 km, která se rovná hloubce čelního proudu a vzdálenostem mezi praporečnickými proudy. Těmito normami se může štáb řídit i při stanovení regulační čáry v blízkosti přední hranice v prostoru doplnění. Ostatní regulační čáry, jakož i malé zastávky, volí štáb obvykle za každé 2–3 hodiny přesunu.

Vzdálenost čar rozvinutí a zteče při útoku z pochodu může být stejná, jako při útoku vojsk s přesunem z vyčkávacích prostorů. V závislosti na charakteru terénu, čáru rozvinutí do praporečnických proudů obvykle plánujeme ve vzdálenosti 8–12 km a čáru rozvinutí do rotních proudů 4–6 km od předního okraje obrany nepřítele. To zabezpečuje rozvinutí přesunovaných vojsk do rotních proudů mimo dosah palby protitankových řízených střel, děl a tanků pro přímou střelbu a rozvinutí do praporečnických proudů kromě toho i mimo dosah palby hlavního uskupení dělostřelectva ze zakrytých palebných postavení. Čáry zteče (zasazení do boje) určujeme co nejbližší předního okraje obrany, zpravidla za přirozenými kryty, s cílem skrýt vojska před pozorováním nepřítele a chránit je před zničením dělostřelectvem pro přímou střelbu.

Vzhledem k tomu, že za dobu přesunu se může situace podstatně změnit, je účelné určovat pro armádu (divizi) ne jednu, ale dvě čáry zasazení, vzdálené jednu od druhé 10–20 km.

Praxe cvičení a propočty ukazují, že čas na organizaci zasazení armády do sražení z pochodu bude velmi omezený. To vyžaduje zvlášť vysokou operativnost v práci velitele a štábu.

S cílem dosáhnout takové operativnosti praktikovaly štáby různé metody práce. Na velitelsko-štabních cvičeních řešily především takové důležité otázky, jako je volba směru hlavního úderu a úseků průlomů obrany nepřítele, vytvoření uskupení vojsk, určení úkolů na první den operace, způsob přesunu a rozvinutí z pochodu. Štáby potom rozhodnutí velitele armády a úkoly vojskům konkretizovaly a upřesňovaly.

Zvláště pečlivě zabýval se štáb armády získáváním údajů o situaci, nezbytných pro přijetí rozhodnutí, a dále v průběhu přesunu k upřesnění rozhodnutí a úkolů vojskům. Kromě informací ze štábu frontu získával štáb armády údaje o nepříteli, o situaci a činnosti vlastních vojsk, o charakteru terénu (především komunikací a přeprav) od bojujících vojsk v dotyku s nepřítelem přes PVS a skupinu důstojníků vysílaných na štáb armády (nebo divize), která působí v pásmu budoucího zasazení armády do sražení. S obdržetím úkolu k zasazení do sražení organizoval štáb přesun a rozvinutí armádních prostředků speciálního, rádiového a radio-technického průzkumu v blízkosti čáry zasazení.

Určující zásadou pro přijetí rozhodnutí k zasazení armády do sražení v bezjaderné válce bylo věnovat neustálou pozornost úvaze o možnosti použití jaderných zbraní nepřítelem. Proto základ rozhodnutí tvořila varianta vedení bojové činnosti s použitím jaderných zbraní. Spolu s tím štáb počítal, že k zasazení může dojít i s použitím jen konvenčních zbraní. Obsahem rozhodnutí bylo určení objektů k ničení jadernými a chemickými zbraněmi, úkoly raketových vojsk a letectva k jejich použití. Štáb současně pečlivě rozpracoval otázky palebného zabezpečení s použitím konvenčních zbraní. Směr hlavního úderu, pásma útoku divizí a úseky průlomů volil tak, aby odpovídaly v první řadě podmínkám vedení bojové činnosti s použitím jaderných zbraní, ovšem i s přihlédnutím k požadavkům vyplývajícím z charakteru činnosti s použitím jen konvenčních zbraní.

Hlavní metodou práce velitele a štábu armády při přijetí rozhodnutí a doručení úkolů vykonavatelům byla zpravidla metoda souběžné práce oddělení štábu a

podřízených štábů. Velitel přijímal rozhodnutí na mapě v přítomnosti náčelníka štábu, náčelníků operačního oddělení, průzkumu a druhů vojsk, kteří mu pomáhali svými propočty a návrhy. Důstojníci plánovací skupiny operačního oddělení současně rozhodnutí zakreslili na mapu a napsali.

Po zpracování rozhodnutí štáb stanovil úkoly vojskům. Směroví důstojníci za divizemi zpravidla podle mapy, na které bylo formulováno rozhodnutí velitele, připravovali krátká bojová nařízení. Na základě zámyslu rozhodnutí náčelníci druhů vojsk a týlu určovali způsob bojového použití podřízených útvarů a předávali jim úkoly. Při formulování rozhodnutí a zpracování nařízení vojskům štáb využíval dříve zpracované propočty, nálepky na mapy a formalizované dokumenty, což značně urychlovalo práci důstojníků štábu.

K rychlému doručení úkolů vojskům využíval štáb všechny existující linkové, radioreleové a pohyblivé spojovací prostředky (především vrtulníky). Použití rádiového spojení bylo zpravidla omezeno vzhledem k nutnosti zabezpečit utajení; v řadě případů však štáb používal část rádiových prostředků k předávání neodkladných nařízení. Velitelé a štáby svazků a útvarů v podřízenosti armády pracovali souběžně se štábem armády. Podle jednotlivých získaných informací a bojových nařízení ze štábu armády studovali situaci a organizovali útok. Současně s tím veleli přesunovaným vojskům.

Souběžná metoda práce štábů i široké využívání předem připravených propočtů a formalizovaných dokumentů se plně osvědčily v průběhu cvičení a umožnily o 30–40 % zkrátit čas, potřebný na zpracování rozhodnutí a stanovení úkolů vojskům. Na přijetí rozhodnutí a rozpracování bojových nařízení štáb armády zpravidla nepotřeboval více jak 3–4 hod., na jejich předání podřízeným vojskům 1–2 hod.

Zpracování rozhodnutí velitele a plánování operace (souběžně se stanovením úkolů a prací podřízených štábů) trvalo 6–8 hodin. Nejméně 6–8 hodin potřebovali velitelé divizí, pluků a praporů (oddílů) na organizaci zasazení podřízených vojsk do boje, na vyslání (změnu úkolů) průzkumných skupin, předstunutých odřadů, předvojí a odřadů zabezpečení pohybu.

Z toho vyplývá, že práce na organizaci zasazení vojsk do sražení z pochodu na

všech stupních velení armády trvala 9 až 12 hodin. To znamená, že hlavní opatření byla splněna v průběhu jednoho denního odpočinku. Praxe cvičení a propočty tedy

potvrdily možnost organizovat zasazení armády do sražení z pochodu během 18 až 23 hodin po obdržení úkolu, tj. v rozmezí jednoho dne.

Útočné uskupení vojsk, v souladu se zámyslem velitele armády, vznikalo v průběhu přesunu.

Vojska prvního sledu armády z posledního prostoru denního odpočinku přesunovala se v pochodové sestavě, která maximálně odpovídala zámyslu zasazení do sražení. Vpředu a na bocích se přesunovaly průzkumné skupiny divizí a pluků. Ihned za průzkumem na každé ose přesunu obvykle postupovaly odřady zabezpečení pohybu a předvoje čelních pluků.

Jestliže se přesunovaly v období přeskupení dělostřelecké a minometné útvary po samostatných osách přesunu v sestavě dělostřeleckých svazků, potom v předposledním nebo posledním prostoru denního odpočinku začleňovaly se do proudů těch vševojskových svazků, kterým byly podle rozhodnutí podřízeny.

V případě nutnosti (zvláště při nestálé situaci na frontě působících svazků) vysílal štáb na důležité směry předsunuté odřady v hodnotě od praporu do pluku k obsazení a udržení do příchodu hlavních sil výhodných čar a prostorů k zasazení vojsk do sražení.

Za předvojem se přesunovaly raketové a dělostřelecké útvary a jednotky a dále prostředky PVO. Nezdržovaly se v prostorech doplnění a 3—4 hodiny do zasazení do sražení vycházely od svých palebných postavení. Za raketovým vojskem a dělostřelectvem se přesunovaly motostřelecké a tankové pluky, předurčené k útoku z pochodu v prvních sledech divizí, útvary a jednotky speciálních vojsk; potom první sledy týlu divizí a pluky druhých sledů, druhé sledy divizních týlů a útvary armádního týlu.

Protitankové zálohy divizí se přesunovaly rovněž mezi předvoji a hlavními silami divizí na ohroženém směru. Armádní protitankové zálohy se přesunovaly obvykle po armádní ose přesunu nebo v proudech prvního sledu v pohotovosti zabezpečit jejich rozvinutí a nedopustit průlom tanků nepřítele do hloubky operační sestavy armády. Divize druhého sledu zahajovala přesun po přechodu vojsk prvního sledu do útoku. V některých případech může být ve vzdálenosti 1—2 denního přesunu za prvním sledem armády.

Nejvýhodnějším časem k zasazení vojsk do sražení z pochodu je ráno. V takovém případě jak přesun k nepříteli, tak rozvi-

nutí vojsk budou probíhat v tmavé části dne, což napomáhá dosažení utajení přesunu a překvapení zahájení útoku. Na velitelsko-štabních cvičeních byl začátek zasazení armády do sražení určován tak, aby před ním byly 2—3 hodiny světlého času k doprůzkumu nepřítele a upřesnění úkolů raketovému vojsku a dělostřelectvu. Svazky v přímém dotyku s nepřítelem musí vést aktivní činnost, ovládnout čáry zasazení vojsk armády do sražení a pevně je držet nebo rozvíjet útok a zabezpečit tak výhodné podmínky pro přicházející svazky armády.

Palebnou přípravu zasazení je účelné zahajovat při příchodu pluků prvního sledu k čáře rozvinutí vojsk do praporů proudů, po vlastních jaderných úderech. Délka trvání činí 35—45 minut. Délka trvání a intenzita palebné přípravy závisí na charakteru nepřátelské obrany, na množství armádního dělostřelectva a munice.

Za příznivých podmínek, kdy prostředky jaderného napadení a dělostřelecké uskupení nepřítele budou zničeny jadernými zbraněmi a značně zeslabeny, délka trvání palebné přípravy (náletu) může být kratší — do 10—15 minut. Proto je účelnější začínat ji s příchodem vojsk k pásmu účinné palby protitankových prostředků, tj. ve vzdálenosti do 3 km od nepřítele.

Raketové vojsko v bezjaderném období války musí být neustále v pohotovosti k zahájení jaderných úderů. V jaderné válce spolu s letectvem uskutečňuje jaderné a chemické údery na objekty, dříve naplánované a upřesněné na základě doprůzkumu.

Pro konkrétní plánování a účinné uskutečnění jaderných úderů a rovněž palebné přípravy nabývá zvláštní význam doprůzkum nepřítele bezprostředně před zasazením armády do sražení. Síly a prostředky průzkumu armády však nedokáží v omezeném čase splnit celý objem průzkumných úkolů. Hlavním prostředkem včasného získání průzkumných údajů stává se vzdušný průzkum.

Zkušenosti cvičení ukazují, že je účelné provádět vzdušný průzkum tak, aby štáb získal upřesněné průzkumné údaje 1—2 hodiny do zahájení jaderných úderů a začátku palebné přípravy. To dává možnost upřesnit objekty napadení jadernými

zbraněmi a úkoly dělostřelectva v období palébné přípravy.

Způsob bezprostředního zasazení svazků armády do sražení závisí na vzniklé situaci. Předsumuté odřady svazků prvního sledu armády (jestliže je armáda vysílá) a předvoje mohou obsazovat čáry zasazení a udržet je do příchodu hlavních sil svých divízi. V příznivé situaci, aniž čekají na úplné rozvinutí raketového vojska, dělostřelectva a na příchod hlavních sil divízi, přecházejí do útoku a vytvářejí výhodnější podmínky pro zasazení hlav-

ních sil z pochodu v předbojových sestavách nebo v proudech.

V případech, kdy vpředu působící svazky pevně drží čáry, předurčené pro zasazení armády do sražení, mohou se předvoje k utajení příchodu divízi na frontu zastavit na čáře rozvinutí do praporečnických proudů do příchodu hlavních sil divízi a potom spolu s nimi se přesunovat na své čáry zasazení.

V určený čas („Č“) nebo podle pohotovosti divízi přecházejí vojska prvního sledu do útoku.

Velení vojskům při jejich přesunu a rozvinutí k zasazení do sražení z pochodu se uskutečňovalo na cvičeních podle zásady „na sebe“, neboť při něm vznikaly výhodnější podmínky pro rychlé získání údajů o situaci a pro upřesnění úkolů vojskům na přesunu. Ještě před vyjitím vojsk armády do prostoru posledního deního odpočinku rozvinul štáb PVS v čele s prvním zástupcem velitele ve vzdálenosti 10–20 km od čáry zasazení do sražení. PVS armády, které bylo tak mimo dosah palby dělostřelectva nepřítele, mělo spolehlivé spojení se svazky, které bojovaly vpředu, s armádními průzkumnými prostředky a v pozdější době s předsumutými odřady a předvoji divízi prvního sledu armády. Pevné spojení mezi VS a PVS umožňovalo předávat na VS údaje o situaci, nezbytné pro přijetí rozhodnutí velitele armády.

Po přijetí rozhodnutí a doručení bojových úkolů vojskům velitel armády s náčelníky hlavních oddělení štábu a druhý vojsk přemísťoval se z prostoru soustředění armády na PVS.

V závislosti na situaci přesunovalo se VS armády současně s hlavními silami nebo zůstávalo v prostoru soustředění k velení přesunujícím se vojskům do té doby, dokud velitel armády nepřijel na PVS. Potom se přemísťovalo do prostoru, vzdáleného 40–60 km od čáry dotyku, mimo dosah taktických jaderných prostředků nepřítele.

PVS divízi prvního sledu v čele se zástupcem velitele divíze přesunovala se k čáře zasazení do sražení současně s PVS armády nebo hned za ní. Rozvínovala se utajeně ve vzdálenosti 3–5 km od čáry dotyku, zpravidla mimo dosah

palby dělostřelectva a tanků nepřítele, vyčleněných k vedení palby přímou střelbou. Přemístění velitelů divízi z prostoru soustředění na svá PVS začínalo ihned po přijetí jejich rozhodnutí na mapě a stanovení úkolů útvarům, obvykle do zahájení přesunu vojsk.

VS divízi se přesunovala současně s pluky prvního sledu, postupně se rozvínovala v prostorech doplnění PHM a v blízkosti čáry zasazení do sražení. PVS armády a divízi se rozvínovala a činnost velitelů svazků a útvarů v terénu k upřesnění jejich rozhodnutí a úkolů vojskům probíhala pod ochranou vpředu bojujících vojsk, předsumutých odřadů a předvoji divízi prvního sledu.

Hovoříme-li o prostředcích velení armády, pak dosavadní rádiové stanice vojsk mají nedostatečný dosah, nejsou přizpůsobeny pro práci za přesunu a mají slabou ochranu před rušením; kromě toho jen jedna letka vrtulníků v armádě nezabezpečuje potřeby spojení.

Štáby věnovaly v práci značnou pozornost pořádkové službě a regulaci pohybu. Jejich význam při zasazení vojsk do sražení z pochodu je neobvykle velký a jejich organizace velmi složitá. Zkušenosti cvičení ukázaly, že počty organických komunikačních pořádkových útvarů a jednotek regulace pohybu k plnění úkolů pořádkové služby v těchto podmínkách jsou nedostatečné. Proto bylo pravidlem vyčlenovat motostřelecké jednotky od pluků druhých sledů v hodnotě do jednoho motostřeleckého praporu na 1–2 osy přesunu. Komunikační pořádkové prapory používal štáb armády k plnění úkolů pořádkové služby na armádní ose přesunu a na obtížných úsecích ostatních os přesunu.

Použití raketového vojska a dělostřelectva

Zvláštní význam pro včasné a účinné použití raketového vojska a dělostřelectva armády má organizace souběžné práce ná-

čelníka a štábu RVD se vševojskovým štábem a podřízenými svazky a útvary. Přitom může být velmi užitečná síťová meto-

da, která umožňuje dobře využít omezeného času.

Taková metodika, prověřená na několika velitelsko-štabních cvičeních, zabezpečuje plánovat použití RVD ve velmi krátkých lhůtách.

Základem plánování použití RVD armády je rozhodnutí velitele armády a směrnicí frontu. Front obvykle určuje všeobecné úkoly raketovým vojskům armády a množství vyčleněné munice na operaci, určuje objekty ničení pro frontové a strategické jaderné prostředky v pásmu činnosti armády, upřesňuje jaké objekty musí umlčovat prostředky armády podle plánu frontu. V těchto podmínkách nebude však front schopný určovat úkoly všem raketovým svazkům a útvarům v takovém rozsahu. Proto může vzniknout situace, že armáda a divize budou samostatně určovat nebo upřesňovat objekty ničení a v souladu s tím vést zesílený průzkum všemi prostředky, které mají k dispozici. V takovém případě bývá armáda posílána prostředky vzdušného průzkumu, které budou plnit úkoly na směrech činnosti jejich hlavních uskupení.

K získávání průzkumných informací z různých zdrojů (v tom i z paluby letounu) a jejich zpracování vytváří se ve štábu armády speciální středisko, v jehož složení mimo důstojníků průzkumného a operačního oddělení je i náčelník průzkumu štábu RVD. V divizích a raketové brigádě organizují se místa pro zpracování průzkumných informací, vybavená rádiovým přijímačem R-313 a rovněž souborem nezbytných tabulek a formalizovaných dokumentů pro příjem hlášení z paluby letounu.

Své zvláštnosti má i plánování hromadného úderu, neboť při určování objektů ničení (zejména pro oddíly taktických raket) je nevyhnutelná určitá decentralizace. Samotný hromadný jaderný úder bude časově delší, neboť může sestávat z několika postupných skupinových i jednotlivých úderů. To vyplývá jednak ze složitosti rychle se měnící situace před zasažením armády do sražení a z nedostatku nezbytných průzkumných údajů k určení objektů ničení armádě na stupni frontového velení, jednak z nemožnosti současného přesunu svazků armády.

Grafikon přípravy a provedení hromadného jaderného úderu sestává se na frontu; v armádě se nerozpracovává. Ze zkušeností cvičení však vyplývá, že i na armádě je nutné mít dokument, který by ulehčoval cílevědomou přípravu raketových vojsk k účasti v hromadném úderu v těsné součinnosti s frontovými prostředky. Ten by měl obsahovat:

— způsob přesunu a rozvinutí raketových vojsk a rovněž narůstání stupňů jejich pohotovosti,

— přísun připravených raket do palubných baterií a určení objektů ničení pro ně,

— pořadí raketových úderů prostředky armády v součinnosti s frontovými raketovými svazky a letectvem,

— organizaci průzkumu (doprůzkumu) ničených objektů a způsob upřesnění jejich souřadnic.

Podobný dokument, sestavený v podobě grafikonu, dává názorný přehled o přípravě raketových vojsk k účasti v hromadném úderu, dává možnost náčelníku a štábu RVD armády přesně uskutečňovat kontrolu jejich přesunu, narůstání stupňů pohotovosti a velet raketovým útvarům při plnění jejich úkolů.

Ze zvláštností podmínek při zasazení armády do sražení z pochodu vyplývají také zvláštnosti velení RVD.

Za prvé — úderná uskupení armády budou se vytvářet bezprostředně v průběhu přesunu a rozvíjení vojsk k vedení útoku. Proto ještě před zahájením pochodu je nutné předvídat takové rozdělení útvarů RVD, které by vyloučilo složitý manévry a zabezpečilo včasné jejich rozvinutí.

Za druhé — armáda může být posílána svazky (útvary), které vedou bojovou činnost v pásmu jejího zasazení do sražení. Proto je nutné předem všechno připravit k rychlé organizaci velení přicházejícím útvarům RVD a k součinnosti se svazky, které byly armádě podřízeny.

Uvažujeme-li o tom, že při velení RVD v těchto podmínkách je třeba současně řešit takové složité otázky, jako organizaci jejich přesunu, rozvíjení a provedení úderů, pak zvláštní význam nabývá racionální rozdělení důstojníků štábu RVD a oddělení raketového a dělostřeleckého vyzbrojování mezi PVS, VS a TVS. Nejúčelnější podle zkušeností je, aby v období plánování operace byla na VS spolu s náčelníkem RVD většina příslušníků štábu RVD a oddělení raketového a dělostřeleckého vyzbrojování. Po rozpracování plánu bojového použití RVD postačí ponechat v plánovací skupině dva důstojníky štábu (ke zhodnocení plánovaných raketových úderů, ke snímání souřadnic a jejich předávání směrovým důstojníkům). Ve velitelské skupině je třeba mít nejméně čtyři příslušníky štábu podle zásady jeden směrový důstojník na 1–2 divize (v tom i dělostřeleckou) a na raketovou brigádu. Na PVS musí být zástupce NS RVD armády a rovněž jeden

důstojník raketového a dělostřeleckého vyzbrojování. Po odchodu velitele armády na PVS (po doručení úkolů vojskům) odchází rovněž náčelník RVD armády se 4–5 důstojníky; náčelník štábu se třemi důstojníky zůstává na VS.

Nejlepším způsobem doručení úkolů raketové brigádě a pohyblivé raketové technické základny je vyslání směrových důstojníků na vrtulnících s bojovými nařízeními, zpracovanými na mapě.

K zabezpečení včasného zahájení úderů je účelné přesunovat raketovou brigádu, pohyblivou raketovou technickou základnu a oddíly taktických raket na úroveň čelních útvarů vševojskových svazků prvního sledu armády na těch směrech, kde budou nejpravděpodobněji použity.

Tak jak raketová brigáda přichází na vzdálenost, která umožňuje ničit nepřátelské objekty, její oddíly musí být ve stálé bojové pohotovosti k rozvinutí z pochodu a k zahájení úderů. Přitom na všech odpalovacích zařízeních musí být připraveny rakety.

Protože v průběhu pochodu je prakticky nemožné předem přesně určit čas a místo pravděpodobného rozvinutí raketových vojsk pro zahájení úderu, stává se vážným problémem včasná volba a příprava palebných postavení. Rozhodnutí k zahájení hromadného (skupinového) jaderného hromadného úderu při zasazení armády do sražení z pochodu může být přijato jen po získání dostatečně přesných

a podrobných průzkumných údajů a proti-stojícím uskupení nepříteli a to vyžaduje svůj určitý čas. Jestliže např. rozhodnutí k zasazení armády do sražení přijal velitel fronty 5–6 hod. předem, pak rozhodnutí k provedení hromadného (skupinového) jaderného úderu může přijmout o 2 až 3 hodiny později. Raketová brigáda armády (s přihlédnutím ke ztrátě času na stupni armáda) bude mít k dispozici na rozvinutí a přípravu k jaderným úderům jen tolik času, kolik vyžadují technické normy. Z toho vyplývá nutnost zabezpečit rozvíjení oddílů operačně taktických raket doslova z chodu, s minimální ztrátou času na volbu a zaujetí palebných postavení i na přípravu raket k odpálení. Proto je možné počítat s tím, že veškeré práce k připojení palebných postavení (s udáním orientačních směrů dělostřeleckým gyrokompasem) budou plnit síly palebných baterií. Obsahem rekognoskačních skupin raketových oddílů, vyslaných po obdržení rozkazu (signálu) k rozvinutí, musí být jen průzkum postavení palebných baterií, míst rozmístění VS oddílu, raketové technické čety a cest příjezdu k nim. K urychlení práce rekognoskačních skupin je účelné používat vrtulníky, které umožní v nejkratší lhůtě prohlédnout prostory určené pro rozvinutí oddílů.

Pokud se týče raketových oddílů divizí, za příznivých podmínek, kdy bojové úkoly těmto divizím jsou stanoveny ještě ve značné vzdálenosti od nepříteli, mají dostatek času na přípravu úderů.

V podmínkách, kdy divize přicházejí k čáře rozvinutí v různou dobu, jejich palebné zabezpečení plánují samostatně štáby RVD divizí. Armáda plánuje činnost dělostřelectva jen na směru hlavního úderu. Vzhledem k omezenému času není možné přibírat k tomuto úkolu dělostřelectvo divizí druhého sledu.

Např. tanková armáda má ve svém složení jen houfnicové dělostřelectvo s dálkou střelby do 15 km, což podstatně omezuje její možnosti v boji s taktickými jadernými prostředky a dělostřelectvem nepříteli. Proto je třeba ji zesílit, v první řadě dalekonosným kanónovým a rovněž stíhacím protitankovým dělostřelectvem.

Ke zkrácení času na rozvinutí a přípravu palby pro podporu útvarů prvního sledu je nutné dělostřelectvo přesunovat v čele proudů pluků prvního sledu v uskupení, které odpovídá rozhodnutí velitelů divizí. V takovém případě jeho rozvinutí z pochodu vyžaduje 30–40 minut.

Při činnosti svazků na široké frontě se nevytváří armádní dělostřelecká skupina. Z posilového dělostřelectva se organizují dělostřelecké skupiny pro boj s taktickými jadernými prostředky a samohybným dělostřelectvem nepříteli a rovněž k plnění jiných úkolů k zabezpečení rozvinutí útvarů prvního sledu.

V situaci, kdy je nepřítel oslaben hromadným úderem nebo kdy nejsou dostatečně průzkumné údaje o jeho uskupení, palebné zabezpečení se uskutečňuje mohutným palebným přepadem, který začíná současně s příchodem útočících útvarů (jednotek) do pásma palby protitankových prostředků nepříteli. Délka trvání takového přepadu (v závislosti na rychlosti přesunu vlastních vojsk) může činit 15–20 minut; dělostřelectvo může spotřebovat 0,4–0,5 pp munice.

Upraveno ze sovětského tisku

Tendence rozvoje dělostřelectva a způsobů jeho použití

Objevení raketové jaderné zbraně vynutilo si přehodnotit úlohu a místo konvenčních druhů výzbroje, včetně dělostřelectva, v příští možné válce.

Zprvu se předpokládalo, že raketová jaderná zbraň spolehlivě splní veškeré úlohy, kladené dříve na dělostřelectvo. Proto v polovině padesátých let bylo možno pozorovat v mnohých státech určité snižování významu hlavního dělostřelectva, což se odrazilo ve zmenšování počtů dělostřeleckých útvarů a jednotek v organizační struktuře armád. Zvláště zřetelně se to projevilo v USA, které přistoupily ve velkém měřítku k vybavení armády operačně taktickými a taktickými zbraněmi.

Avšak již začátkem šedesátých let na základě zevšeobecnění zkušeností z mnoha cvičení, dále výsledků velkého množství zkoušek raketových jaderných zbraní, bylo konstatováno, že v podmínkách vysoce manévrové bojové činnosti s rychle se měnící situací je použití této zbraně sice účelné, ale vzhledem k poměrně velké době potřebné k přípravě a uskutečnění raketového jaderného úderu někdy i nemožné. Kromě toho ohromná potenciální ničivá síla jaderné zbraně je mnohdy k ničení objektu zbytečná a pro vlastní vojska nebezpečná.

Při tom hlavně dělostřelectvo může tříštivotrhavou municí s úspěchem ničit jednotlivé cíle malých rozměrů, které zů-

staly po jaderném úderu zachovány, vést boj s dělostřelectvem, přehradné palby a plnit celou řadu dalších, jemu vlastních palebných úkolů, spojených s přímou podporou pozemních vojsk. Zvláště velký význam má konvenční dělostřelectvo při ničení cílů (objektů), rozmístěných v bezprostřední blízkosti vlastních vojsk, neboť se vždy nepodaří využívat k tomu jadernou zbraň, má-li být dodržena bezpečnost. Kromě toho mnozí zahraniční odborníci vyjadřují názor, že zmenšení mohutnosti a rozměrů jaderných náloží až na ráže obvyklé dělostřelecké techniky dovoluje přeměnit hlavní dělostřelectvo na univerzální prostředek, schopný řešit různé úkoly jak jadernou, tak i konvenční municí.

Zahraniční vojenští odborníci, porovnávající možnosti taktických raket a dělostřeleckých zbraní, uvádějí řadu předností děl, zejména srovnatelně nízkou cenu, která dovoluje vyzbrojovat jimi vojska ve značně větší míře, jednoduchost techniky, která ulehčuje a urychluje proces přípravy obsluh, přípravu k zahájení palby dělostřelectva, vyžadující o mnoho méně času, než příprava k odpálení raket, přičemž se dosahuje větší přesnosti střelby.

Vzrůst úlohy dělostřelectva v USA a ostatních státech NATO ovlivnil také přechod ke známé strategii „pružné reakce“. V důsledku toho se počala věnovat větší pozornost konvenčním prostředkům ničení, vhodným k vedení války jak s použitím, tak i bez použití jaderných zbraní.

Zdokonalování dělostřelecké výzbroje

Na rozvoj vojskového dělostřelectva měla vliv celková tendence ke všeobecnému zvýšení manévrovatelnosti obrněných a mechanizovaných útvarů (jednotek), ale i nutnost vedení bojové činnosti v devastovaných prostorech a v zamořeném terénu.

Takovým názorům plně odpovídá podle názorů vojenských odborníků NATO dělostřelectvo samohybné. V současné době tvoří toto dělostřelectvo základ vojskového dělostřelectva hlavních kapitalistických států. Např. dělostřelecké útvary a jednotky obrněných a mechanizovaných divizí USA a NSR se dnes vyzbrojují pouze samohybným dělostřelectvem.

K základním charakteristikám těchto systémů patří otáčivá věž, zabezpečující kruhový výstřel při náměru do 75°, děla 105 a 155 mm se zlepšenými balistickými vlastnostmi, využívání pancíře z hliníkových slitin, použití účinných zařízení k větrání hlavně a brzdovratného zařízení, srovnatelně vysoké rychlosti přesunu (do 50–60 km/h), velký akční dosah, způsobilost překonávání vodní překážky plováním, možnost přepravy vzduchem.

Na rozdíl od starých typů, mají nová samohybná děla speciální unifikované podvozky. Několikrát se zvětšila vezební zásoba munice. Ve srovnání s taženým dělostřelectvem se vyznačují vyššími manévrovacími možnostmi, mají lepší podmínky k manévru palbou a kromě toho vyžadují méně času k přechodu z pochoďové polohy do bojové a naopak. Doba pohybu samohybných děl v palebných postaveních je 2–4 násobně menší než u tažených děl. Jejich vybavení vzhledem k protiatomové ochraně umožňuje jim překonávat radioaktivně zamořené úseky terénu.

Hodnotíme-li používání samohybného dělostřelectva v průběhu Velké vlastenecké války, je třeba si uvědomit, že samohybná děla v té době byla využívána hlavně jako doprovodná děla pěchoty a tanků. Větší část svých úkolů plnila přímou střelbou. Omezené možnosti manévru drahou letu střely, nízké palebné možnosti, srovnatelně menší vezební zásoba munice a řada dalších konstrukčních nedostatků samohybných děl nedovolila používat je masově ke střelbě ze zakrytých palebných postavení.

Současné samohybné dělostřelectvo pravděpodobného nepřítele není určeno ke zdvojování tanků, i když je schopno zvětšit jejich bojovou sílu tím hlavním, čím se rozhoduje soudobý boj — mohutnou pohyblivou, manévrovou a přesnou palbou.

S ohledem na lepší manévr drahou letu střely ve vertikální rovině efektivnost palby samohybného dělostřelectva při srovnání s děly tanků značně vzrůstá a to zejména při plnění různých palebných úkolů, převyšujících dálku přímého výstřelu. Proto se samohybné dělostřelectvo počítá za neoddelitelnou část soudobých tankových a mechanizovaných vojsk.

Předpokládá se, že jeho další zdokonalování půjde cestou plného využití výsledků vojenské vědy a nových konstrukčních řešení s cílem maximálně zvětšit palebnou sílu a zlepšit mobilnost samohybných terénů.

V posledních letech se určitá pozornost věnuje zlepšení taktickotechnických parametrů i u **taženého dělostřelectva**. Je to způsobeno hlavně tím, že tažená děla nacházejí široké uplatnění i při plnění úkolů v boji v těžko dostupném terénu (hory, močály, apod.). Základem polního dělostřelectva, které USA používají v Jižním Vietnamu, tvoří většinou 105 mm tažené houfnice (až 75 %). Proto ne náhodou se v USA i mnohých dalších státech spolu se samohybnou verzí rozpracovávají nové typy tažených děl, aby se jimi nahradily typy zastaralé a již nevyhovující. Např. místo 105 mm houfnice M 101 A1 plánují Američané zavést do výzbroje dokonalejší dělo téže ráže, jehož váha je o 0,8 tun nižší a dostřel větší o 4 km. Zvýšení pohyblivosti taženého dělostřelectva se předpokládá dosáhnout jednak širokým využíváním vrtulníků k jejich přípravě (ve Vietnamu se k přemístění do nových palebných postavení 105 a 155 mm houfnic s obsluhou a municí využívají dopravní vrtulníky typu „Létařiči jeřáb“ CN-54 apod. — podle „Army Digest“, červenec 1967) a jednak sestrojením děl s pomocným pohonem (na rozdíl od normálních děl je u těchto děl s pomocným pohonem namontován motor s převodem, který uvádí do pohybu podvozek děla).

Zvětšit dostřel děl je možné podle názorů mnohých vojenských odborníků využitím prachových náplní (dovolují zvýšit počáteční rychlost a tím dostřel), případně sestrojením granátů s kombinovaným pohonem (granát-raketa). Předběžné výzkumy ukazují, že tyto granáty umožňují zvětšit dálku střelby ve srovnání s klasickými 1,5–2krát. Např. v USA při střelbách z lehkého 115 mm děla (celková váha okolo 1,5 tuny) byla dosažena s těmito střelami dálka 16 km.

Aktuální je také problém **zvvyšování kadence** (rychlosti střelby) a **manévru pal-**

bou, zvláště při střelbě z děl velké ráže, u kterých je příprava ke střelbě spojena s určitými těžkostmi. V těchto případech najdou široké uplatnění různé mechanismy a zlepšení ulehčující nabíjení děl, rychlejší zamíření při přenosech palby apod.

Za důležitou tendenci je nutné považovat další **rozvoj polního reaktivního dělostřelectva**, jehož prvenství v masovém použití náleží bezpochyby Sovětské armádě. Velká vlastenecká válka přesvědčivě ukázala sílu a životaschopnost tohoto druhu výzbroje. Sovětská vícehlavňová reaktivní děla také rozhodujícím způsobem ovlivnila rozvoj reaktivní techniky v jiných státech.

V současné době si reaktivní dělostřelectvo již získalo ve vojenských značnou autoritu, založenou především na jeho schopnosti vést palbu salvami střel s velkým tříštivotrhavým účinkem. Ke zničení a umlčování živé síly nepřítele a jeho palebných prostředků, umístěných přímo mimo úkryty a soustředěných na poměrně omezené ploše, nemá reaktivní dělostřelectvo mezi ostatními druhy a typy konvenčního dělostřelectva konkurenci. Z hlediska možností dalšího rozvoje je nutné vidět, že tento druh zbraní je teprve na počátku svých možností a má budoucnost.

Nasvědčuje tomu i tendence růstu úkolů, které plní reaktivní dělostřelectvo. V armádě NSR např. byl přijat do výzbroje 36tlavňový raketomet s délkou střelby 15 km, umožňující pomocí speciálních střel minování terénu a kromě toho vést i účinný boj s tanky.

V poslední době je možné v zahraničních armádách pozorovat i rozvoj **minometů**. Minomety mají vysokou taktickou pohyblivost a dostatečnou mohutnost palby, jsou laciné a výrobně jednoduché. Jednoduchost jejich obsluhy a velká různorodost řešených palebných úkolů (podmíněná dalším zdokonalováním vlastní konstrukce minometů a jejich munice) udržují jejich úlohu a význam z minulé války. Stejně jako u rýhovaných děl se konstruuji minomety na samohybném podvozku.

Po zkušenostech z války ve Vietnamu došli vojenští odborníci USA k závěru, že poměrně velká váha a rozměry amerických minometů ztěžují jejich bojové použití v džungli. Dělalí proto opatření k jejich výměně za typy lehčí a vyvíjejí nový 107 mm minomet o váze dvakrát menší než současný 106,7 mm praporeční minomet.

Minomety najdou široké uplatnění i v dnešních podmínkách při bojové činnosti v horském, lesnatém a bažinatém terénu, v zimě a při jarních oblevách.

Tendence hromadného používání tanků, bojových vozidel pěchoty a obrněných transportérů v soudobé operaci si vynutila **přizpůsobit veškerá děla polního dělostřelectva v první řadě k vedení protitankového boje**. Toho se dosahuje v té či oné míře zavedením podkaliberních nebo kumulativních střel do jejich palebných průměrů.

Objevil se nový prostředek boje s tanky, protitankové řízené střely (PTRS), které se též podílejí na různorodosti dělostřelectva. Myšlenka jejich sestrojení se zrodila již na konci druhé světové války. V té době již existovaly potřebné vědeckotechnické předpoklady k její realizaci. Byl to zejména reaktivní motor, kumulativní bojová část (která našla široké uplatnění u protitankových zbraní typu PANZERFAUST) a systém dálkového řízení. Spojit tyto tři prvky se neúspěšně pokoušeli němečtí fašističtí konstruktéři v experimentálních střelách typu ROT-KÄPCHEN a X-4. Přesto myšlenka vytvoření PTRS se ukázala jako dobrá a byla realizována až v poválečném období.

V současné době se ve vyspělých státech věnuje velká pozornost dalšímu rozpracování PTRS, které jsou vesměs uznávány za vysoce efektivní prostředek boje s obrněnými cíli a je známo již několik desítek zavedených typů. Všeobecně uznání získaly pro svoje bojové vlastnosti, které je zvýhodňují před ostatními druhy protitankových zbraní (velká průbojnost při vysoké pravděpodobnosti zásahu pohybujících se cílů, velký dosah účinné délky ničení atd.).

V mnoha kapitalistických státech se objevila nová tendence, dát PTRS schopnost k použití nezávisle na podmínkách pozorování, tzn. s automatizovaným systémem řízení a se samonaváděcími hlavicemi.

Protitankové dělostřelectvo, které hrálo v minulé válce neobyčejně důležitou úlohu v boji s tanky, neztrácí svůj význam ani v současnosti. Poválečné období bylo charakterizováno především úsilím zvýšit průbojnost střel cestou zvyšování ráže a počáteční rychlosti střely. Avšak to není jediná a nejlepší cesta, neboť vede ke vzrůstu váhy protitankových děl a tím ke snížení jejich manévrových vlastností. Problém je však řešitelný sestrojením nových druhů munice [typu pancéřových podkaliberních střel], proti nimž je obrana značně ztěžena.

Velká pozornost je věnována problému **zvětšení délky přímého výstřelu**. Z minulé války je známa situace sovětských baterií 57 a 76 mm kanónů, když

byly do výzbroje tanků a samohybných děl německé fašistické armády zavedeny 88 mm kanóny s dálkou přímého výstřelu značně větší než u uvedených děl. V důsledku toho byly nuceny jednotky protitankového dělostřelectva v průběhu boje přejít k novým specifickým taktickým zásadám („palebné pytle“, „léčky“, „provokující děla“ apod.), aby si pro sebe vytvořily výhodné podmínky k ničení německých tanků. Technické těžkosti této problematiky jsou všeobecně známy. Bylo zásadou, že protitankový kanón musí převyšovat svého hlavního protivníka (tank) v délce přímého výstřelu o takovou hodnotu, která by mu dovolila uskutečnit 1 až 2 výstřely na útočící tank ještě do doby, než se tank přiblíží na dálku přímého výstřelu svého děla.

Rozbor možného charakteru soudobého boje ukazuje, že úloha protitankového dělostřelectva se v systému protitankové obrany vojsk, nehledě na existenci PTRS, nezmenšila. Naopak je možné pozorovat tendenci zdokonalování současných a vyvíjení nových typů protitankových děl, které mají zvětšenou dálku přímého výstřelu a vysokou manévrovost na bojišti a které mohou vést bojovou činnost v zamořeném terénu a chránit obsluhu před střepinami z ručních zbraní. Takové dělostřelectvo musí být mohutné a silné i organizačně, neboť jen tak může úspěšně obstát proti hromadným útokům tanků, tak jak tomu bylo v době Velké vlastenecké války.

Velení dělostřelectvu a řízení jeho palby

V současných podmínkách se na bojišti objevily nové, velmi důležité cíle [taktické prostředky jaderného napadení, různé systémy protitankových řízených střel, radiolokační stanice a další technické prostředky]. Většina z nich se vyznačuje vysokou pohyblivostí a odolností (pancéřováním).

Jejich objevení se vyvolalo úsilí o další zdokonalování způsobů velení dělostřelectvu a řízení palby zkracováním lhůt pohotovosti k zahájení překvapivé a přesné palby. Úspěšný boj s takovými cíli je možný pouze v případě, bude-li vybavení a technické prostředky dělostřelectvého průzkumu plně odpovídat potřebným požadavkům. Proto je pochopitelné zaměření vědeckého úsilí na zdokonalování existujících a vývoj nových prostředků průzkumu, které by zabezpečily vysokou spolehlivost a věrohodnost průzkumných údajů.

Při zjišťování prostředků jaderného napadení, samohybných dělostřelectvých ba-

terí a jiných cílů při boji s taktickými prostředky jaderného napadení, samohybným dělostřelectvem a soudobými tanky si vyžádaly konstruovat a zavádět nové druhy munice se zvětšenou průbojností a trhavým ničivým účinkem. Tento problém se v mnohých kapitalistických státech řeší v zásadě dvěma způsoby. Jednak sestrojením a využíváním munice s účinnější výbušninou a zápalnými látkami s dokonalejšími zapalovači, jednak zkonstruováním dělostřelectvých jaderných granátů, jejichž plocha ničení mnohonásobně převyšuje plochu ničení klasických dělostřelectvých granátů. V současné době mají v armádě USA ve výzbroji houfnicové jaderné granáty pro děla ráže 155 a 203,2 mm. Probíhá vývoj jaderného granátu pro 175 mm kanón (podle „Vojennýj zaruběžnik“, 1966, čís. 4, 5).

Potřeba úspěšného vyřešení uvedených problémů je podmíněna tím, že **hlavnové dělostřelectvo, nhlledě na přítomnost jaderných zbraní, zůstane a ještě dlouhou dobu bude sloužit jako jeden z hlavních palebných prostředků pozemních vojsk**. Proto neudivuje, že v současné době organizace dělostřelectva v mnohých státech je podobná jako před zavedením raketových jaderných zbraní do výzbroje. Vyzbrojení dělostřelectva samohybnými děly a využívání munice se zvětšeným účinkem ve značné míře zvýší jeho manévrovost a mohutnost úderů, což mimořádně ovlivní nejen vlastní bojové použití dělostřelectva, ale i činnost vojsk vcelku.

terí a jiných cílů v hloubce obrany protivníka se budou dále rozvíjet a široce využívat prostředky **vzdušného průzkumu**, včetně bezpilotních letounů. Pouze s jejich pomocí je možný efektivní průzkum do větší hloubky, opravování palby dělostřelectva a kontrola jejich výsledků. V perspektivě neztrácí svůj význam ani prostředky radiotechnického a zvukoměrného průzkumu, zvláště při činnosti v noci a jiných podmínkách snížené viditelnosti.

V soudobé válce, kdy bojová činnost bude probíhat ve vysokém tempu, bude při velení dělostřelectvu a řízení palby rozhodující **faktor času**. Jakékoliv zdržení při rozhodování o úderu může způsobit, že nás protivník předejde v zahájení palby. Spolu s tím musí dělostřelectví velitelé a jejich štáby při plánování použití dělostřelectva uskutečnit velké množství složitých a pracných výpočtů, dokazujících správnost rozhodnutí a umožňujících včas vydat úkoly prostřed-

kům ničení. V mnohých armádách k vylovení opožďování při takových výpočtech, jdou cestou automatizace a mechanizace velení a řízení palby dělostřelectva. Poslední výsledky vědy a techniky dovolují využívat k těmto cílům elektronické výpočetní stroje a další technická zařízení. Veškeré procesy velení, spojené se sběrem a zpracováním údajů o situaci, s pracovními výpočty, přípravou a předáním rozkazů, výpočtem předchozích podkladů pro střelbu, s opravováním palby dělostřelectva, ohodnocením skutečné situace a výsledků propočtů, se mohou uskutečňovat pomocí elektronických výpočetních a speciálních automatických zařízení.

Existence samočinných počítačů na různých stupních velení spolu se soudobými technickými prostředky umožňují vydávat rozkazy k zahájení palby dělostřelectva na zjištěné cíle v nejkratších lhů-

tách. To je zvláště důležité při řešení úloh boje s taktickými prostředky jaderného napadení a samohybnými dělostřeleckými bateriemi nepřítel, jejichž bojová činnost je charakterizována vysokou pohyblivostí na bojišti. V armádě USA se např. k tomuto účelu již používají speciální vojenské malorozměrné počítače „FADAC“, umístěné na zavedených přepravních prostředcích dělostřelectva a způsobilé pracovat v polních podmínkách. V poslední době je tento systém nahrazován novým systémem k řízení dělostřelecké palby „TACFIRE“.

Spolu s tendencí komplexní automechanizace všech procesů velení nacházejí široké uplatnění především prostředky malé mechanizace (jednotlivé přístroje, grafikony, šablony, typizované formuláře apod.), zabezpečující zkrácení doby při plánování palby a přípravy výchozích prvků pro střelbu dělostřelectva.

Bojové použití dělostřelectva.

Objevení nových prostředků ničení a zvýšená palebná síla motostřeleckých a tankových vojsk nezavrhne princip hromadného použití dělostřelectva v soudobé operaci s cílem vybojovat palebnou převahu nad protivníkem a prolomit jeho obranu.

Výzkumy ukazují, že ani v budoucnu nebude možné dosahovat převahu v dělostřelectvu v celém útočném pásmu vojsk. Proto bude nutné s ohledem na zkušenosti z minulé války soustřeďovat jeho úsilí na nejdůležitějších směrech (směrech hlavního úderu). Je nutné soustřeďovat dělostřelectvo v potřebném rozsahu, v co nejkratší době a pouze na období nutné ke splnění daných úkolů, neboť v současných podmínkách má rychlost rozptýlení dělostřelectva po splnění úkolů též prvořadý význam.

Nutnost rychlého a spolehlivého umlčení bránícího se nepřítele v letech Velké vlastenecké války přinutila odmítnout do té doby uznávané metody dělostřelecké přípravy a podpory útoku pěchoty a tanků a vytvořila podmínky pro nový, velmi efektivní způsob bojového použití dělostřelectva, pro mohutný **dělostřelecký útok** na celou hloubku úkolu. Zkušenost minulé války ukázala, že tam, kde byl dělostřelecký útok organizován dovedně, kde byl dobře veden průzkum a při plánování boje byla podrobně v terénu organizována součinnost dělostřelectva s útočícími vojsky a letectvem, kde bylo zabezpečeno spolehlivé velení, tam po palebných úderech dělostřelectva měly sovětské útvary úspěch a splnily své úkoly.

Samostatná činnost jednotlivého druhu vojsk nemůže být úspěšná je-li vedena bez ohledu a nezávisle na činnosti ostatních druhů vojsk. Pouze ve spolupráci všech druhů vojsk je záruka úspěchu a vítězství. V soudobých podmínkách vedení bojové činnosti, zvláště tam, kde se nepoužívají jaderné zbraně, musí dělostřelectvo jako dříve podporovat svoji palbou motostřelecké jednotky a tanky. Tyto úkoly splní dělostřelectvo úspěšně pouze v tom případě, bude-li jeho palba sladěna s pohybem útočících vojsk, to znamená, bude-li každý dělostřelecký velitel znát, koho v boji podporuje a naopak vševojskovým velitelům bude jasné, jak nutno účinky dělostřelecké palby využívat.

Různorodost způsobů plnění palebných úkolů, složitost organizování součinnosti v průběhu útoku vedou k potřebě také organizace bojového použití dělostřelectva, která by napomáhala nepřetržitěmu a efektivnímu palebnému zabezpečení útočících vojsk; neúčelnější současnou formou jeho bojové činnosti zůstává jako dříve, dělostřelecký útok, který se plně osvědčil v operacích Velké vlastenecké války.

Po zkušenostech z minulé války se **doba trvání palebné přípravy** měřila několika desítkami minut. V současné době lze pozorovat tendenci k dalšímu zkracování její doby trvání při současném zabezpečení vysoké spolehlivosti umlčení systému obrany nepřítele. Toho se dosahuje širokým využíváním raketometů, zvětšením ráže používaného dělostřelectva a mohutnosti používané munice, zvýšením

kadence děl a přesnosti vedení palby, podmíněné spolehlivým zjištěním souřadnic cílů (objektů) a vysokou kvalitou technického balistického, topogeodetického a povětrnostního zabezpečení palby.

Ve struktuře palebné přípravy nesmí být šablona. Objevují se názory, že ne vždy bude nutné ničit opěrné body prvního sledu na začátku palebné přípravy. Při útoku z chodu např. se považuje za účelné uskutečnit nejprve hromadný úder na prostředky jaderného napadení, na dělostřelecké a minometné baterie, místa velení, radiotechnické prostředky, aby bylo vyloučeno palebné protiopatření bránícího se nepříteli v době příchodu a rozvíjení vojsk k útoku. Potom přenést palbu na opěrné body a protitankové prostředky v prvním postavení s cílem zničit je k okamžiku příchodu útočících jednotek k přednímu okraji obrany protivníka.

Při stanovení hustoty umlčení různých cílů se vychází z toho, že soudobé armády jsou vybaveny nejrůznější technikou, dovolující jim v krátké době skrýt živou sílu i bojovou techniku nejen před účinky střepin, ale i před přímým zásahem granátů a min. Velké množství opancéřovaných cílů a ženijně dobře vybudovaných objektů v opěrných bodech vyžaduje při plánování jejich ničení zvětšovat spotřebu munice na tyto cíle 1,5–2 krát.

Pro palebnou podporu útoku v současných podmínkách je charakteristické úsilí umlčovat současně protivníka na velkou hloubku tak, aby byl zbaven možnosti využít své protitankové prostředky proti útočícím tankům a obrněným transportérům. v minulé válce se osvědčil dvojitý palebný val [i když vyžadoval velké množství dělostřelectva] a spojení palby na úseky palebného valu se současným umlčováním opěrných bodů (úseků) v hloubce obrany. Využívání podobného způsobu palby v současné době, je v principu možné s tím, že se vezme v úvahu změněný charakter útoku a menší hustota dělostřelectva.

Dělostřelecké zabezpečení útoku při boji v hloubce obrany protivníka, tak jako v minulé válce, se může uskutečňovat nepřetržitým, mohutným palebným působením na objekty (cíle) nepříteli, rozmístěné před útočícími vojsky a v hloubce jeho obrany. Široce bude využíván manévr dělostřeleckými útvary (jednotkami) a jejich palbou. Při řešení palebných úkolů (s cílem zničit protivníka v nejbližší době) se budou široce využívat soustředěné a hromadné palby dělostřelectva. Předpokládá se i vedení pal-

by samostatnými bateriemi, četami, děly (raketomety) přímou střelbou, zejména při odražení protiútoků.

Současně s plánováním bojové činnosti dělostřelectva v útoku se předpokládá opatření k zabránění možné protipřípravě protivníka. K tomu se organizuje průzkum s cílem zjistit pohotovost jeho dělostřelectva k zahájení protipřípravy, určuje se sestava vlastního dělostřelectva, vylčeného k zabránění protipřípravy, spotřeba munice, prostory palebných postavení a způsob vedení palby.

I v obraně má dělostřelectvo důležitou úlohu. Je určeno k podpoře bojové činnosti vojsk, bránících zabezpečovací pásmo (pokud se vytváří), a zabraňovat soustředování a rozvíjení nepřátelských vojsk k útoku. S přechodem protivníka k útoku odraží útoky tanků a pěchoty na přední okraj, ničí jeho uskupení, které se vklíní do obrany a bránit mu v rozšiřování vlny do hloubky a na křídlech, přikrývat palbou mezery, vytvořené jadernými údery protivníka, styky, křídla a mezery mezi úseky a rajóny obrany, vést boj se vzdušnými výsady, přicházejícími zálohami, zabezpečovat palebnou podporu bránících se vojsk v době jejich protiútoků a protiúderů.

Protipříprava je v podmínkách obrany důležitá opatření ke zničení protivníka, připravujícího se nebo končícího přípravu k útoku. Podle charakteru a počtu vylčených sil a prostředků může protipříprava sledovat cíl rozbit připravovaný útok nebo pouze oslabit úderné uskupení protivníka a tím vytvořit obránci výhodnější podmínky k odražení útoku. Protipříprava je možná při vedení bojové činnosti jak s použitím jaderných zbraní, tak i pouze konvenčními prostředky ničení.

Za nejprůběžnější podmínky k její realizaci nutno pokládat skutečnost, kdy útok protivníka předchází představitel jeho sil, soustředění a přeskupení jeho vojsk s cílem vytvořit úderné uskupení a obránce má čas organizovat síly a prostředky k protipřípravě. V každém případě musí protipříprava předejít palebnou přípravu protivníka a musí jej překvapit.

Sovětská vojenská věda využívá výsledky vojenskotechnického myšlení a ukazuje, že různé druhy vojsk je nutné využívat komplexně, v souladu s jejich určením a bojovými možnostmi a na základě konkrétního operačně taktického zámyslu. Časové a prostorové sladění úderů všech sil a prostředků, zúčastněných v operaci, tvořících podstatu součinnosti, je jedna z rozhodujících podmínek k dosažení vítězství nad nepřítelem.

Upraveno ze sovětského tisku

Průzkum při boji o velká města

Velká města a průmyslové oblasti nabývají v moderní bojové činnosti na významu. Středoevropský prostor je hustě osídlený a průmyslově velmi rozvinutý a západní Evropa má jednu z největších hustot obyvatel (200 a více obyvatel na 1 km²). Už sama tato skutečnost by měla stačit k vyvrácení ještě dnes se vyskytujících různých názorů o možnosti obcházet v průběhu bojové činnosti velká města a průmyslové oblasti, nebo je vyřadit jadernými zbraněmi. Sotva se vyskytnou operace a ještě vzácněji boje, zvláště při bojové činnosti bez použití jaderných zbraní, v nichž by se nepředpokládalo bránit nebo zmocnit se velkých měst. Bojů o velká města zúčastní se taktické a operačně taktické svazky v úzké součinnosti s letectvem. Bojová činnost ve středoevropském prostoru byla by vedena s největší úporností k získání a upevnění strategické iniciativy. Proto budou četná velká města součástí obranného systému nepřítelů.

Ve středoevropském prostoru je na ploše 400 km² průměrně 10 až 20 osad; asi 30 % obyvatel žije ve městech o více než 40 000 obyvatel. Příkladem je Německá spolková republika jako jedna z nejhustěji osídlených zemí západní Evropy. Jen v samotném severním Porýní a Westfálsku je na 33 959 km² asi 217 měst o více než 10 000 obyvatel. Také v severozápadní části NSR, na severním a severovýchodním pobřeží, v hornorýnské nížině mezi KARLSRUHE, WIESBADEN a FRANKFURT am Main je mnoho velkých měst. Tyto namátkové příklady potvrzují, že velká města, ale také střední a menší města mají velký význam pro bránící se vojska a pro účinnost budou často klíčem k dalšímu

pronikání do hloubky teritoria. Z toho vznikají přirozeně velké nároky na průzkum všech stupňů. Jsou tyto nároky oprávněné? Může průzkum opatřit velitele s požadovanou rychlostí a přesností údaje nutné k dobytí města? Jakým způsobem můžeme včas získat údaje o městech v určitém směru? Může velitel ve svém rozhodnutí dobytí měst nebo jejich blokádu velkoryse přejít a nebo je musí brát v úvahu? Na tyto a ještě jiné otázky bychom se měli zaměřit a snažit se na ně odpovědět.

Proč mají velká města značný význam v obraně?

Jestliže ve středověku města a osady chránily obyvatele od vpádů, pak se v následujících válkách jejich funkce změnila. Druhá světová válka, zvláště ale zkušenosti z Velké vlastenecké války ukazují, jak důležitou úlohu mělo mnohé město v plánech operací. Často jeho dobytí nebo jeho ztráta rozhodly o vítězství nebo porážce v bitvě nebo v boji.

Strategický význam měly boje o Leninograd, Stalingrad a Moskvu. Neměly jen podstatný vliv na průběh operací, ale na průběh války vůbec.

Dnes můžeme říci, že města ve válce, vedené s použitím nebo bez použití jaderných zbraní mají nadále velký význam. Bude ovšem záviset na takových faktorech jako je jejich velikost, jejich stav na určitém směru činnosti, na velitelském stupni, který je bude posuzovat. Z toho je zřejmé, že nepřítel města a průmyslové oblasti ze svých plánů nevyřadí, naopak je nutné očekávat aktivní obrannou činnost nepřítelů nejen podél vodních toků a pohoří, ale také ve městech. Ze cvičení s vojsky,

z velitelsko-štabních cvičení a z různých teoretických pojednání armád NATO vyplývá, že města a průmyslové oblasti sehrály také svoji úlohu v operačních plánech v obraně.

Nejpodstatnější názory NATO můžeme shrnout takto:

— velká města jako politická, ekonomická a kulturní centra (každé dle situace, velikosti a významu) mohou při bojové činnosti sehrát určitou úlohu při plnění dílčích cílů války, ovšem vždy se zřetelem na velikost země (státu). Jde při tom o taková města, jejichž ztráta by znamenala zeslabení určitých prvků obrany země. Ztráta velkého města nebo průmyslové oblasti vedle morálního a psychologického účinku může znemožnit nebo přinejmenším značně omezit také mobilizaci záloh ve všech oblastech;

— velká města a průmyslové oblasti mohou mít charakter pevnosti, jsou-li spojeny s účelným systémem obranných objektů. V takových případech nemůže být město dobyto útokem z chodu, poněvadž k tomu by nestačily síly a prostředky. Musí se nejdříve překonat jedna obranná linie nepřítele po druhé (před okrajem města daleko předsunuté obranné postavení s hluboce členěnými obrannými objekty), dále opěrné body na okraji města a v jednotlivých městských čtvrtích. Teprve

další rozhodná útočná činnost může vést k dobytí města;

— města jsou nesmírně důležitá jako zásobovací a týlová centra obránce. Obrana může být vedena — zvláště při bojové činnosti bez použití jaderných zbraní — delší dobu a zásoby mají pak pro obránce velký význam. Zpravidla se včas zřizují velké sklady zásob a pohonných hmot, budují se teritoriální VS a zajišťují se válečné důležité objekty. Taková příprava měst se však nedá plně utajit; proto budou důležité objekty ve městech právem i důležitými objekty průzkumu;

— ulice a vodní překážky v útočných směrech budují se jako uzly zátarasů. Útočící vojska nemohou města obcházet, protože manévry k obejití města by mohl v důsledku ohrožení boků znamenat značné ztráty a tento záměr by mohl ztroskotat. Proto je možné obejít město jen v odpovídající vzdálenosti při spolehlivém umlčení nepřítele. Vede-li útočník úder mimo město, pak bude záviset na síle a odporu nepřítele ve městě, zda musí být město nejdříve blokováno a teprve potom dobyto.

Z těchto úvah vyplývá, že průzkum měst nesmí se zanedbávat ani v míru a tím méně ve válce. Bojovat ve městech nebo v průmyslových oblastech bez předchozího jejich průzkumu mohlo by znamenat již předem se zřící naděje na úspěch.

Úkoly průzkumu

K přípravě a vedení operací a bojů musí průzkum získat údaje jak o nepříteli, tak i o jeho důležitých městech a průmyslových centrech. To je důležitý podklad k rozhodnutí na všech stupních velení. Podle charakteru a stavu města v obranném systému nepřítele může být útok vojsk na město zahájen z chodu, po přípravě nebo po jeho předchozím obléhání. Jde-li o velká města nebo o průmyslové oblasti útočí se většinou po přípravě nebo po jejich obléhání.

Rozhodnutí o dobytí města musí být vydáno včas a za přibližování neustále upřesňováno na základě získaných průzkumných údajů a informací nadřazeného štabu. Pro divizi je velmi nesnadné získat ihned na začátku války včas údaje o městech v útočném směru, protože času bude velmi málo a kromě toho její průzkumné síly a prostředky mohou plnit část úkolů teprve se zahájením aktivní bojové činnosti. Proto se musí divize opírat nejdříve o informace nadřazeného štabu.

Během blokády města nebo při boji v samotném městě musely by průzkumné

prostředky divize získávat údaje potřebné k rozhodnutí v podstatě samy. Při činnosti ve městě je nutné vést průzkum do takové hloubky, aby mohla útočící vojska rozoznat záměry nepřítele a učinit včas protipatření.

Velitel potřebuje k rozhodnutí rozsáhlé údaje o nepříteli ve městě, o terénu a o povětrnostních podmínkách. Stanovíme-li však průzkumu úkoly v takovém rozsahu, pak budou jistě jeho výsledky málo uspokojivé. Hodnocení nepřítele je velmi složité, protože průzkum nemůže plně posoudit všechny skutečnosti. Získání průzkumných údajů je objektivně omezeno a proto by měly průzkumné prostředky divize pátrat po nejdůležitějších objektech nepřítele. Učinil-li velitel své rozhodnutí, pak musí vždy brát v úvahu

— do jaké míry se může změnit situace nepřítele do doby realizace vlastního rozhodnutí,

— jak bude nepřítel reagovat na útok.

V zásadě mohou to být v určité bojové fázi často hlavní úkoly průzkumu. K plá-

nování a vedení průzkumu to však nepostačuje, je proto nutné přihlížet k tomu,

— jak může nepřítel útok na město ztížit, popř. mu zabránit,

— kde jsou objekty nebo uskupení, které by mohly v rozhodující míře ovlivnit úspěch či neúspěch útoku,

— které údaje musí být získány a do které doby.

Hlavní úkoly průzkumu v boji o město vyplývají z toho, že velitel má o možné činnosti nepřítelů ve srovnání s obvyklou bojovou činností, menší přehled. Při boji o města musí proto průzkum v první řadě zjišťovat:

— prostředky jaderného napadení, dělostřelectvo a minomety, jakož i jejich pohotovost k použití,

— radiotechnické systémy a VS (soudradnice),

— sklady speciální munice, munice a pohonných hmot a jejich přísun,

— uskupení, číslování jednotek, stav a bojovou hodnotu nepřítelů.

Za přiblížování k městu je třeba zjišťovat směry odchodu hlavních sil nepřítelů a charakter obrany města. V městě zjišťuje průzkum opěrné body v budovách, na hlavních ulicích, náměstích a v podzemních objektech. Úkoly se stanoví průzkumu až do splnění bojového úkolu divize. Přesto se musí přihlížet k tomu, že nebudou moci být splněny najednou, ale často jeden po druhém. Předpokládá-li se dobytí města teprve v průběhu operace (boje), uvedou se opatření k zajištění tohoto úkolu do Plánu průzkumu nejdříve obecně a teprve později se konkretizují. K tomu zpracovává náčelník průzkumu Plán průzkumu buď na své mapě v měřítku 1 : 50 000 nebo použije plány města. Plán průzkumu k dobytí velkého města je účelné zpracovat odděleně, přičemž se stanoví průzkumným orgánům zvláštní požadavky. Nastačí např. schématicky sečítat jednotlivá bojová vozidla a technické bojové prostředky, které bojují od sebe odděleně, poněvadž za těmito počty jsou skryty celé bojové sestavy jednotek a útvarů. Způsob uspořádání bojové sestavy nepřítelů bude záviset na jeho úkolech a možnostech. Průzkum je nutné zaměřit k tomu, aby- chom mohli nepřítel porazit ještě před a nebo ve městě a podle toho zvážit také

vlastní možnosti. Z množství izolovaných údajů vyplývají souvislosti a vztahy, které dovolují veliteli odhalit zámýsl nepřítelů, prostor jeho hlavního úsilí, určit zranitelná místa v jeho sestavě a nakonec vyvodit z toho správné závěry. Vytvořit tento předpoklad k práci velitele, to je jeden z nejdůležitějších a nejnáléhavějších úkolů náčelníka průzkumu a jeho podřízených důstojníků.

Náčelník průzkumu využívá všechny prameny, připravuje požadované dokumenty a mapy a vyvozuje možné závěry. Při získávání informací bylo by účelné, aby na příslušných mapách (plánech) podchytil všechny údaje, které zájímají jeho štáb. Doporučuje se vést tyto dokumenty:

— mapy s velkými městy na směru bojové činnosti s uvedením důležitých objektů, počtu obyvatel, sociálního složení, mobilizačních možností apod.,

— mapy (fotosnímky, nákresy) nejdůležitějších komunikací, mostů, železnic, kanálů a přístupů uvnitř města,

— zvláštní mapy s nejdůležitějšími objekty a vojenskými zařízeními ve městě jako např. letiště, sklady munice, poštovní úřady, nádraží, čerpadla pohonných hmot apod.,

— plány města, popisy obce, geografické, politické a ekonomické zhodnocení jako podklad k určitým rozborům.

Při použití leteckých snímků měl by být postup obdobný. Nemá-li štáb letecké snímky nebo má-li nepostačující, musí náčelník průzkumu s náčelníkem štábu stanovit, jaké letecké snímky, tj. jakých prostorů, by se měly vyžádat od štábu armády.

Spojení s úvazy a svazky při průzkumu je v míru stejně důležité jako za války. Proto by měl náčelník průzkumu divize udržovat pravidelný styk s příslušnými orgány sousedních svazků a vyměňovat si navzájem informace (ústně nebo písemně). V současné době je velmi užitečný úzký styk náčelníka průzkumu s průzkumnými orgány pohraničních jednotek a letectva i s civilními institucemi, které také mohou opatřit určité informace. Noviny, časopisy a jiné tiskoviny různých vysokých škol a knihoven mohou být také zdrojem informací.

Některé zvláštnosti průzkumu

Průzkum při boji o města má některé zvláštnosti, vyplývající ze situace a charakteru města i z obrany nepřítelů. Zvlášť města na řekách a průplavech se strmými a opevněnými břehy skýtají výhodné

podmínky k obraně. Překážky tohoto druhu mají mnohá evropská města. Kromě toho mohou být u těchto měst využity předem určené výšiny jako vnější obranné pásmo. Četné budovy a komplexy domů,

parky, zahrady a náměstí mohou sloužit jako možná postavení a opevněné objekty. Mnoho opěrných bodů bude navzájem spojeno společným palebným systémem a s ochranou zátarasy všeho druhu. Určité komplexy domů mohou být vybudovány jako uzly obrany. Všechna palebná postavení prostředků jaderného napadení a dělostřelectva budou zpravidla v parcích, zahradách, na hřbitovech a náměstích. PT zbraně zaujmají svá postavení většinou za zátarasy (barikádami), v otvorech ve zdích nebo ve vchodech domů. Podzemní objekty, např. kanalizační stoky nebo podzemní dráha budou také většinou součástí obranného systému, protože umožňují obránci skrytě přisunovat a soustřeďovat síly k protiútokům. Tyto zvláštnosti ztěžují nejen útočnou činnost ve městě, ale kladou na průzkumné orgány vysoké požadavky, z nichž nutno uvést:

- průzkumné orgány musí získávat údaje o nepříteli ve městě iniciativně a včas. Jen dobře organizovaná součinnost všech druhů průzkumu a trvalé spojení zaručují splnění úkolů;

- činnost průzkumných orgánů musí

být zaměřena na nejdůležitější útočné objekty,

- k dobytí města musí být zajištěn do šířky a hloubky odstupňovaný systém průzkumných orgánů vševojskového průzkumu i motostřeleckých a tankových jednotek. Účelně musí být využity organické i neorganické prostředky (pozorovatelé, pozorovací hlídky, pozorovatelé velitelů druhů vojsk, průzkumné skupiny, skupiny hloubkového průzkumu a radiotechnické prostředky);

- průzkum musí být veden za všech okolností, i když útočící vojska nemohou dobyt město prvním útokem,

- použití průzkumných prostředků v noci může být velmi efektivní při nejmenších ztrátách,

- průzkumné skupiny by měly být zesíleny dělostřeleckými pozorovateli, kteří by mohli řídit dělostřeleckou palbu na nejdůležitější objekty,

- činnost malých průzkumných skupin smíšeného složení je obvykle úspěšnější než silnějších skupin.

Z těchto zvláštností vyplývají zásady použití průzkumných sil a prostředků.

Možné způsoby použití průzkumných orgánů

Vycházíme z předpokladu, že průzkumné síly a prostředky mohou být včas použity na základě předvídaného plánování náčelníka průzkumu.

Během útoku, tj. v období přibližování k městu, jsou v činnosti průzkumné skupiny pluků a divizí a prozkoumávají ze svých bojových vozidel okraje města, předpolí, popř. také předměstí a přístupy ke městu. Vozidla by neměla pronikat do města, je-li obsazeno nepřítelem, aby bylo zabráněno zbytečným ztrátám. Průzkumné skupiny obsazují výhodná místa na výšinách nebo jiných úsecích a pozorováním zajišťují směry činnosti svých útvarů nebo divize.

Skupiny hloubkového průzkumu působí již během přibližování pod ochranou tmy v blízkosti města nebo na jeho okraji a vnikají do města pěšky. Jejich úkolem je zjišťovat důležité objekty jako prostředky jaderného napadení, palebná postavení dělostřelectva, důležité komplexy budov a způsob jejich zajištění.

Prostředky rádiového a radiotechnického průzkumu nemohou v této době získat větší množství hodnotných údajů. Musí postupovat společně s PO a vést průzkum za pohybu. Obsadí-li PO nějaký úsek, rozvinuje se radiotechnická průzkumná rota za jeho bojovou sestavou.

Průzkumné skupiny motostřeleckých (tankových) pluků a divize pokračují v průzkumu pozorováním buď z vozidel nebo pěšky. Průzkumné orgány musí proniknout až do středu města a později i k protilehlému okraji města. Je zde ovšem určité riziko jejich předčasného zničení. Je to však objektivně nutné proto, abychom pokud možno úplně odhalili uskupení a záměry nepřítele. Útok k dobytí obléhaného města může začít, jakmile k tomu průzkum vytvoří předpoklady. Požadavek, zajistit nejméně 70 % údajů o nepříteli průzkumu před zahájením útoku, musí být za těchto podmínek určitě vyšší.

Za těchto podmínek je použití skupin hloubkového průzkumu a radiotechnické průzkumné roty velmi důležité. Radiotechnická průzkumná rota se rozvinuje na předem určených výšinách před městem a zjišťuje především velitelská spojení ve městě. Se zahájením bojové činnosti ke zničení nepřítelského uskupení ve městě, působí jednotky bojového průzkumu buď bezprostředně před nebo uvnitř bojové sestavy. Hlubší jejich proniknutí do opevněného města je spojeno s rizikem předčasného zničení. Zde platí především zásada pro každého velitele „Bez průzkumu ani krok“.

V mnoha případech povedou orgány bojového průzkumu — vybaveny přenos-

nou rádiovou stanicí a lehkými palebnými zbraněmi — průzkum pod ochranou skrytu pěšky. To přirozeně nevylučuje možnou činnost na vozidlech na jednotlivých směrech, v týlu, v mezilehlých prostorech a neobsazených úsecích.

Vycházíme-li z toho, že útočné tempo vojsk ve městě bude zpravidla velmi nízké (v 2. světové válce bylo útočné tempo denně od několika stovek metrů až do 3 km; jen v Berlíně dosáhlo útočné tempo 3 km/h), bude zřejmé, že tempo průzkumu, uskutečňovaného pěšky, v zásadě postačí k získání nutných údajů. Narazí-li průzkum na zátarasy a soustředěnou obrannou palbu, musí se pokusit proniknout rozvalinami, vedlejšími ulicemi nebo kanalizačním systémem a nepříteli obejít, postupovat v jeho týlu a pokračovat v průzkumu v nařazeném směru.

Průzkumné skupiny útvarů a divize měly by působit nejdříve v bojové sestavě úderných uskupení, později pronikat do týlu a mezilehlých prostorů obrany nepřítelů, dovnitř města, dosáhnout jeho protilehlého okraje a zjišťovat příp. přísun záloh nepřítelů. Průzkumné skupiny smíšeného složení (obrněná vozidla, tanky) postupují podél širokých ulic. Při dostačující sílce musí být k průzkumu a zabezpečení vzájemné podpory palbou využity obě strany ulice. Jsou-li ulice úzké a nepřehledné, bude účelné postupovat jejich středem. Hlavní způsob průzkumu ve městě bude

pozorování z krátkých zastávek. Překvapivá činnost ochromuje nepřítel. Proto musí být průzkum veden podle možnosti s velkou rychlostí, s využitím přepadů a překvapivé palby.

Při bojích ve městě je činnost rádiového a radiotechnického průzkumu v důsledku pohlcování elektromagnetických vln velmi ztížena. Radiotechnická průzkumná rota měla by se proto v této fázi boje rozvíjet na působit na výšinách nebo na vysokých budovách. Její přemístění k dalšímu útoku musí být zabezpečeno podle vývoje situace.

Ve všech obdobích bude převládat vzdušný průzkum, zvláště s využitím leteckých snímků (vrtulníky, pomalé letouny s optickými a radiolokačními prostředky). Může co nejrychleji získat potřebné údaje o změnách v systému opevnění nepřítelů, o ženíjních objektech, postaveních, opěrných bodech a může doplnit i údaje o zastavěnosti a struktuře města.

Průzkum měst v žádném případě neztratil svůj význam. Bez průzkumu je nemyslitelné úspěšné zakončení bojové činnosti. Teprve rozsáhlé údaje o situaci a uskupení nepřítelů ve městě, spojené s reálným posouzením jeho možností, jsou předpokladem k účelnému rozhodnutí. Průzkum může příznivě ovlivnit průběh každé operace nebo boje.

Upraveno z tisku NDR.

z kapitalistických armád

OTÁZKY MOBILNOSTI POZEMNÍCH VOJSK

V prognózách možného charakteru příští války vycházejí buržoazní vojenští teoretikové z toho, že tato válka bude vysoce manévrová a dynamická. Pohyblivost a manévrovost dosáhnou vojska především zavedením vojenských dopravních letounů a vrtulníků různého druhu do výzbroje. Tyto prostředky pak umožní rychlý manévr strategických a operačních záloh a vytvoření potřebných uskupení podle cílů a zámyslu bojové činnosti.

Mobilnost vojsk se dělí na strategickou a operačně taktickou. Strategická mobilnost umožňuje rychlý přesun vojsk, výzbroje a bojové techniky z jednoho válčiště na druhé a jejich včasné rozvinutí. Operačně taktická mobilnost pak znamená možnost rychlého manévru silami a prostředky na válčišti nebo v určitém prostoru.

Na základě zkušeností z války ve Vietnamu začaly ozbrojené síly hlavních států NATO, především USA, uskutečňovat opatření ke zdokonalení dosavadních a vytváření nových, vysoce mobilních strategických a operačně taktických uskupení.

Probíhají vědeckovýzkumné a konstrukční práce na vývoji dokonalejších vzorů křídlatých vrtulníků a jiné bojové techniky, určené pro aeromobilní svazky a útvary. Ve výcvikových prostorech a na střelnicích armády USA se v podmínkách, přizpůsobených charakteru různých válčišť, zkoušejí formy a způsoby vedení boje a operace s použitím mobilních svazků.

Americké velení svolává speciální symposia a konference, které posuzují otázky zvyšování mobilnosti vojsk. Na jaře roku 1970 se např. ve Washingtonu konala první konference, věnovaná problémům strategické a taktické mobilnosti ozbrojených sil. Konference se zúčastnili i představitelé ostatních států NATO. Obsahem plenárních zasedání byly přednášky: „Rozbor pozemní a vzdušné mobilnosti ozbrojených sil USA v Jižním Vietnamu“, „Operační koncepce armády USA v oblasti mobilnosti ozbrojených sil v osmdesátých letech“, „Vliv týlového zabezpečení na mobilnost ozbrojených sil“, „Aktuální problémy mobilnosti ozbrojených sil“, „Otázky mobilnosti vojsk na

evropských válčičích“ a „Mobilnost ozbrojených sil pravděpodobného nepřítele“.

Kromě plenárních zasedání se účastníci konference zúčastnili práce ve čtyřech sekcích: strategické a technické mobilnosti, výzkumu mobilnosti na válčičích a zkoumání dopravních systémů.

V jednotlivých sekcích účastníci projednávali:

— V sekci strategické mobilnosti — otázky strategických přesunů vojsk, včasného zabezpečení válčičích potřebným materiálem, stanovení standardních norem pro plánování strategických přesunů vojsk, problémy nakládacích a vykládacích prostředků pro těžké dopravní letouny a problémy rychlých námořních transportů.

— V technické sekci — různé technické aspekty pozemní i vzdušné mobilnosti

vojsk, především otázky snížení hlučnosti motorů a energetických zařízení, snížení váhy zbrojních systémů, problémy technického zařízení pro bojovou činnost v noci a otázky snížení zranitelnosti dopravních prostředků.

— V sekci mobilnosti vojsk na válčičích — otázky vzdušné mobilnosti pozemních vojsk a program vytváření tzv. „nevybavených letišť“ („základny mimo provoz“), uskutečňovaný letectvem USA.

— V sekci dopravních systémů — úlohu dopravy v příštích možných válkách a otázky využití civilní automobilní techniky pro válečné potřeby.

Na základě zpráv zahraničního vojenského tisku článek obsahuje některé údaje o silách a prostředcích, které zabezpečují mobilnost pozemních vojsk USA, NSR a Francie, jakož i některé názory na využití aeromobilnosti svazků.

Spojené státy americké

Strategické přesuny vojsk a převozy nákladů vzduchem patří v USA do kompetence dopravního leteckého velitelství, které je součástí vojenských vzdušných sil. Patří k němu dvě letecké armády — 21. a 22. se štáby na území USA. Dopravní letecké svazky 21. letecké armády, rozmístěné na atlantickém pobřeží, zabezpečují vzdušnou přepravu do Evropy. Svazky 22. armády, rozmístěné na pacifickém pobřeží, zabezpečují vzdušnou přepravu do Asie.

Podle stavu v r. 1971 mělo dopravní letecké velitelství 256 těžkých dopravních letounů C-141, 48 obřích letounů C-5A a 37 letounů C-133. Kromě toho plán ministerstva obrany předpokládá zařadit do jeho sestavy asi 460 civilních dopravních letounů, které podléhají mobilizační povinnosti. Sestavu dopravního leteckého velitelství tvoří celkem 14 letek letounů C-141 a 3 letky letounů C-5A. V r. 1972 má vzniknout čtvrtá letka letounů C-5A.

Letouny C-141 mezikontinentálními lety převážejí živou sílu, výzbroj a materiál do Jižního Vietnamu, jakož i do Velké Británie, Španělska, NSR, Turecka a jiných států NATO. Maximální užitečné zatížení letounu C-141 je 40 tun, maximální rychlost 900 km/h., dolet bez doplnění pohonných hmot ve vzduchu a při užitečném zatížení 15–16 tun činí 10 000 km. Letoun může přepravit 150 vojáků s výzbrojí. 32 letounů C-141 má speciální zařízení pro přepravu mezikontinentálních balistických řízených střel „Minuteman“.

Maximální zatížení letounu C-5A je více než 110 tun, maximální rychlost okolo

900 km/h., dolet s nákladem 100 tun do 6000 km, s nákladem 50 tun do 10 000 km. Letoun může přepravit dva nákladní automobily s naloženými přívěsy, nebo dva vrtulníky, nebo tank, popřípadě dvě rakety „Minuteman“. Letoun byl zkoušen k současné přepravě třech až čtyřech pásových bojových vozidel v kontejnerech, shazovaných padáky.

USA předpokládají další růst úlohy vojenského dopravního letectva při strategických přepravách. Vyplývá to ze zkušeností vietnamské války a tendencí dalšího rozvoje vojenské techniky. V r. 1965 přepravilo dopravní letectvo 110 000 tun nákladu, v roce 1966 355 000 tun, v roce 1967 540 000 tun a v roce 1968 více než 900 000 tun.

V r. 1967 přemístily letouny dopravního leteckého velitelství na zámořská válčičiště 2,5 miliónů vojáků a více než 680 tisíc tun nákladů, z toho 1,6 miliónů vojáků a přes 500 tisíc tun nákladu do Jihovýchodní Asie. Je charakteristické, že v období největšího rozsahu přepravy do Vietnamu připadlo na vrub civilních leteckých společností až 40 % veškeré dopravy nákladů.

I když Američané dávají v budoucnosti přednost letecké dopravě, považují za nutné rozvíjet i námořní dopravu. Po moři předpokládají přepravovat především těžkou výzbroj, techniku a materiál, vzduchem pak živou sílu s odlehčenou bojovou technikou a výzbrojí.

Pentagon rozpracovává varianty přesunů vojsk na zámořská válčičiště, uskutečňuje každoroční cvičení k zesílení svého

uskupení v Evropě a zkoumá nové organizační formy svazků a útvarů se zvýšenou mobilností.

Výbor náčelníků štábů a velení armády i letectva vypracovaly podle zpráv amerického tisku nové plány zabezpečení operací za hranicemi USA. Podle nich je prý nutné při účasti ve velkém konfliktu na válčišti, vzdáleném 9 500 km od kontinentální části USA, přesunout vzduchem čtyři divize: výsadkovou, pěší, mechanizovanou a tankovou, jakož i 37 letek taktického letectva a zásoby materiálu všeho druhu (kromě tekutých paliv) na 15 dní. Podle amerických propočtů mohou být tyto síly a prostředky přepraveny za 76 dní za předpokladu použití 128 letounů C-5A (8 letek) a 224 letounů C-141 (14 letek). Přitom bude vzdušná výsadková divize na místě za 14 dní, pěší za 27 dní, mechanizovaná za 56 dní a tanková za 76 dní. Bude-li k dispozici 96 letounů C-5A (6 letek) a 224 letounů C-141 (14 letek), bude přesun divizi a materiálu trvat 140 dní; bude-li k dispozici pouze 64 letounů C-5A (4 letky) a 224 letounů C-141 (14 letek), bude trvat 221 den.

Vznikne-li současně s velkým konfliktem menší konflikt ve vzdálenosti 5000 km od kontinentální části USA, bude nutné podle dosavadních amerických propočtů k jeho likvidaci přesunout vzduchem jednu pěší a jednu mechanizovanou divizi (bez jedné brigády) a šest letek taktického letectva. Přesun těchto sil vzduchem bude vyžadovat 125 osobních a 196 dopravních čtyřmotorových letounů z parku dopravních leteckých společností.

K prověrce možností zesílení vlastního uskupení v Evropě podle koncepce „zdvojeného rozmístění“ i k nácviu, zahájilo americké velení od r. 1969 akce každoročních cvičení pod krycím názvem „Reforger“.

Začátkem roku 1969 probíhalo cvičení „Reforger 1“, v jehož rámci se přesunula vzduchem z území USA 24. mechanizovaná divize bez jedné brigády. V první etapě cvičení převezly letouny C-133 a C-141 předemnutý odřad divize v počtu 274 osob. V dalším přepravily první sled divize v počtu 7000 osob. K tomu bylo třeba 107 letounových vzletů. Ve druhé etapě cvičení 62 letounů C-141 přepravilo za 33 letových hodin ostatní útvary divize v počtu 5000 osob.

V říjnu 1970 probíhalo cvičení „Reforger 2“. Při něm letectvo přesunulo dvě brigády 1. mechanizované divize v počtu 11 400 mužů. K přepravě živé síly a bojové techniky bylo použito 66 letounů C-141 a 12 letounů C-133 (celkem 156 letounových

vzletů). Doba přeletu bez mezipřistání z USA do NSR byla 8 hodin.

Cvičení „Reforger 3“ v říjnu 1971 se zúčastnilo 37 000 vojáků včetně 11 tisíc amerických, dopravených vzduchem z USA. Americká vojska, přesunutá z USA, potřebovala dva týdny k převzetí bojové techniky a dopravních prostředků, trvale uložených na základnách USA v západním Německu. Společného cvičení, konaného v prostoru MÜNCHEN, se zúčastnily západoněmecké, kanadské a jiné svazky a útvary s 360 tanky, více než 10 000 pásovými a kolovými vozidly a 185 vrtulníků. Cvičení se zúčastnili představitelé vojenských a civilních úřadů států NATO a hlavní velitel spojených ozbrojených sil NATO v Evropě americký generál Goodpaster.

V rámci celkového úkolu zvýšení mobilnosti pozemních vojsk zahájily USA výzkum projektu divize pod názvem „TRICAP“. Tato experimentální divize spojuje kvalitu pěší, tankové a aeromobilní divize. V průběhu zkoušek, které potrvají 3 až 4 roky, Američané rovněž prověří elektronický systém velení na bojišti, jehož část již použili v únoru—březnu 1971 v operacích v LAOSU. Osvědčili se tato organizace, budou podle ní reorganizovat i některé jiné svazky pozemních vojsk USA.

Nejdůležitějším prostředkem zvýšení operačně taktické mobilnosti vojsk jsou podle názorů amerického velení vrtulníky. O rozsahu výroby a intenzitě bojového použití vrtulníků v agresivní válce vietnamského lidu svědčí tyto údaje:

V r. 1961 měly ozbrojené síly USA 4000 vrtulníků, v r. 1966 — 7200, 1967 — 8900, 1968 — 10 900, 1969 — okolo 11 500 a 1970 — více než 12 000, tj. 32,6 % celkového počtu všech letadel USA. Od 1. ledna 1962 do 1. března 1970 uskutečnilo taktické letectvo USA 3 milióny letounových vzletů, zatímco vrtulníky za tutéž dobu 25 miliónů vzletů. Taktické letectvo nalétalo o něco více než 2 milióny hodin, vrtulníky okolo 9 miliónů hodin. Za tuto dobu přepravily taktické letouny a vrtulníky 3,8 miliónů tun vojenských nákladů a 38,4 miliónů vojáků. To znamená, že za 9 let války byl každý americký voják přepraven vzduchem nejméně padesátkrát.

Letectvo USA má v současné době ve výzbroji vrtulníky těchto typů: průzkumné, palebné podpory, výsadkové a víceúčelové.

K průzkumným vrtulníkům patří typy OH-6A a OH-58A. První z nich má rychlost 225 km/hod., dolet okolo 500 km, výzbroj kulomet 7,62 mm, nosnost čtyři muži s výzbrojí. Přibližně tytéž charakteristiky

má typ OH-58A, který však má ve výzbroji šestihlavňový kulomet 7,62 mm nebo granátomet 40 mm. Armáda objednala 2200 těchto vrtulníků. Při vzdušném průzkumu v noci se používají též vrtulníky typu UH-1B.

K vrtulníkům palebné podpory patří typ AH-1G, který vytřídal dříve zavedený typ OH-13 a OH-23. Má maximální vzletovou váhu 4,3 t, rychlost 270 km/hod., nosnost 1,4 t a ve výzbroji má protitankové řízené střely, šestihlavňový kulomet 7,62 mm a automatický granátomet 40 mm. USA v současné době vyvíjejí nový vrtulník palebné podpory AH-56A, jehož hlavním úkolem bude palebná podpora pozemních jednotek a doprovod dopravních vrtulníků.

Hlavními dopravně výsadečnými vrtulníky armádního letectva jsou typy CH-47A a CH-54A. Vrtulník CH-47A má maximální únosnost přes 7 tun, může přepravit 33 mužů s výzbrojí nebo 24 ležících raněných, má rychlost 250 km/hod., dolet při středním nákladu 300 km a má ve výzbroji kulomety 7,62 mm. CH-54A má nosnost 9,5 t a může přepravovat 67 mužů s výzbrojí nebo 48 ležících raněných. Má rychlost 175 km/hod. a dolet při středním nákladu 440 km. Ve vnějším závěsu může přepravovat traktory, poškozené letouny a vrtulníky, silniční stroje a jiné náklady.

Američané se značným úsilím vyvíjejí vrtulníky o větší nosnosti. Vyvinuli již vrtulník o nosnosti 17 t a připravují další typ o nosnosti 50 t.

Ve své agresivní válce v Indočíně začali Američané aktivně používat vrtulníky v r. 1965. V USA tehdy vznikl 1. vrtulníkový prapor, který byl v sestavě 1. aeromobilní divize odeslán do Jižního Vietnamu.

V r. 1966 vznikla 1. brigáda armádního letectva s více než 70 vrtulníkovými rotami v 15 vrtulníkových praporech. Začátkem r. 1970 působilo v prostoru bojové činnosti již 3500 vrtulníků a 8500 letců armádního letectva. Americký vrtulníkový park byl rozdělen do čtyř taktických pásem Jižního Vietnamu; v každém z nich byla jedna skupina.

V průběhu vietnamské války používali Američané ve velkém rozsahu vrtulníky při aeromobilních operacích. Ke zvýšení

mobility vojsk v Jižním Vietnamu vytvořilo americké velitelství zpočátku 1. aeromobilní divizi; z ní pak vznikla aeromobilní a 101. vzdušná výsadečková divize.

Aeromobilní divize má osm bojových praporů [z nich pět aeromobilních a tři výsadečkové], průzkumný prapor, tři dělostřelecké oddíly, vrtulníkový prapor palebné podpory a menší jednotky. K divizi patří skupina armádního letectva ve složení dvou vrtulníkových dopravně výsadečkových praporů, vrtulníkové dopravního praporu a vrtulníkové rot všeobecné podpory.

Každý dělostřelecký oddíl má tři baterie po šesti 105 mm houfnicích. Baterie nemá vlastní dopravní prostředky a přesunuje se vzduchem dopravními vrtulníky CH-47.

Vrtulníkový prapor palebné podpory má tři rotu po 12 vrtulnicích UH-1B, vyzbrojených pro odpalování raket. Praktická dálka střelby raket činí 500–2000 m.

Aeromobilní divize má celkem více než 430 vrtulníků a letounů, které umožňují přesun divize ve třech sledech.

Aeromobilní divize jsou vysoce manévrové, schopné bojovat v silně členitém terénu a v hlubokém týlu nepříteli. Z počtu útvarů a jednotek aeromobilních divízi vytvářeli interventi operační skupiny a uskutečňovali tzv. „aeromobilní operace“. V r. 1968 vrtulníky 1. aeromobilní divize uskutečnily 100 aeromobilních operací, v jejichž průběhu docházelo k přemísťování jednotek různé velikosti v rámci tzv. kárné činnosti. Použití vrtulníků v sestavě aeromobilních divízi umožňovalo rychlé a překvapivé soustředění sil a prostředků v příslušných prostorech Jižního Vietnamu, přemísťování dělostřelectva pro palebnou podporu útvarům a jednotkám divize, rozmístěním na velkém prostoru. Vojenský tisk USA uvedl příklad, kdy se baterie 105 mm houfnic přemísťovala 36krát za 24 hodin.

Vojenští odborníci vedle kladů poukazují i na slabá a zranitelná místa vrtulníků, jako např. závislost na povětrnostních podmínkách a na nedostatečnou ochranu před palbou pozemních vojsk. Právě poslední okolnost je příčinou velkých ztrát amerického armádního letectva v Jižním Vietnamu.

Německá spolková republika

Z hlediska mobility pozemních vojsk stanovili vojenští odborníci v NSR celkem čtyři vývojové etapy. První z nich je etapou zavádění lehkých a středních doprav-

ních vrtulníků do výzbroje. Druhá etapa zahrnuje vyzbrojení části těchto vrtulníků palebnými prostředky k plnění úkolů palebné podpory pozemních vojsk. Třetí eta-

pou bude zavedení bojových vrtulníků a konečně čtvrtá etapa předpokládá vytvoření bojových aeromobilních vojsk.

V současné době má Bundeswehr ve výzbroji vojenské dopravní letouny NC-2501 „Noratlas“ a C-16 „Transall“, poslední s maximální rychlostí 590 km/hod. a užitečným zatížením 15 t nebo 81 mužů. Tyto prostředky jsou v podřízenosti velitelství letectva.

Ve výzbroji vojenského (armádního) letectva jsou různé typy vrtulníků: lehké vrtulníky „Alouette“, používané pro průzkum a spojení; lehké dopravní vrtulníky UH-1D, „Alouette“ 2 a 3, střední dopravní vrtulníky H-34 a jiné.

Pětiletý plán výstavby ozbrojených sil předpokládá zaměnit zastaralé typy vrtulníků dokonalejšími. Podle posledních údajů mají pozemní vojska již 204 vrtulníků UH-1D. V r. 1972 dostávají vrtulníky typu CH-53G; celkem jich má být 135 kusů.

Vrtulníkové jednotky vojenského letectva patří do sestavy divizí a armádních sborů. V poslední době byla hlavní část dopravních vrtulníků soustředěna na stupni sboru, což má zvýšit účinnost jejich využití.

V současné době má každá divize letku o 10 vrtulnících „Alouette“ 2. U armádního sboru je velitelství vojenského letectva, které má v podřízenosti dva pluky vojenského letectva, tj. pluk lehkých vrtulníků UH-1D (40 kusů) a pluk středních vrtulníků CH-53G (32 kusů).

Každý pluk vojenského letectva má prapor dopravních vrtulníků a prapor leteckotechnického zabezpečení. Prapor dopravních vrtulníků má dvě letky dopravních vrtulníků, štábní a zabezpečovací letku.

Odborný časopis „Wehrkunde“ uveřejnil návrhy na vytvoření aeromechanizovaných a aeromobilních divizí, vhodných pro

evropské válčiště. Aeromechanizovaná divize by měla mít dvě aeromechanizované a jednu aeromobilní brigádu, aeromobilní divize pak dvě aeromobilní a jednu aeromechanizovanou brigádu. Dále v sestavě brigády by měly být tři aeromotopěchotní prapory po třech aeromobilních rotách, z nichž každá by měla 15 vrtulníků. Kromě toho má mít prapor rotu ozbrojených vrtulníků (18 kusů) a zásobovací rotu (6 kusů), jakož i rotu těžkých zbraní. V sestavě brigády má být dále vrtulníkový raketový prapor (25 vrtulníků), rota vrtulníků palebné podpory (18 kusů), rota vzdušného průzkumu a velení (16 vrtulníků) a zásobovací rota. Počty osob brigády mají dosahovat 3669 mužů.

Aeromobilní brigáda má mít štábní rotu, tři padákové prapory po třech rotách, dělostřelecký oddíl v sestavě dvou baterií 105 mm houfnic, jedné osmidělové baterie 90 mm PTK a baterie vícehlavňových raketometů o šesti odpalovacích zařízeních. Dále má mít četu 120 mm minometů, rotu vrtulníků palebné podpory (18 vrtulníků); rotu vzdušného průzkumu a velení (20 vrtulníků); prapor dopravních vrtulníků (61 kusů) a zásobovací rotu. Celkový stav brigády má být 3920 mužů.

V sestavě aeromechanizované i aeromobilní divize má být dále rota vzdušného průzkumu, spojovací prapor, zdravotnický prapor a dělostřelecký pluk v sestavě oddílu řízených střel „LANCE“ a oddílu vícehlavňových raketometů.

Vrtulníky, které jsou ve výzbroji aeromobilní divize, mají být schopné létat v malých výškách rychlostí 200 km/hod., mít pancéřovou ochranu pilotní kabiny a značný operační dolet. Mají mít ve výzbroji kulomety, nebo kanóny ráže 20 mm nebo 30 mm, protitankové řízené střely a rakety. Všechny druhy těžkých zbraní mají být přepravitelné vzduchem.

Francie

K otázkám zvýšení mobilnosti pozemních sil diskutují všestranně i odborníci ve francouzském vojenském tisku. Vytvoření lehkého armádního letectva v sestavě pozemních vojsk a jeho vybavení vrtulníky a letouny různého určení má zvýšit manévrovost pozemních vojsk na bojišti. Vrtulníky mají být účinně použity k boji s nepřátelskými tanky a obrněnými vozidly; k tomu účelu má sloužit bojový vrtulník „Alouette“, vyzbrojený čtyřmi protitankovými raketami typu SS-11.

V současné době mají sbory a divize francouzské armády vrtulníkové jednotky různého určení.

Kromě vrtulníků „Alouette“ má francouzská armáda ve výzbroji dopravní vrtulníky pro přesun živé síly a materiálu. Patří sem typy SA-321, SA-330, víceúčelové vrtulníky SA-341 a WG-13. Vrtulníky SA-330, SA-341 a WG-13 vyrábí Francie v kooperaci s Velkou Británií; podle dohody z r. 1967 plánují výrobu 1000 vrtulníků v úhrnné ceně 392 miliónů dolarů. Pozemní vojska mají vcelku přes 400 vrtulníků. Do r. 1975 předpokládá Francie nahradit skoro všechny armádní letouny (300 kusů) vrtulníky, s výjimkou lehkého spojovacího letounu.

V současné době má každá ze šesti

divizí francouzské armády ve výzbroji 40 vrtulníků, dva armádní sbory mají 50 vrtulníků a sedm druhů má po 10 vrtulnicích. V r. 1972 má být ve výzbroji po-

zemních vojsk dalších 130 vrtulníků v úhrnné ceně 6 miliardů franků. Bojové vrtulníky mají být vyzbrojeny kanóny a raketami.

Velitelství NATO

věnuje rovněž velkou pozornost zvyšování mobility pozemních vojsk koalice. V jejich složení jsou mobilní síly, které se systematicky zúčastňují cvičení a manévrů na severním a jižním křídle NATO.

V poslední době odborníci na stránkách západního vojenského tisku diskutují o použití aeromobilních vojsk v příští možné válce na evropském válečném štěpě. Někteří jejich použití na tomto válečném štěpě vylučují. Argumentují tím, že aeromobilní útvary a jednotky se tam setkávají se silným nepřítelem, který má mohutnou protivzdušnou obranu. Tuto obranu nejsou schopni aeromobilní vojska překonat. Většina odborníků však s těmito vývody nesouhlasí a považuje překonání systému PVO za plně možné i když připouštějí, že bojová činnost aeromobilních vojsk na tomto válečném štěpě musí být připravována a vedena jinak, než je tomu např. v Jižním Vietnamu.

Aeromobilní vojska mohou plnit bojové úkoly pouze v úzké součinnosti s taktickým letectvem a raketovým vojskem. Aeromobilní operace budou vyžadovat pečlivou přípravu s důrazem na překvapení. Vrtulníky se mají objevit nad cílem v malé výšce a po raketovém a kulometném úderu na nepřítele ihned vysadit výsadky.

Aeromobilní vojska mohou být rychle přemísťována z hloubky na čáru dotyku k zesílení vojsk prvního sledu. Vrtulníky mohou

- provést manévr zálohami podél fronty ve prospěch uskupení vlastních vojsk v daném prostoru,
- uzavírat mezery v obraně,
- ovládnout důležité čáry a prostory nebo přepravy na vodních překážkách,
- plnit úkoly průzkumu nepřítele a terénu,
- zabezpečovat spojení,

Hlavní kapitalistické státy, hlavně USA, věnují tedy značnou pozornost zvyšování celkové mobility pozemních vojsk. Konstruuji nové typy letounů a vrtulníků pro dopravní i vojskové letectvo, zlepšují jejich leteckotechnické vlastnosti a výzbroj a zvyšují jejich únosnost. Současně zdokonalují organizační strukturu aeromobilních svazků a útvarů, rozpracovávají teorii bojového použití aeromobilních vojsk ve válce, vedené jak s použitím klasických, tak i jaderných zbraní na různých válečných štěpě.

Je to konkrétním projevem agresivity USA a jejich spojenců v agresivním paktu NATO, který ohrožuje světový mír a nezávislost svobodmilovných národů.

Studium těchto otázek a příprava nutných protopatření se proto stává jednou z podmínek úspěšné obrany, jejíž kvalita je nejlepším argumentem proti jakýmkoli agresivním plánům.

- zásobovat stělivem, pohonnými hmotami, mazadly a proviantem,
- odsunovat raněné a nemocné.

Ze zkušeností ve vietnamské válce vyplývají zásady použití vrtulníků pro vysazování jednotek. Patří sem nutnost pečlivého průzkumu prostoru vysazení, použití vrtulníků po skupinách (nejméně po 12) ke snížení jejich zranitelnosti palbou pozemních vojsk a přinucení nepřítele k rozptýlení úsilí. Dále je to letecká podpora aeromobilních operací, palebná podpora aeromobilního výsadku dělostřelctvem a minomety z prostoru rozmístění vlastních vojsk nebo palebných postavení v prostoru vysazení, zřizování dýmových clon v tomto prostoru a přímá palebná podpora výsadku vrtulníky palebné podpory.

Značnou pozornost zasluhují i otázky protivýsadkové obrany, která má využít aktivních i pasivních opatření. K aktivním patří organizace systému palby protitankových prostředků s cílem zničit obrněné transportéry a jiná vozidla výsadku i jeho živou sílu. Pasivní opatření zahrnují maskování vojsk v prostoru možného vysazení, zaminování terénu a organizaci nepřetržitého pozorování vzdušného prostoru.

Dalším problémem je otázka použití vrtulníkových výsadků v raketové jaderné válce. V takové válce budou vysazovány vrtulníkové výsadky v nepřátelském týlu ihned po jaderném úderu. V průběhu boje budou udržovat úzkou součinnost s tankovými jednotkami, které vedou čelní údery. Jednotlivé skupiny budou shazovány v týlu nepřítele k plnění úkolů průzkumu objektů a cílů, na které mají být použity jaderné údery. Průzkumné skupiny mají být malé (5–6 mužů), vybavené průzkumnými prostředky a pojiťky.

Diverzní skupiny mohou být shazovány i za účelem ničení objektů, na které není účelné použít jaderné zbraně.

СОДЕРЖАНИЕ

Разоружение – важная область мирной офензивы социалистических государств	3
---	---

В статье указывается усилие социалистических государств во главе с СССР за достижение разоружения в качестве важной составной части их миролюбивой политики. Одновременно в ней приводится опасность возможного роста пацифизма в случае непонимания сущности этого важного явления. В статье приводятся также конкретные результаты и некоторые проблемы усилия за достижение разоружения.

Майор Ян Мадер

Военная программа пролетарской революции	8
---	---

Автор обобщает основные тезисы и исходные пункты В. И. Ленина в деле формирования военной программы пролетарской революции. В заключении приводит некоторые общедоступные выводы для настоящего времени.

Полковник Карел Бухар

Некоторые проблемы научного управления	14
---	----

Автор обращает внимание на проблемы и задачи научного управления в ходе строительства армии для защиты социалистической родины на основе решений XXIV съезда КПСС и XIV съезда КПЧ по вопросам научного управления социалистическим обществом. Основное внимание автор уделяет подготовке командиров и политработников в вопросах научного управления в высшем военном учебном заведении.

Подполковник Милан Гудец

Оценка общественной эффективности науки в ЧНА	20
--	----

В соответствии с решениями XIV съезда КПЧ о необходимости повышения эффективности научной работы в ЧССР автор объясняет специфику эффективности науки в ЧНА и намечает пути решения некоторых вопросов.

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Полковник Милош Сук

Прикрытие государственной границы	25
--	----

Автор приводит некоторый опыт работы штаба в начальном периоде. Объясняет некоторые понятия и в дальнейшем анализирует деятельность штаба в различных обстановках развязывания войны.

Полковник Зденек Кодеш

Месячный план работы командира и штаба	29
---	----

Автор на основе многолетнего опыта представляет проект метода, содержания и формы «Месячного плана работы командира и штаба». Подчеркивает важность участия в его разработке всех главных должностных лиц соединения (объединения).

Подполковник Бржетислав Шнобл

К вопросу оценки боеспособности дивизий	35
--	----

Автор приводит пример решения проблематики оценки боеспособности соединений при помощи средств механизации и автоматизации. Это является первым проектом, который может ускорить работу в указанной области.

Кандидат военных наук, подполковник Миклаш Рыбар	
Количественная оценка эффективности управления	40
Основным содержанием статьи является анализ оперативности системы управления, совокупность оперативно-тактических критериев и также анализ экономических критериев эффективности. В ней указывается необходимость комплексной оценки эффективности системы управления и в заключении указываются возможности практического решения модели боевых действий.	
Кандидат военных наук, подполковник Зденек Мелихар	
Нормы уничтожения наземных целей истребительно-бомбардировочной авиацией	47
Автор в основном обсуждает нормы боевого применения истребительно-бомбардировочной авиации по наземным целям с использованием огня ракет и бортовых пушек. Анализирует влияние различных боевых условий на вычисление норм уничтожения и приводит краткое методическое руководство для их изменения с учетом разных боевых условий, в которых может действовать истребительно-бомбардировочная авиация.	
Подполковник Ярослав Копек	
Ложные мероприятия в рамках оперативной маскировки	56
Автор анализирует возможные методы введения противника в заблуждение и некоторые проблемы осуществления ложных мероприятий в рамках оперативной маскировки, главным образом с точки зрения инженерно-технических мероприятий. Оценивает значение и роль масок и макетов в ложных мероприятиях и в заключении подчеркивает некоторые принципы единства взглядов по применению разного вида предметов для обозначения ложных объектов и в частности макетов боевой техники.	
ИЗ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ АРМИЙ	
Ввод армий в сражение с марша	63
В статье анализируются на примерах командно-штабных учений и военных игр Советской Армии возможные условия и способы ввода общевойсковой армии в сражение с марша. В ней также показаны отдельные проблемы указанного вида боевых действий армий, общие для всех условий.	
Тенденции развития артиллерии и способов ее применения	70
В статье приводятся и подчеркиваются изменения, оказавшие влияние на артиллерию в шестидесятых годах, намечаются современные тенденции дальнейшего развития и в заключении рассматриваются способы ведения огня и их приспособление современным боевым условиям.	
Разведка в ходе боя за овладение крупными городами	76
В статье обсуждается значение крупных городов в районе Средней Европы, анализируются сложные задачи разведки всех видов, показываются особенности разведки в этих условиях и в заключении приводятся возможные способы применения разведывательных органов.	
ИНФОРМАЦИЯ	
К вопросу мобильности сухопутных войск	81
На основе данных иностранной военной печати в статье приведены некоторые данные о силах и средствах, обеспечивающих мобильность наземных войск США, ФРГ и Франции, а также некоторые взгляды, касающиеся использования аэромобильных соединений.	